

**"For folk flest":
Fremskrittspartiets
helse- og sosialpolitikk sett
i lys av Petrocijs sakseierskapsteori**

Av Helge Magnus Stang Opsahl

Masteroppgave i statsvitenskap

Institutt for statsvitenskap

Universitetet i Oslo

Mai 2005

Forord

På en mastergradsforelesning høsten 2004 filosoferte Bernt Hagtvedt over hvorfor Institutt for statsvitenskap først nå kunne tilby et mastergrads- eller hovedfags-emne om amerikansk politikk. Hagvedts forklaring var norske intellektuelles negative holdning til USA, blant annet på grunn av Vietnamkrigen. Hagvedt har kanskje rett, men for meg er for dette et eksempel på en utbredt misforståelse, nemlig at man skal forske på et fenomen man har sympati for eller som setter forskeren i et moralsk fordelaktig lys. Jeg er derimot av den mening at det må være mye morsommere å forske på et fenomen man *ikke* liker, på grunn av fascinasjonen det gir å prøve å forstå eller forklare hvorfor andre liker dette fenomenet. Selv om jeg plasserer meg selv i det politiske sentrum, synes jeg FrP er fascinerende. Både på grunn av de standpunktene partiet har inntatt, menneskene som har målbåret partiets politikk, velgerne som har blitt tiltrukket av den og dynamikken som partiet har tilført det politiske liv. Arbeidet med denne masteroppgaven har vært både lærerikt, underholdende og engasjerende, kanskje ikke på grunn av endeløse timer fordypet i budsjettinnstillinger og syntaksfiler, men utvilsomt på grunn av de utallige menneskene som på død og liv har skullet diskutere FrP med meg, på masterfester, i familiemiddager og i lunsjpauser.

Jeg vil takke professor Hanne Marthe Narud for innsiktsfull, ryddig og positiv veiledning. Fredrik B. Olsen har kommet med mange nyttige kommentarer til språk og innhold i manuskriptet, noe jeg setter stor pris på. Jeg vil også rette en stor takk til professor Ola Listhaug ved NTNU. Det var han som i forbindelse med mellomfagsoppgaven ga meg ideen til å skrive om FrPs helse- og sosialpolitikk, et tema som har vært engasjerende og håndterbart nok til at jeg har greid å komme i mål uten å miste nattesøvnen eller bli uvenner med Lånekassen.

Innhold

1.0. Innledning.....	1
1.1. Problemstilling.....	2
1.2. Den videre fremstilling.....	4
2.0. Empirisk bakteppe.....	5
2.1. Debatten om velferdsstaten.....	5
2.2. Velgernes holdninger til velferdsstaten.....	6
2.3. Fremskrittspartiet i norsk politikk.....	7
2.4. Fremskrittspartiet – et liberalistisk parti?.....	10
2.5. Velferdsstatssjåvinisme.....	11
3.0. Teoretisk rammeverk: Sakseierskapsteorien.....	12
3.1. Teoriens utgangspunkt.....	12
3.2. Teoriens elementer.....	13
3.3. Aktualitet og retning.....	14
3.4. Tilpassing av teorien til norske forhold.....	17
3.5. Symbolpolitikk.....	20
3.6. Oppsummering.....	21
4.0. Operasjonalisering, datamateriale og metode.....	22
4.1. Beskrivelse av datamaterialet.....	23
4.2. Datamateriale og validitet.....	24
4.2.1. Partiprogrammer.....	24
4.2.2. Budsjettforslag.....	25
4.2.3. Medieomtale.....	26
4.3. Metode.....	27
4.3.1. Statistisk analyse.....	28
4.3.2. Innholdsanalyse.....	31
5.0. Velgernes holdninger.....	35
5.1. Prioritering av helse- og sosialspørsmål.....	35
5.2. Velferdsstat og markedsliberalistiske holdninger.....	40
5.3. Oppsummering.....	47
6.0. Partiprogrammene.....	48
6.1. Kvantitativ analyse.....	49
6.2. Kvalitativ analyse.....	54
6.2.1. Enkeltprogrammer.....	54
6.2.2. Kvalitativ helhetsvurdering.....	62
6.3. Oppsummering.....	63
7.0. Budsjettforslagene.....	64

7.1. Nærmere diskusjon av datamateriale.....	64
7.2. Omfanget av budsjettendringene.....	67
7.3. Innholdet i budsjettendringene.....	69
7.4. Oppsummering.....	73
8.0. Medieomtale.....	74
8.1. Frekvensanalyse.....	74
8.2. Påstandsanalyse.....	79
8.3. Sammenfatning – tendenser og tolking.....	82
8.4. Oppsummering.....	84
9.0. Konklusjon.....	86
9.1. Oppgavens spørsmål og svar.....	86
9.2. Diskusjon og konklusjon.....	88
Litteratur.....	91
Vedlegg	
A: Spørsmålsformuleringer i Valgundersøkelsene.....	100
B: Prioritering av helse- og sosialspørsmål. Alternativ koding	104
C: Tabellanalyse av sammenheng mellom partipreferanse og holdninger til velferd og marked.....	105
D: Faktorladninger for indikatorer i holdningsindekser.....	106
E: Regresjonsanalyse med fire holdningsdimensjoner og alternative indekskonstruksjoner.....	110
F: Velferdsstatssjåvinisme. Operasjonalisering og analyseresultater.....	112
G: Faktorladninger for indikatorer i manifestoanalyse, og tabeller med resultater fra manifestoanalysen.....	114
H: FrPs alternative statsbudsjett for helse og sosial.....	115
I: Nøkkeltall fra budsjettbehandlingen.....	131
J: Søkeuttrykk i A-tekst.....	132
K: Kodebok for påstandsanalyse.....	133
L: Eksempel på oppbygging av datamatriksen i påstandsanalysen.....	135

*Måker eier ikke samfunnsånd
"skal haaa, skal haaa"
jeg tør ikke tenke på hvilket
parti de ville ha stemt på
hvis de hadde hatt stemmerett
- Odd Børretzen*

Kapittel 1. Innledning

Et viktig utviklingstrekk i norsk politikk de siste tiårene er Fremskrittspartiets store fremgang. Det har vakt oppsikt at et selverklært liberalistisk parti har vunnet innpass i et land sterkt preget av egalitære politiske verdier, særlig fordi FrP profilerer seg sterkt på et saksområde der sosialistiske og sosialdemokratiske partier har nytt størst troverdighet og popularitet – nemlig helse- og sosialpolitikk. Derfor ble FrPs fremgang først oppfattet som et uttrykk for at velgerne var blitt mer negative til en sjenerøs og kostbar velferdsstat, men nyere forskning har vist at dette ikke er tilfelle (Dahl 1999, Bay 2000; jamfør Andersen og Bjørklund 1990:202). Når velgernes holdninger til velferdsstaten har vært stabile, kan FrPs helse- og sosialpolitikk være en mulig årsak til partiets økende oppslutning bare hvis partiet på en eller annen måte har overbevist en større del av velgerne om at partiet vil hegne om en sjenerøs velferdsstat. Forklaringer av partiets suksess de senere år har også lagt vekt på at FrP har dreid oppmerksomheten vekk fra velferdsstaten som et umettelig pengesluk til ulike *mangler* ved velferdsstaten (Bjørklund 1999:179).

Fra ulike hold er det antydnet at FrP har endret sin politikk eller måten å presentere politikken på. FrP var det partiet som tidligere klarest vektla skattelette fremfor mer velferd, men overbyr nå Arbeiderpartiet med krav om større bevilgninger til velferdsstaten, mener Bjørklund og Saglie (2000:154). Etter valget i 1993 kastet parti-formann Carl I. Hagen vrak på liberalismen, og konkluderte med at folk ikke var interessert i skattelettelser, men i lov og orden og eldreomsorg, er Ekeberg og Snoens (2001:229) fremstilling.¹ Dette kan betraktes som en kamp mellom partiene om troverdighet i – eller "eierskap" til – politiske spørsmål som er viktige for velgernes valg av parti. Dette er oppgavens teoretiske utgangspunkt.

¹ Leseren bør være oppmerksom på at bokens medforfatter, Jan Arild Snoen, tidligere var et sentralt FrP-medlem.

1.1. Problemstilling, avgrensning av oppgaven og begrepsavklaringer

Med dette som bakgrunn formulerer jeg følgende teoretiske problemstilling: *I hvilken grad kan teorien om sakseierskap kaste lys over velgernes vurdering av FrPs helse- og sosialpolitikk. Av dette utleder jeg tre empiriske problemstillinger:*

- 1) *Er sympati med FrP i større grad enn før knyttet til velferdsvennlige holdninger?*
- 2) *Har FrPs faktiske standpunkter i helse- og sosialpolitikken endret seg i en mer velferdsvennlig retning i løpet av den tiden partiet har vært kontinuerlig representert på Stortinget?*
- 3) *Har FrP endret profileringen av sin helse- og sosialpolitikk i en mer velferdsvennlig retning i løpet av dette tidsrommet?*

Med helse- og sosialpolitikk menes i denne sammenheng intensjoner og beslutninger i forhold til tre typer velferdsgoder: 1) offentlig produserte og offentlig finansierte helsetjenester, 2) offentlig produsert og offentlig finansiert omsorg for eldre, psykisk utviklingshemmede, psykiatriske pasienter og andre pleietrengende, 3) offentlige overføringer til eldre, uføre, arbeidsledige og andre borgere som etter etablerte oppfatninger i samfunnet ikke er i stand til å sørge for eget livsopphold ved inntektsgivende arbeid.² Med *velferdsvennlig* menes ønske om å opprettholde eller utvide omfanget av ovennevnte velferdsgoder, både når det gjelder hvilke samfunnsgrupper som skal ta del i godene og standard/nivå på godene som hver samfunnsgruppe nyter godt av. Med *velferdskritisk* menes ønske om å innskrenke omfanget av ovennevnte velferdsgoder. Med begrepet *faktiske standpunkter* menes programfestede standpunkter slik de kommer til uttrykk i partiers prinsipp- og handlingsprogram, og de oppfatninger og prioriteringer som kommer til uttrykk gjennom forslag og vedtak i Stortinget (og andre folkevalgte organer).

² I budsjettssammenheng har FrP uttalt følgende: "[E]t godt utbygget velferdssamfunn kjennetegnes ved at forholdene fra samfunnets side legges til rette for at den enkelte friske arbeidsføre, ved egen arbeidsinnsats gjøres i stand til å ta økonomisk ansvar for seg selv og sine nærmeste. Et annet viktig kjennetegn på et godt samfunn er at samfunnet har utbygget et tilstrekkelig sosialt sikkerhetsnett som gir rimelig levestandard til enkeltmennesker og grupper av mennesker som av ulike årsaker ikke er fysisk eller psykisk i stand til å sørge for eget utkomme, og et helse- og omsorgsvesen som dekker behovet, uavhengig av bosted og personlig økonomi" (Budsjett-innst. S. nr. 11 – 1992-93:18).

Med *profilering* menes de handlinger som partiets tillitsvalgte foretar for å uttrykke partiets profil. Larson (2001:99) definerer profil som det bilde en organisasjon vil formidle av seg selv til sitt publikum og sin omverden. Dette i motsetning til image, som er det bilde eller den oppfatning omverdenen faktisk har av organisasjonen (ibid). Litt mer detaljert kan det uttrykkes som nettoresultatet av samspillet mellom alle de erfaringer, oppfatninger, kunnskaper og inntrykk som mennesker har av organisasjonen (ibid:96). Profilering vil i denne sammenheng forstås som summen av de forslag og påstander som et parti presenterer i massemediene for å gi et mest mulig fordelaktig bilde av seg selv hos velgerne. For mitt formål vil slike forslag og påstander bli gjort kjent gjennom avisartikler. Et annet relevant begrep i denne forbindelse er *posisjon*, den plass en organisasjon eller merkevare har i menneskers bevissthet i forhold til konkurrentene. En organisasjon eller produsent må gjennom posisjonering utforme tilbud og profil slik at man opptar en lett gjenkjennelig og verdsatt plass i målgruppens bevissthet (ibid:100). Å belyse partienes strategi ved hjelp av ovennevnte begreper fra markedsføringsfaget kan være fornuftig ettersom politisk konkurranse ofte fremstilles som et marked der velgere opptrer som nyttemaksimerende forbrukere (se for eksempel Downs 1957, 1960).

Begrepet velferdsstat uttrykker en oppfatning og forventning om offentlig kollektivt ansvar for høy grad av sosial trygghet og likhet i samfunnet (Kunhle 1996a). Når denne studien er avgrenset til å gjelde helse- og sosialpolitikken, gjelder dette velferdsstaten i snever forstand. Politikkområder som barnehager, sysselsetting og økonomisk omfordeling blir utelatt. Huseby (1993:13) hevder imidlertid at ”studien av holdningssammenhenger til velferdsstaten må inkludere studiet av holdninger til reguleringer i økonomien for å studere samspillet mellom markedets rolle og sosialpolitikken. Økonomien i samfunnet representerer den primære kilden til fordeling av goder i samfunnet”. Derfor vil jeg på noen punkter undersøke velgernes holdninger og FrPs standpunkter når det gjelder økonomisk politikk, uten å ha som mål å gi noe fullstendig bilde av dette.

1.2. Den videre fremstilling

Før jeg går i gang med å besvare oppgavens problemstillinger, gir jeg i kapittel 2 en kortfattet fremstilling av den politiske utvikling og de forskningsresultater som danner bakgrunnen for min oppgave. I kapittel 3 gjør jeg rede for mitt teoretiske rammeverk, nemlig sakseierskapsteorien og andre teorier den bør ses i sammenheng med. I kapittel 4 beskriver jeg hvordan sakseierskapsteorien skal operasjonaliseres i mitt tilfelle, hvilke datakilder jeg skal benytte og hvilke metoder som vil bli brukt til å analysere datakildene. Den empiriske undersøkelsen begynner i kapittel 5 med en surveyanalyse av velgernes holdninger og deres vurdering av FrP i helse- og sosialpolitikken. Dette kapittelet skal besvare oppgavens første delproblemstilling: Knyttes FrP i større grad enn før til velferdsvennlige holdninger? De holdningene det er snakk om, er høy prioritering av helse- og sosialspørsmål, positiv vurdering av FrPs helse- og sosialpolitikk og positiv holdning til en økonomisk politikk som gjerne blir sett i sammenheng med en sjenerøs velferdsstat.

I kapittel 6 følger en innholdsanalyse av FrPs partiprogrammer, og i kapittel 7 gjennomgår jeg et utvalg av FrPs forslag til statsbudsjett på områdene helse og sosial. I disse to kapitlene skal jeg besvare oppgavens andre delproblemstilling: Har FrP endret sine faktiske standpunkter i velferdsvennlig retning? I partiprogrammene gjelder spørsmålet tekstmessig vektlegging av helse- og sosialspørsmål og meningsbærende utsagn om omfanget av helse- og sosialpolitiske goder. I budsjettforslagene gjelder spørsmålet grad av økonomisk prioritering av helse- og sosialpolitikk generelt og enkeltstående tjenester og overføringer. I kapittel 8 foretar jeg en begrenset undersøkelse av hvordan FrPs politikk er blitt fremstilt i massemediene. Dette skal gi svar på oppgavens tredje delproblemstilling: Har FrP endret profileringen av sin politikk i velferdsvennlig retning? Spørsmålet gjelder FrPs vektlegging av helse- og sosialpolitikk og meningsinnholdet i vektleggingen. I kapittel 9 følger en sammenfatning og diskusjon av mine funn.

Kapittel 2. Empirisk bakteppe

Før analysen er det på sin plass å kaste et blikk på den politiske konteksten som danner bakteppe for min problemstilling. Temaer rundt velferdsstaten har i økende grad preget norske valgkamper (se for eksempel Aardal 1999 m.fl.:21 og Aardal 2003a:16-20). Dreiningen mot velferdsstatens mangler og uløste oppgaver kan forklares med et fravær av andre stridsspørsmål og svekkede motsetninger mellom høyre- og venstresiden i politikken. Velferdssaker er blitt viktige også fordi dagens samfunn er et ”omsorgssamfunn”. I 1999 var én av fem sysselsatt innenfor helse og omsorg, undervisning og forskning. Partiene er blitt mer like og prioriteringen av velferd er høy i alle partier. Som en følge av dette kretser den politiske debatten om de rette midler for å nå allment ønskelige mål fremfor å bli en strid om ulike mål. Partienes ”kompetanseimage” blir derfor viktig. Partiene på venstresiden hadde lenge størst troverdighet når det gjaldt å løse sosiale problemer, men FrP har i løpet av 1990-tallet fått like høy troverdighet blant velgerne som Ap i velferdsspørsmål (Bjørklund og Saglie 2000:150-154).

2.1. Debatten om velferdsstaten

Velferdsstaten har vokst frem etter 2. verdenskrig. Den er et system preget av universelle velferdsgoder, et vidt offentlig ansvar for folks velferd og ønske om sosial og økonomisk likhet og sikkerhet. Dette står i motsetning til den tidligere sosialhjelpstaten der offentlig ansvar var begrenset til å omfatte de dårligst stilte, og der privat veldedighet var et viktigere innslag (Kuhnle 1996a:14; Seip 1984:12). Velferdsutgifter som andel av BNP vokste fra rundt 10 prosent i 1950 til rundt 25 prosent i 1980 (Kuhnle og Solheim 1991:53). I etterkrigstiden har offentlige utgifter vokst langt raskere enn den totale økonomiske verdiskapingen. Da den økonomiske veksten avtok på 1970-tallet, ble spørsmålet om omfanget av offentlige utgifter og effektiviteten i offentlig sektor påtrengende. Velferdsstatens problemer har dominert de fleste valgkamper siden 1985, bortsett fra ”EU-valget” i 1993 (Jenssen og Martinussen 1994:7). Nyliberalistiske verdier har sterkt gjennomslag i politisk og ideologisk debatt, for eksempel krav om fri konkurranse, privatisering og reduksjon av offentlige utgifter. Sosialdemokratiske partier er i ”ideologisk krise”, både fordi deres tradisjonelle velgergrunnlag forvitrer i takt med sosiale endringer og fordi globaliseringen setter

grenser for nasjonal reformpolitikk (Valen m.fl. 1990:114). På elitenivå har kritikken av velferdsstaten vært variert: Den er for dyr og for ineffektiv, den er byråkratisk og fremmedgjørende, og den skaper klienter og støtter folk som selvforskyldt kommer i problemer (Kuhnle 1996a:20). Moralsk og ideologisk kritikk har kommet til uttrykk gjennom angrep på ”selforskyldte” alenemødre og andre utsatte grupper. Kritikken har vært uttrykk for et forsøk på å trekke opp det gamle skillet mellom ”verdige” og ”uverdige” trengende (ibid:20-21). Kritikken mot velferdsstaten fra midten av 1980-tallet, særlig målbåret av FrP, har vært fundert på mistanke om utstrakt misbruk og moralsk forfall, ikke på et premiss om at det offentlige ikke skal ha ansvaret for folks velferd og sosiale behov. Også FrP har stilt i første rekke i kampen for bedre helse-tjenester, bedre eldreomsorg og høyere minstepensjoner (ibid:33).

2.2. Velgernes holdninger til velferdsstaten

Velgernes misnøye med velferdsstaten kan være todelt: På den ene siden kan kritikken gjelde kvaliteten på og omfanget av tjenestene, for eksempel på grunn av ventelister og urettferdig behandling. På den andre siden kan kritikken være av markedsøkonomisk art: Velferdsstaten er lite effektiv, oppsummerer Jenssen og Martinussen (1994:11). De skiller mellom to hovedtyper av forklaringer på svekket oppslutning om velferdsstaten: Avtakende grensenytte og hegemoniforklaring. Grensenyttet forklaringen innebærer at velferdsstaten er blitt så kompleks og kostbar at videre utbygging vil skape flere problemer enn den løser. Velgerne retter sin oppmerksomhet mot systemets svakheter fordi de viktigste sosiale behov er dekket. Hegemoniforklaringen går ut på at marked og velferdsstat rettferdiggjøres ved hjelp av to ulike sett av verdier, og at økonomiske konjunkturer bestemmer hvilke verdier som prioriteres. I økonomiske nedgangstider vil markedets vektlegging av innsats og effektivitet vinne frem på bekostning av velferdsstatens vektlegging av solidaritet og likhet (ibid). Huseby (1995:89) omtaler en beslektet forklaring, nemlig overbelastningshypotesen: Sterk vekst i offentlig sektor frem til 1970-tallet skapte store forventninger i befolkningen om fortsatt utbygging av velferdsstaten. Da økonomisk stagnasjon gjorde dette vanskelig, ville resultatet bli misnøye med velferdsstaten og ønske om nedskjæringer.

Flere funn viser følgende: 1) Tross høyrebølgen på 1980-tallet har opinionen vist en påfallende stabil støtte til å opprettholde velferdsgoder og i visse tilfeller bygge dem ut. 2) Mange velgere uttrykker misnøye med skattenivået, men et overveldende flertall er mot å kutte skattene dersom dette innebærer at offentlige tjenester blir bygget ned. 3) Nordmenn vektlegger likhetstanken og har fellesskapsorienterte og solidariske verdier som harmonerer med tanken om en velferdsstat. Velgerne kan være kravstore og misfornøyde, men vil heller ruste opp det offentlige velferdstilbudet enn å bygge det ned (Dahl 1999:39, Bay 2000:10-16; se også Kuhnle 1996b:31-36). I tillegg kan den sterke oppslutningen om velferdsstaten forklares med nordmenns høye tillit til offentlige institusjoner generelt, og at nordmenn vektlegger serviceaspektet – gode tjenester – sterkere enn ønsket om medbestemmelse (Bay 2000:14-16). Likeledes finner Huseby (1995:117) ikke støtte for overbelastningshypotesen: Misnøye med kvaliteten på velferdstjenester fører ikke til krav om nedskjæringer. Videre er det en utbredt oppfatning at voksende individualisme undergraver støtten til velferdsstaten. Dahl (1999:39) mener imidlertid at en negativ form for individualisme – egoismen – ikke trenger være uforenlig med den norske velferdsstaten. Det er fordi Norge er et homogent og egalitært samfunn der velferdsgoder fordeles jevnt ut fra et universalistisk prinsipp slik at mange merker fordelene av disse godene. Kuhnle (1996b:33) konstaterer at eldreomsorg og helse er formål som de fleste vil bruke mer penger på. Bostøtte og sosialhjelp blir langt mer negativt vurdert, kanskje på grunn av mistro til klientene. Oppslutningen om sosialhjelp er bevegelig – et uttrykk for at legitimiteten er skjør for ytelser uten forsikringspreg (Dahl 1999:49). Bay (2000:18) konkluderer med at velgernes holdning til velferdsstaten er preget av allerede eksisterende ordninger. Folk ønsker gjerne mer av det som allerede er etablert politikk, og kravet om fornyelse av velferdsstaten kommer sjelden fra folkedypet (ibid). Dette gjelder blant annet ønsket om at velferdsordninger skal være offentlig administrert (Kuhnle 1996b:35).

2.3. Fremskrittspartiet i norsk politikk

Fremskrittspartiet ble stiftet 8. april 1973 under navnet Anders Langes Parti til sterk nedsettelse av skatter og avgifter og offentlige inngrep (ALP). Allerede ved valget samme høst fikk partiet 108 000 stemmer og fire stortingsrepresentanter (Bjørklund

2000:436). En viktig årsak til partiets raske gjennombrudd var en voksende misnøye med de stadige skatteøkningene som finansierte utbyggingen av velferdsstaten. Veksten i skatter og offentlige utgifter fortsatte med uforminsket styrke etter at de borgerlige partiene overtok regjeringsmakten i 1965. Dette skapte stor forbitrelse blant mange høyrevelgere som hadde håpet på et systemskifte. Partistifter Anders Lange spilte på økende misnøye med trygdevesen og trygdemisbruk, en misnøye som hang sammen med skatteøkningene som måtte til for å finansiere nye trygdeordninger. I 1973 ønsket én av fire velgere å skjære ned på trygdeytelsene, mot bare hver tiende velger i 1969 og i 1977 (ibid:437-444).

Anders Langes egenrådige lederstil og hans motstand mot å skape et tradisjonelt parti med partiprogram og landsstyre, førte til at partiet ble splittet. De stridende fraksjonene ble gjenforent etter Langes død i 1974, og i 1977 fikk partiet sitt nåværende navn. Partiet fikk imidlertid bare 1,2 prosent av stemmene ved lokalvalget i 1975, og falt ut av Stortinget ved valget to år senere. I 1978 ble Carl I. Hagen valgt til ny partiformann, samtidig som partiets ungdomsorganisasjon ble stiftet (Hjelseth 1992: 58-61). I takt med arbeiderpartiregjeringens sosiale reformer begynte høyresiden å få gehør for sine argumenter om at økonomien var altfor gjennomregulert. Dette var en fordel for FrP, som ved valget i 1981 igjen ble representert på Stortinget med fire representanter (ibid:64-65). På landsmøtet i 1983 erklærte Carl I. Hagen for første gang at partiets politikk skulle bygge på markedsliberalistisk ideologi (Ruud 1996:76-78; Hjelseth 1992:65). Partiet fortsatt fremgangen ved lokalvalget i 1983, men stortingsvalget i 1985 ble en skuffelse da partiet mistet to av fire stortingsrepresentanter. Skattespørsmålet hadde mistet sin betydning samtidig som regjeringsspørsmålet sto sentralt, hvilket ikke var noen fordel for FrP. Dessuten kan partiet ha slitt med å fremstå som troverdig i helse- og sosialpolitikken, et saksområde som sto svært sentralt i valgkampen (Hjelseth 1992:67). FrP dro imidlertid stor nytte av å komme i vippeposisjon mellom de borgerlige regjeringspartiene og den sosialistiske opposisjonen fordi partiet fikk et slags ”utpressingspotensial” (Ekeberg og Snoen 2001:123).

Etter et kraftig oljeprisfall våren 1986 la den borgerlige regjeringen frem et innstrammingsforslag som blant annet inkluderte økt bensinavgift. Sistnevnte forslag ble nedstemt takket være FrP, og regjeringen gikk av. Hagen hadde lovet ikke å bidra til å

felle en borgerlig regjering, men brøt dette løftet fordi avgiftsøkningen ble sett på som uttrykk for en ”sosialistisk politikk” (ibid:68). Det påfølgende lokalvalget i 1987 innebar et valgskred for FrP, som fikk 12 prosent av stemmene ved fylkestingsvalget. Innvandring ble for første gang et viktig politisk spørsmål, blant annet på grunn av en rask økning i tallet på asylsøkere. Carl I. Hagens ”genistrek” var å sette mangler i helsevesen og eldreomsorg i sammenheng med bevilgninger til flyktninger og asylsøkere. FrP ga de klare og konsise svarene: Partiet prioriterte de gamle og syke (Rommetvedt 1988:9-15). Partiet fortsatte fremgangen på meningsmålingene da Hagen i beste sendetid på tv nektet å støtte et mistillitsforslag mot arbeiderpartiregjeringen. Han fremsto som statsmannen som reddet landet fra borgerlig kaos og rot (ibid:10-11; Aardal og Valen 1989:307). Oljeprisfallet i 1986 skapte et politisk klima som var gunstig for å skape krisestemning i forholdet til velferdsstaten (Lysestøl og Eilertsen 2001:87-89). FrP oppnådde en ny toppnotering med 13 prosent av stemmene ved stortingsvalget i 1989. Under valgkampen angrep partiet misbruk av velferdsordninger, mens de andre partiene i større eller mindre grad tok avstand fra dette. Debatten viste at velferdsstatens prinsipper om kollektive løsninger var lite forenlige med utpreget liberalistiske oppfatninger om samfunnsstyringen (Valen m.fl. 1990:17).

Deretter opplevde partiet en nedtur, blant annet på grunn av EU-spørsmålet. En intern konflikt mellom den nyliberalistiske og den populistiske fløyen i partiet kulminerte i 1994 da fire av ti stortingsrepresentanter samt hele ungdomsorganisasjonen meldte seg ut av partiet (Andersen og Bjørklund 2000:198). Liberalistiske ideologer som Tor Mikkil Wara og Pål Atle Skjervengen hadde siden midten av 1980-tallet satt et visst preg på partiet, men dette kom etter hvert i konflikt med Carl I. Hagens ønske om å appellere sterkere til arbeiderparti- og sentrumsvelgere fra lavere samfunnslag. Han ønsket at FrP skulle vektlegge eldreomsorg og lov og orden sterkere enn skattelette for ikke å fremstå som et rikmannsparti. Han konstaterte også at velgernes sympati med ”svake grupper” var økende. Liberalistene på sin side var blant annet redde for at partiets overbud i helse- og sosialpolitikken ville ødelegge mulighetene for å slanke offentlige utgifter og gi skattelettelser (Ekeberg og Snoen 2001: 191-198, 229). 1997-valget dreide seg mye om helse og eldreomsorg. FrP ga arbeiderpartiregjeringen skylden for manglene i helsevesenet, og for at ventelistene økte tross

stigende oljeinntekter. FrPs løsning var større offentlig forbruk og reorganisering av helsevesenet. I lys av partiets historie var det overraskende at satsing på bedre velferd nå var blitt en kampsak. Selv om kriminalitet og innvandring også var viktige saker for partiet, var velferdsspørsmålet viktigst for å rekruttere nye velgere – blant annet fra Arbeiderpartiet (Bjørklund og Andersen 2000:198-199).

2.4. FrP – et liberalistisk parti?

I Kunhle og Solheims typologi (1991) står den liberalistiske *antikollektivismen* i motsetning til en velferdsstat basert på *demokratisk sosialisme*. Antikollektivister ser på statlig styring som sosialt ødeleggende fordi den begrenser individets frihet, skaper misnøye og kravmentalitet, virker ressursløsende fordi den stimulerer falske krav, og er økonomisk ineffektiv fordi offentlige monopoler trekker oppmerksomheten bort fra kostnader og effektivitet. Antikollektivister vil redusere velferdsgodene til et minimum og basere dem på behovsprøving. *Demokratiske sosialister* vil bruke velferdsstaten til å sikre alle sosial og økonomisk trygghet og bidra til omfordeling mellom samfunnsgrupper. Staten blir tillagt en viktig rolle når det gjelder å korrigere markedet og ivareta fellesskapets sosiale og økonomiske behov (ibid:171-179).

Når FrP i sitt program skriver at det er et liberalistisk parti, står dette prinsipielt i motsetning til ønsket om en velferdsstat. Den økonomiske liberalismen vektlegger statens ikke-inngripende rolle i det økonomiske liv, og vil begrense statens engasjement på de fleste områder, både det økonomiske, kulturelle og sosiale. Individets helse, velferd og alderdom må sikres gjennom private forsikringsordninger (Hjelseth 1992:82-85). FrP er imidlertid ikke noe konsekvent liberalistisk parti som vil bygge ned velferdsstaten, og kan derfor ikke sies å ha en antikollektivistisk posisjon i velferdsdebatten. Partiet aksepterer at en del oppgaver må løses av stat og kommune, men vil avgrense disse oppgavene klarere og gå hardere til verks for å unngå unødvendige kostnader. Partiet ønsker en effektivisering og en annen fordeling av midlene (Kleven 1998:67-68). De nye løsningene kan enkelt uttrykkes som ”mer marked, mindre stat”. Partiet har kritisert byråkratisk treghet og stivbenthet, overformynderi og misbruk av offentlige midler, og har fryktet en undergraving av norsk økonomi. Dette kan fremstilles som en reaksjon mot reguleringsaspektet ved velferdsstaten (Jenssen og

Martinussen 1994:21-22). FrP har lenge representert et avvikende syn på behandlingen av vanskeligstilte grupper (Aardal og Valen 1995:79). Kritikken har rammet mennesker som mangler gode grunner til å motta støtte fra det offentlige, og disse står i kontrast til ”uforskyldte grupper” som funksjonshemmede, eldre og syke (Kleven 1998:68). På den annen side har FrP ønsket å kutte i utgifter som er upopulære blant lavere samfunnslag, slik som kulturformål, utviklingshjelp, offentlig byråkrati og innvandrere (Andersen og Bjørklund 2000:203-204). Partiets forhold til velferdsstaten kan se ut til å ha dreid bort fra misnøye med finansieringsgrunnlaget til å bli misnøye med bruk av offentlige midler (Kleven 1998:69).

2.5. Velferdsstatssjåvinisme

FrP la opprinnelig liten vekt på innvandringsspørsmålet, men dette ble en av partiets kampsaker fra slutten av 1980-tallet. I utgangspunktet hadde partiets innvandringsmotstand en økonomisk begrunnelse: Flyktinger og asylsøkere belaster velferdssystemet (Andersen og Bjørklund 2000:204-205). Mer penger til flyktninger ble fremstilt som ensbetydende med mindre penger til ”våre egne”, våre ”virkelige problemer”, det vil si eldre og syke som lider i sykehuskø. Dette gjorde Hagen med stor suksess for første gang i 1987. Dette er blitt kalt velferdsstatssjåvinisme (i resten av teksten forenklet omtalt som velferdssjåvinisme): Et ønske om at offentlige goder skal forbeholdes våre egne, det vil si de som har bidratt til å bygge opp velferdsstaten. Derfor står statsborgerskap og landets ”opprinnelige borgere” sentralt i debatt om fordeling av offentlige goder. Også kritikk av u-hjelp er relevant i denne sammenheng ettersom negativ holdning til innvandrere har sterk sammenheng med negativ holdning til u-hjelp, samtidig som nordiske land ligger i verdenstoppen når det gjelder bistandsoverføringer. Begrepet velferdssjåvinisme passer dessuten godt på FrP fordi grupper som er avhengige av velferdsstaten har stemt på partiet (Kleven 1998:68-69; Andersen og Bjørklund 1990:211-214). Da nyliberalistene forlot FrP, ble argumentasjonen mer kulturelt basert: Etnisk mangfold ble sett på som en trussel mot et fredelig og harmonisk samfunn (Andersen og Bjørklund 2000:206). Selv om velferdssjåvinismen ikke direkte angår oppgavens problemstilling, blir den viet en viss oppmerksomhet i den videre fremstillingen.

Kapittel 3. Teoretisk rammeverk

Sosiale forklaringsvariabler som klasses tilhørighet og partiidentifikasjon har mistet mye av sin betydning for stemmegivning både i Norge og andre land (Karlsen 2004:612; Aardal 1999 m.fl.:50; Aardal m.fl. 2004:15; Berglund 2003:135-137). Derfor har forskere lett etter andre forklaringer av folks partivalg. En av dem dreier seg om saksstemmegivning, det vil si at velgerne i stor grad stemmer ut fra hvor partiene står i enkeltsaker (Karlsen 2004:612-613). En av disse forklaringene er Petrociks sakseierskapsteori, som jeg skal bruke til å besvare denne oppgavens problemstilling. Teorien dreier seg om partistrategi og om hvordan partiene vinner velgere på grunn av sin troverdighet i politiske spørsmål som velgerne prioriterer høyt. Problemstillingen er hvorvidt FrPs strategi har vært å bygge opp sin troverdighet i helse- og sosialpolitikken ved å endre sine standpunkter og/eller profileringen av denne. I dette kapitlet redegjør jeg for elementene i sakseierskapsteorien og hvordan den må tilpasses norske forhold. Dessuten setter jeg sakseierskapsteorien i sammenheng med andre relevante tilnærminger, nemlig retningsteorien, aktualitetsteorien og ideen om symbolpolitikk.

3.1. Teoriens utgangspunkt

Sakseierskapsteorien handler egentlig om partiens strategier i en valgkamp, om hvordan samhandling mellom medier og partier skaper ”kampanjeeffekter”. Teorien tar utgangspunkt i tre elementer som har stor betydning for partiens muligheter i valgkampen: *Dagsordeneffekt* (agendasetting), *priming* og *framing*. Hypotesen om dagsordeneffekt sier at de spørsmål og problemer som dominerer mediens dagsorden, *blir* publikums dagsorden. Kombinasjon av surveyanalyse og innholdsanalyse av medieinnhold viser sterk samvariasjon mellom mediens prioritering av saker og velgernes prioritering. Gjennom eksperimentelle studier har det også vært mulig å fastslå årsaksretningen: Publikum *blir* påvirket av mediene, oppsummerer Jenssen og Aalberg (2004:329). Dagsordeneffekt handler imidlertid ikke om å skape eller endre holdninger, men å påvirke hvilke saker velgerne oppfatter som viktige. Med andre ord hvilke elementer i hukommelsen som lettest hentes frem (ibid).

Forskningen omkring medieeffekter har imidlertid ikke bare dreid seg om hvordan en gitt mediedagsorden kan påvirke hvilken vekt velgerne tillegger ulike

saker, men også hvordan publikums vurderinger av ulike politiske aktører blir åvirket. Iyengard og Kinder (1987:63) kaller dette priming, det vil si endringer i de kriterier som velgerne bruker for å foreta politiske evalueringer. Forskningen gjelder særlig amerikanske presidenter. Vurderingene av presidenten vil ofte skifte med de saker som dominerer den politiske dagsorden, det vil si at presidenten assosieres med skiftende saker. Grunnlaget for assosiasjonen kan være både presidentens holdning til saken eller presidentens resultater i saken. Forutsetningen for en slik assosiasjon er imidlertid at publikum ser relevansen av saken i forhold til aktøren selv om koblingen ikke er uttalt i mediebudskapet (Jenssen og Aalberg 2004:329). Dette er basert på begrepet om tilgjengelig informasjon: Den informasjon som er lettest tilgjengelig i hukommelsen, påvirker holdninger og vurderinger sterkere enn vanskelig tilgjengelig informasjon (Zaller 1992:48). Mens dagsordeneffekten gjelder sakenes relative betydning for velgere, angår priming-begrepet publikums vurdering av aktørene – som kan variere over tid i takt med velgernes dagsorden. I tillegg kommer framing, det vil si den tolkingsrammen som en valgkampsak presenteres innenfor (Iyengard 1991:11; se også Jenssen og Aalberg 2004:330). Bidrar for eksempel skattelette til mer valgfrihet for borgerne eller større offentlig fattigdom?

3.2. Teoriens elementer

Hovedpoenget i sakseierskapsteorien er at partiene bruker valgkampen til å sette søkelys på saker der de har en relativ fordel i velgerskaren. Det vil si samfunns-spørsmål der velgerne har tro på deres kompetanse, altså saker partiet "eier" (Petrocik 1996: 825). Oppfatning av tillit og kompetanse bestemmes av både kortsiktige og langsiktige faktorer. Det langsiktige eierskapet bunner i velgernes oppfatning av partiene som representanter for visse sosiale, demografiske og økonomiske interesser. Velgernes inntrykk av partiene er også et produkt av de historiske erfaringer man har med partiets håndtering av ulike saker, spesielt i regjeringsposisjon (Petrocik 1996: 827; Narud og Valen 2001b: 397). Et eksempel på dette er sosialdemokratiske partiers offensive tiltak overfor massearbeidsledigheten før 2. verdenskrig (Valen 1981:320-324). Det kortsiktige eierskapet er basert på velgernes erfaring med partienes politiske handlekraft, deres evne til å hankses med aktuelle økonomiske og sosiale problemer.

Partienes evne til å sette egne saker på dagsorden kan stimulere velgernes interesse for og syn på partiene (Petrocik 1996:827-828; Narud og Valen 2001b:397-399). Sakseierskapet har tre implikasjoner: 1. Et parti oppfattes som mer troverdig enn andre i en gitt sak. 2. Partiet forsøker å sette denne saken på dagsorden. 3. Partiet vil tiltrekke seg velgere som oppfatter denne saken som spesielt viktig. Ifølge Petrocik foreligger det en *kampanjeeffekt* dersom et parti får valget til å handle om et spørsmål der partiet har større troverdighet enn motstanderen.³ Et parti forsøker ikke å overbevise velgerne om at en bestemt politikk er den beste, men vektlegger spørsmål der et flertall av velgerne allerede mener partiet er best. Når motstanderens saker ikke er til å unngå, legger man vekt på de deler av saken der eget parti blir vurdert mest positivt. Å svare på denne måten samsvarer med politikerens egne holdninger, uten at det gir ammunisjon til politiske motstandere. Komponentene er altså partiets gode rykte i en sak, partiets sterke vektlegging av saken og sammenhengen mellom velgernes prioritering av saker og deres valg av parti. Petrocik definerer partienes rykte som en ”kritisk konstant”, mens velgernes oppmerksomhet om sakene er det som varierer. Derfor vil aggregerte valgutfall og individuell stemmegivning i stor grad følge av dagsordenen (Petrocik 1996:826-831; se også Karlsen 2004:615).

3.3. Aktualitet og retning

Sakseierskapsteorien henter tankegods fra tidligere teorier. Det langsiktige eierskapet er knyttet til strukturelle skillelinjer. Her viser Petrocik (1996:827) blant annet til Rokkans skillelinjemodell. Det kortsiktige eierskapet er særlig knyttet til valgkampen, der mobilisering av folks holdninger skjer på bakgrunn av sakenes aktualitet og retning. *Aktualitetsteorien* er utviklet av Budge og Farlie, som mener at partienes bevissthet omkring eget sakseierskap gjør at de ikke inntar forskjellige standpunkt i de samme spørsmålene (direkte konfrontasjon), men at de vektlegger *forskjellige* spørsmål. Partiene vektlegger selektivt ut fra hvor fordelaktig velgerne vurderer dem i disse sakene, og forsøker å rette velgernes oppmerksomhet mot nettopp de sakene der eget parti blir spesielt positivt vurdert (Budge og Farlie 1983b:23). Nordal (2003) og Flåtten (2001) bekrefter dette med sine analyser av norske partiprogrammer.

³ I Petrociks amerikanske terminologi er det snakk om konkurranse mellom *kandidater*.

Teorien kan oppsummeres i fem punkter: 1. Partiene antar at velgerne i stor grad foretrekker én type handling på de fleste politikkområdene. 2. Partiene mener samtidig at velgerne ser enkelte partier som bedre egnet enn andre partier til å gjennomføre den ønskede politiske handlingen. 3. Derfor forsøker ethvert parti å bli assosiert med et sett av saker der de *allerede* nyter høy tillit, for på den måten å øke sin velgertilslutning. 4. Partiene vektlegger derfor egne saker i et forsøk på å få velgerne til å vektlegge nettopp disse sakene. Partiene unnlater derimot å nevne saksområder som er ugunstige for eget parti. 5. Politiske forskjeller mellom partiene bunner derfor i forskjellig vektlegging av ulike politiske saker. Partiene konkurrerer ikke ved å argumentere direkte med hverandre, men ved å fremheve de sakene de er mest opptatt av og som gagnar dem selv. Heller enn direkte konfrontasjon er partikonkurransen en selektiv vektlegging av saker som er til fordel for en selv. I stedet for å diskutere med hverandre, snakker partiene forbi hverandre. Et eksempel er at partier som støtter utbygging av velferdsstaten, vil la være å nevne skatteøkninger som må til for å finansiere disse velferdsgodene (Budge og Farlie 1983b:24-25; Budge 2001:82).

Kampen for å synliggjøre egne saker får følger for den offentlige debatten, konstaterer Jenssen og Aalberg (2004:332). For å forklare dette tar Budge og Farlie (1983b:32) utgangspunkt i skillet mellom valenssaker og posisjonssaker, et skille som opprinnelig ble påpekt av Donald Stokes (1966). Mens valenssaker er opphav til politiske prioriteringskonflikter fordi målet fremstår som et absolutt gode (for eksempel ”omsorg” eller ”trygghet”), er posisjonssaker kjennetegnet av konflikt mellom to motstridende holdninger (for eksempel flat versus progressiv skatt). Når et parti ønsker å bli assosiert med en sak, er dette ut fra en forestilling om at dette er en valenssak: Partiet prioriterer ”Det gode”, for eksempel et skattesystem som belønner innsats eller et skattesystem som sikrer velferdsgoder for alle. Gjennom vag og selektiv argumentasjon fremhever partiene bare medaljens forside, for eksempel velferdsgoder en vil bygge opp, men ikke dens bakside – skatteøkningen som skal finansiere velferdsgodene. Fordi partiene ikke har interesse av å gå inn på motstanderens argumentasjonsmessige ”banehalvdel”, virker ikke debatten opplysende på velgerne. Partiene bryter derfor ned posisjonssaker og gjør dem til valenssaker (Jenssen og Aalberg 2004: 332). I andre tilfeller kan valensspørsmål omdannes til posisjonsspørsmål, ved å sette

søkelyset på motstridende virkemidler for å nå felles mål. Konkurransetsetting av eldreomsorg kan være et eksempel. Som Stokes (1992) påpeker er ingen spørsmål naturgitte valensspørsmål.

I posisjonsspørsmål strides partiene om målene, for eksempel EU-saken. Valensspørsmål er derimot saker der alle er enige om målet, for eksempel bedre eldreomsorg. Når et valensspørsmål blir gjort til en valgkampsak, presenterer ikke partiene alternative visjoner. Dette betyr imidlertid ikke at konfliktnivået blir lavere, men at partiene konkurrerer om hvem som best kan gjennomføre en allment akseptert politikk. Når partiene ikke kan markere ideologisk eller verdimessig uenighet, må grunnlaget for profileringen bli annerledes. En mulighet er å tilby mer av en populær sak enn konkurrentene, med andre ord overbudspolitik. En annen mulighet er å etablere tillit og troverdighet i saken. Disse to faktorene henger gjerne sammen: Løfter om sterkere innsats kan være et middel til å fremstå som sakens fremste forkjemper (Bjørklund og Saglie 2002:9). Dette kan være relevant i forhold til en studie av FrPs forslag til statsbudsjett.

Retningsteorien på sin side sier at velgerne foretrekker det parti som forsvarer et standpunkt mest intenst, mens partier som inntar en mer forsiktig holdning til de samme spørsmålene ikke får uttelling. Årsaken er at velgerne har forholdsvis uklare holdninger til ulike spørsmål, og nøyer seg med å innta et for- eller imot-standpunkt. Moderate partier blir oppfattet som nøytrale og blir ikke assosiert med et standpunkt. Samtidig må partiene opptre ansvarlig, og blir straffet av velgerne dersom de blir altfor ytterliggående. De må tydeliggjøre sin posisjon ved å plassere seg ”bort fra”, men ikke ”for langt fra” sentrum. Retningsteorien står i motsetning til nærhetsteorien, som impliserer at en velger stemmer på det partiet som står ham nærmest i en gitt sak. Dersom størsteparten av velgerne befinner seg i sentrum, vil også partiene befinne seg her. Nærhetsteorien (”proximity theory”) er et forsøk på å avlede en hypotese av medianvelgerteoremet (Rabinowitz og MacDonald 1989:108-109; MacDonald m.fl. 1991:1108-1109; MacDonald m.fl. 1999:301-303; se også Helland 2003:215). Downs’ *medianvelgerteorem* (1957) forutsetter en situasjon der to partier konkurrerer på grunnlag av én enkelt politisk dimensjon – normalt forstått som en sosioøkonomisk

høyre-venstre-motsetning.⁴ Velgerstandpunktene fordeler seg kontinuerlig langs denne dimensjonen, og de to partiene vil søke inn mot midten (medianen) der de fleste velgerne befinner seg.⁵ Partiene vil opptre opportunistisk i den hensikt å vinne valget med støtte fra halvparten av velgerne pluss én (medianvelgeren) og ser seg ikke bundet av et bestemt ideologisk ståsted (Helland 2003:210-212). Helland (2003) har vist teoretisk at man med flere enn to partier *ikke* vil oppleve en konvergerende likevekt, altså en situasjon der partiene søker inn mot sentrum der medianvelgeren forventes å være – et forhold Downs selv gjør oppmerksom på (Downs 1957:122-123).

Både retningsteorien og nærhetsteorien er imidlertid basert på posisjonsspørsmål, det vil si spørsmål der det er en strid om ulike mål. Modellene er derfor dårlig tilpasset de typiske valensspørsmålene, med mindre da et spørsmål om eldreomsorg snevert defineres som villighet til å prioritere i forhold til andre saker (Bjørklund og Saglie 2000:154). Stokes (1992:145-146) mener at valenssaker er potensielle posisjonssaker, spesielt hvis ulike samfunnsgrupper berøres ulikt. Man kan for ordens skyld forestille seg at høyresidens forslag om privatisering og konkurranseutsetting kan være en form for posisjonssak innenfor helse og omsorg.

3.4. Tilpasning av teorien til norske forhold

Flere forhold gjør at Petrociks teori ikke uten videre kan overføres til norske forhold. Blant annet er den politiske konfliktstrukturen i Norge flerdimensjonal, og de forskjellige partienes relative vektlegging av hver konfliktdimensjon gjør at de i ulik grad drar nytte av at en bestemt sak kommer på dagsorden (Narud og Valen 2001a:10-12). Senterpartiet og EU-spørsmålet er et godt eksempel. Viktigst i denne sammenheng er at sakseierskap i en norsk kontekst ikke kan oppfattes som en ”kritisk konstant” (Karlsen 2004:631; Jenssen og Aalberg 2004: 333). Fenomenet må oppfattes som dynamisk og flerdimensjonalt av to grunner. Petrocik tar utgangspunkt i det amerikanske topartisystemet, der det ene nødvendigvis vil ha flertall for sin løsning i en gitt sak. Dermed ”eies” nesten alle saker av ett av partiene, og det finnes bare én utfordrer til sakseierskapet. I multipartisystemer som det norske er det heller sjelden at et parti

⁴ Flere aspekter ved helse- og sosialpolitikken har en slik høyre-venstre-dimensjon (se for eksempel Nordal 2003:76).

⁵ Velgernes fordeling av idealpunkter er ikke nødvendigvis entoppet og symmetrisk. Slik nærhetsteorien er spesifisert (jfr. Rabinowitz og MacDonald 1989:114), forutsetter den imidlertid nettopp en slik fordeling: Det politiske sentrum er tettere ”befolket” enn fløyene.

har støtte fra mer enn halvparten av velgerne i en sak. I multipartisystemer søker partiene oppmerksomhet om saker der flere enn deres allerede overbeviste tilhengere støtter partiets forslag. Det betyr at partier kan satse på samme sak. Derfor er det ikke nok å fremheve saksområder der man har stor troverdighet. Man må bli sterkere assosiert med saken enn noe annet parti for å oppnå *sakshegemoni*. Dette er kjernen i priming-effekten: Et parti som ikke blir assosiert med en sak, vil ikke kunne oppnå velgergevinst uansett hvor mange velgere som opplever saken som viktig og deler partiets saksstandpunkt. I tillegg preges norsk politikk av flere konfliktdimensjoner. Av den grunn slåss norske partier ikke bare om å "eie" saker, de slåss også om innholdet i sakene. Partiene har ulike og konkurrerende begrunnelser for samme løsningsforslag. Partienes rykte er derfor ikke en kritisk konstant i norsk sammenheng, men en kritisk variabel (ibid:333-335). Når velgerne kan ha tillit til flere partier i en sak, vil sakseierskapet bli mer ustabil enn i et topartisystem. Sakseierskap dreier seg derfor både om tiltro til partiet på saksfeltet og en overbevisning om at saken er viktig (Aardal og Waldahl 2004:288).

Karlsen (2003, 2004) kombinerer de to elementene sakseierskap og aktualitet i en dynamisk modell som belyser endringer i løpet av valgkampen. Modellen skiller mellom fire grupper av velgere. La meg bruke FrP og eldreomsorg som eksempel. Gruppe 1 består av velgere som mener eldreomsorg er viktig og som mener at FrP har best politikk på området. Dersom denne gruppen er mye større enn de andre ved inngangen til valgkampen, har partiet liten mulighet for velgergevinst. Gruppe 2 omfatter

Figur 3.1. Dynamisk sakseierskapsmodell (etter Karlsen 2003:20)

		Aktualitet	
		Viktig	Ikke viktig
Eierskap	Best	1	3
	Ikke best	2	4

Er saken viktig for stemmegivning?

Har partiet best politikk på området?

velgere som har et positivt inntrykk av FrP i denne saken, men som i utgangspunktet ikke synes saken er viktig. Dersom det skjer en nettoovergang av velgere fra gruppe 2 til gruppe 1 i løpet av valgkampen, er dette eksempel på en *fokuseringseffekt* – eller det Petrocik kaller kampanjeeffekt. I gruppe 3 inngår velgere som i utgangspunktet prioriterer eldreomsorg høyt, men som mener FrP ikke har den beste politikken på dette feltet. Bevegelser fra gruppe 3 til gruppe 1 representerer en *overbevisnings- eller tolkingseffekt* som følge av hvordan partiet og saken blir presentert i løpet av valgkampen. Partiet erobrer et sakseierskap det tidligere ikke hadde. Gruppe 4 består av velgere som ikke oppfatter eldreomsorg som spesielt viktig, og som ikke vurderer FrP spesielt positivt i denne saken. Disse velgerne er enten lite engasjerte eller har preferanser knyttet til andre partier og andre saker (Karlsen 2004: 624; Aardal og Waldahl 2004: 288-289). Data fra valget i 2001 viser at velgerovergangene skjedde i større omfang fra gruppe 3 og 4 til 1, enn fra gruppe 2 til 1. Dette gjaldt utdanningspolitikken i større grad enn skattespørsmål, antakelig fordi skattespørsmålet ble aktualisert langt tidligere enn (Karlsen 2004:621-622).

Den dynamiske sakseierskapsmodellen anvendes her på endringer i løpet av den korte valgkampen. Det sentrale er perseptuelle endringer på individnivå de siste ukene før valget. De ulike formene for valgkampeffekter det her er snakk om, oppfatter jeg som resultat av hvordan et parti fremstiller seg selv og blir vurdert av velgerne med utgangspunkt i et politisk program som er gitt på forhånd. Jeg mener imidlertid at en dynamisk sakseierskapsmodell også kan belyse endringer som følge av at et parti skifter standpunkter eller profilering over en periode på mange år. For det første påpeker Jenssen og Aalberg (2004:335) at en kopling mellom parti og sak på individnivå blir skapt gjennom en sterk og/eller vedvarende assosiasjonseffekt eller ved at koplingen blir internalisert etter å ha blitt presentert i form av en medieramme. Dessuten kan et parti i løpet av den ”lange valgkampen” med troverdigheten i behold endre standpunkt - og dermed styrke sitt ”kompetanseimage” - i viktige saker. Dette kan skje for eksempel gjennom landsmøtevedtak eller forslag til statsbudsjett. For det andre har sakseierskap som nevnt en langsiktig komponent, som er knyttet til partiens plassering i en konfliktstruktur i samfunnet. Hvordan velgerne subjektivt plasserer partiene i en slik konfliktstruktur, vil slik jeg ser det måtte skje over lang tid. Dersom

man overfører den dynamiske sakseierskapsmodellen til min problemstilling, er det snakk om overganger fra gruppe 2 til gruppe 1. Helse- og sosialspørsmål er nesten alltid høyt på velgernes dagsorden, mens velgernes vurdering av FrP har endret seg.

Ustabiliteten i sakseierskapet er spesielt viktig i forhold til min problemstilling av én grunn: Regjeringenspartier kan slite med å holde på eierskapet fordi de må inngå kompromisser og vise ansvarlighet. Derfor kan de pådra seg et dårlig rykte, og kan vanskelig markere intensitet i sitt politiske engasjement. Fremskrittspartiet har aldri vært i regjering og har kunnet utøve aktiv opposisjonspolitikk overfor relativt svake mindretallsregjeringer, noe som lett kan gagne partiets eierskap til ulike saker.

3.5. Symbolpolitikk

Visse typer handling kan være særlig godt egnet til å vise intensitet og skape troverdighet, nemlig symbolpolitikk. Når tradisjonell politisk retorikk tømmes for mening og troverdighet, må man ty til handlinger for å vise at man virkelig *mener* det man sier, hevder Brox (1993:25). Han nevner kampen mot terrorisme som eksempel: Alle er mot terrorisme – dette er et valensspørsmål – men bare ved å bombe terroristenes tilholdssted viser man at man virkelig *mener* det.⁶ Analogt kan man konstatere at alle er *for* bedre eldreomsorg, men at FrP kanskje bedre enn andre partier har overbevist velgerne om at partiet virkelig *mener* det – gjennom for eksempel budsjettforslag og iøynefallende forslag til politiske prioriteringer (for eksempel velferdssjåvinisme). Symboler får mening i relasjon til begivenheter, oppfatninger og verdier som de refererer til. I motsetning til det symbolske står det instrumentelle, en type handlinger som er motivert av utsiktene til konkrete resultater, effekter av handlingen. Symbolpolitikk er å tilskrive politiske spørsmål viktighet og egenskaper som går ut over spørsmålenes konkrete egenskaper, hevder Santesson-Wilson (2003:33-41). Rasch (1993a: 11) antyder at symbolpolitikk kan forstås som politikk uten saklig, rasjonelt rotfeste; handlinger med en annen begrunnelse enn den som foregis. De virkelige motivene – partitaktikken – tåler ikke dagens lys. Brox (1993:22-23) mener symbolpolitikk på sitt beste innebærer forsøk på å endre materielle forhold i verden, samtidig som forsøket uavhengig av slike instrumentelle aspekter tjener til å fortelle publikum noe om partiet

⁶ Den konkrete hendelsen som Brox viser til, er president Reagans ordre om å gjennomføre flyangrep på Libya i 1986 etter et bombeangrep mot et diskotek i Berlin der mange amerikanske soldater oppholdt seg.

bak forslaget: Gjennom handlingsspråket uttrykker man forskjeller mellom seg selv og andre. Santesson-Wilson (2003: 68) nevner fire elementer i symbolpolitikk: Kategorier (for eksempel ”høyredreining”), prinsipper (for eksempel ”valgfrihet”), eksempler (”får ikke flyttet sin pleietrengende far til Bærum”) og uttrykk (handlingsutsagn). De tre første kan observeres direkte gjennom tekst og tale, mens uttrykk bare kan identifiseres ved å finne avvik mellom politiske aktørers sannsynlige (instrumentelle) motiv og utført handling. Hva ønsker en politisk aktør å oppnå for å påvirke materielle forhold, og hva gjør vedkommende i praksis (ibid)?

Kanskje kan FrPs forhold til Willoch-regjeringen i 1985-86 analyseres på denne måten. I sin erindringsbok skriver Hagens tidligere partikollega Harald Ruud følgende om budsjettforliket med Willoch-regjeringen i 1985:

”Carl I. Hagen ønsket oppmerksomhet. Han ønsket å få frem at han var betydningsfull i budsjettssammenheng. Han ville ha noen vedtak av betydning igjennom, slik at han kunne si: ’Dette fikk jeg og FrP vedtatt.’ Hagen satte frem knallharde krav om budsjettøkninger. Han var desperat. Han skulle ha noe vedtatt. Var det noen som nevnte paradoks i forhold til partiets program og formål! Men hva gjør man ikke for oppmerksomhet og medieomtale.” (Ruud 1996:71-72)

Willoch-regjeringen gikk av i april 1986 etter at FrP hadde sikret flertall mot deler av regjeringens økonomiske innstrammingspakke, selv om Hagen hadde lovet å støtte en borgerlig regjering. Interessant i denne sammenheng er også en uttalelse Carl I. Hagen kom med i 1978 da han foreslo å avholde folkeavstemning om innvandring: *”Hvis jeg bare skulle sette frem forslag det var flertall for i Stortinget, kunne jeg ikke drive med politikk. Det å sette frem forslag er en form for politisk påvirkning og markering”* (gjengitt i ibid:36). Noen studie av symbolpolitikk vil den videre fremstilling ikke være, men begrepet vil likevel bli viet en viss oppmerksomhet i de neste kapitlene, særlig i forbindelse med analysen av forslag til statsbudsjett.

3.6. Oppsummering

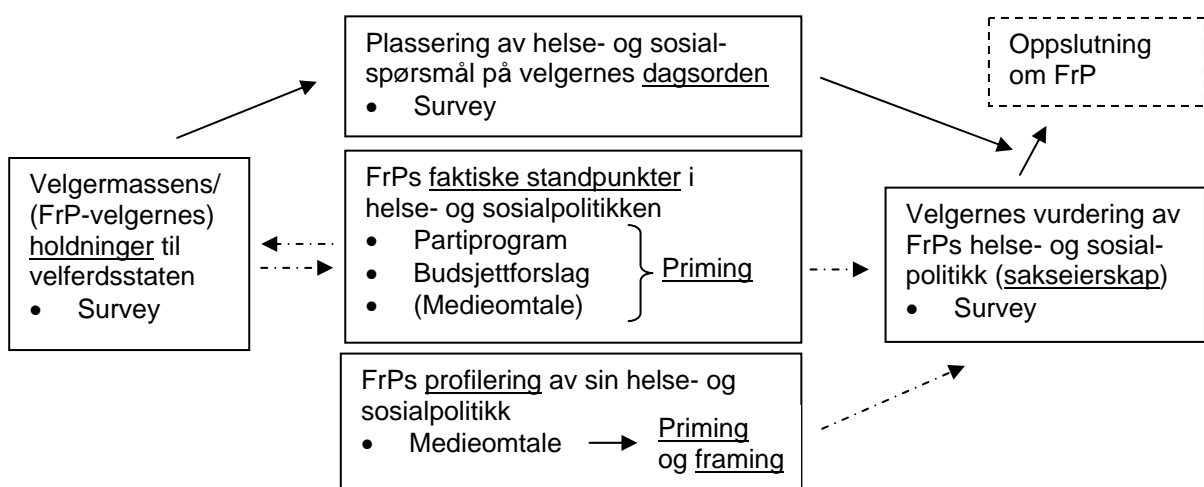
Sakseierskapsteorien vektlegger følelsesmessig mobilisering av velgerne. Oppgavens problemstillinger kan imidlertid også betraktes fra en downesiansk synsvinkel – at FrP har nærmet seg velgerflertallet, eller fra et retningsteoretisk ståsted – at FrP klarere enn før viser retning i sin prioritering av helse- og sosialformål. Dette kapitlet har vist at disse kombinasjonene kan være problematiske, men spørsmålet er om de nødvendigvis utelukker hverandre.

Kapittel 4. Operasjonalisering, datamateriale og metode

Tiden er nå inne for å vise hvordan sakseierskapsteorien kan operasjonaliseres for å belyse eventuelle endringer i FrPs helse- og sosialpolitikk, eller eventuelle endringer i profileringen av denne politikken. Jeg må altså angi nøyaktig hvilke måleoperasjoner som må gjennomføres for å avgjøre om et empirisk fenomen faller inn under begrepet (Hellevik 2002:51). Begrepene som skal undersøkes er som følger:

- Velgernes holdninger til velferdsspørsmål, altså den type handling velgerne ønsker.
- Velgernes prioritering av helse- og sosialspørsmål ved valgene, med andre ord velgernes dagsorden. Dette blir behandlet gjennom surveyanalysen i kapittel 5.
- Fokusering, det vil si FrPs selektive vektlegging av helse- og sosialpolitikk. Dette blir behandlet i analysen av partiprogrammene i kapittel 6 og analysen av medieomtale i kapittel 8.
- Overbevisning, det vil si endrete standpunkter og endret profilering når det gjelder FrPs helse- og sosialpolitikk. Dette blir behandlet i analysen av partiprogrammene og analysen av budsjettforslagene i kapittel 6, og i analysen av medieomtalen i kapittel 8.
- Sakseierskap. *Priming*-elementet blir indirekte behandlet gjennom surveyanalysen. *Framing*-elementet vil til en viss grad bli behandlet i analysen av medieomtalen.

Det hele er oppsummert i figur 4.1.: Når velgernes holdninger til velferdsstaten har vært stabile, kan FrPs helse- og sosialpolitikk være en mulig årsak til partiets økende oppslutning bare hvis partiet på en eller annen måte har overbevist velgerne om at FrP har den beste politikken. Og best politikk vil altså si en sjenerøs politikk.

Figur 4.1. Operasjonalisering av sakseierskapsteorien i forhold til utviklingen i FrPs helse- og sosialpolitikk.

4.1. Beskrivelse av datamaterialet

Jeg kommer til å bruke fire forskjellige datakilder. *Surveymaterialet* er hentet fra de norske valgundersøkelsene 1981-2001. Data i anonymisert form er stilt til disposisjon gjennom Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Henry Valen og Bernt Aardal har vært ansvarlige ledere for undersøkelsene, og Statistisk sentralbyrå (SSB) har stått for innsamlingen av dataene. Verken ansvarlige ledere, SSB eller NSD er ansvarlige for analysen av dataene eller de tolkinger som er gjort her. *FrPs parti-programmer* er hentet fra NSDs cd-rom med norske partiprogrammer, unntatt 2001-programmet som er hentet fra partiets hjemmeside.⁷ Den kvantitative innholdsanalysen er delvis basert på bruk av *Manifestodataene* (MRG-dataene), som er samlet inn og tilrettelagt av the Manifesto Research Group (se Budge m.fl. 2001). Datasettet inneholder ferdig kvantifiserte innholdsdata av partiprogrammer fra 20 land etter 2. verdenskrig.⁸ Når det gjelder *FrPs alternative forslag til statsbudsjett* for de ulike år, er disse dessverre ikke bevart i komplett form så langt tilbake i tid som denne analysen strekker seg. Bare deler av partiets forslag til helse- og sosialbudsjett er bevart tilbake til 1998.⁹ De eneste relevante dokumentene som er bevart i Stortinget, er budsjettinnstillinger med mindretallets merknader og tallfestede endringsforslag. Både Finanskomiteen, Kommunalkomiteen og Sosialkomiteens innstillinger vil bli brukt, med hovedvekt på sistnevnte. *Avisartiklene* er hentet fra artikkeldatabasen A-tekst, der teksten i et utvalg av landets største aviser er lagt ut på internett. Aftenposten er søkbar helt tilbake til 1984, mens de fleste andre avisene i databasen er søkbare fra 1988 eller senere. Arkivet tillater for eksempel søk etter bestemte teksttemaer (ord og ordsekvenser), avistitler og emner. For en nærmere beskrivelse av A-tekst, se Torgersen (1995). Tidsserieanalysen av partiprogrammene begynner i 1973, mens de øvrige tidsserieanalysene starter på 1980-tallet. Årsaken er at FrP bare siden 1981 har vært kontinuerlig representert på Stortinget med ditto målbar velgeroppslutning og mulighet for å markere seg i rikspolitiske spørsmål.

⁷ *Vi vil...! Norske partiprogrammer 1884-1997*. FrPs hjemmeside: <http://www.FrP.no/article/?id=169>, besøkt 25.01.2005.

⁸ Manifesto-dataene er hentet fra cd-rom som følger med Budge m.fl.s bok (2001). Andrea Volkens har bidratt med supplerende data.

⁹ Ifølge e-post til undertegnede fra Inger-Marie Ytterhorn, spesialrådgiver for FrPs stortingsgruppe, 19.03.2004.

4.2. Datamateriale og validitet

Partiprogrammer og forslag til statsbudsjett vil bli behandlet som uttrykk for FrPs faktiske standpunkter i helse- og sosialpolitikken, mens medieomtale blir behandlet som et uttrykk for hvordan partiets standpunkter på dette saksområdet er blitt fremstilt i massemediene. I de neste avsnittene vil jeg diskutere i hvilken grad bruk av disse datakildene sikrer høy validitet, det vil si samsvar mellom det teoretiske begrepet og den empiriske undersøkelsen av begrepet (Hellevik 2002:183).

4.2.1. Partiprogrammer

Et partiprogram er et dokument som svært få velgere leser, konstaterer Narud og Valen (2004:33). Partiets *presentasjon* av sitt program har utvilsomt størst betydning for hvordan velgerne vurderer partiene. Et parti trenger ikke profilere seg på en måte som samsvarer med partiprogrammet, og dersom samsvaret er dårlig er det profileringen som i størst grad kan forklare velgeroppslutningen, medgir Hjelseth (1992:79). Et studium av partiprogrammet er likevel viktig av flere grunner. For det første kan det oppfattes som en politisk og ideologisk kontrakt mellom vedkommende parti og dets velgere for kommende stortingsperiode (Narud og Valen 2004:33). For det andre er programmet et sentralt arbeidsdokument for partiets tillitsvalgte og danner grunnlaget for mange journalistiske problemstillinger rundt partiets politikk (Hjelseth 1992:79; Budge 1987:18). Interessant i denne sammenheng er det at landsmøtedelegatene i FrP ser ut til å skille seg fra delegater i andre partier ved å skjele til meningsmålinger når de tar stilling til programsaker, og ved å oppfatte landsmøtet som viktig i utformingen av partiets valgkampstrategi (Heidar og Saglie 2002:234). For det tredje er programmet sluttproduktet av et omfattende arbeid blant medlemmene, og derfor et uttrykk for partiets kollektive vilje (ibid:214-215; Skjeie 1992:44). Flere av FrPs programmer fremstår som en revisjon av foregående program med mange identiske formuleringer. Derfor er det ingen tvil om at de endringer som blir foretatt i et partiprogram er bevisste språklige og/eller ideologiske endringer som er vedtatt lagt til, fjernet eller endret, fastslår Hjelseth (1992:79-80). Å sammenlikne partiprogrammene gjør det dermed mulig å danne seg et bilde av hvorvidt de endringer som er gjort, går i en bestemt retning, konstaterer han (ibid).

En intuitivt tungtveiende innvending mot dette, er at vektlegging ikke sier noe om standpunkt. MRG-dataene er basert på salience-teorien, som hevder at nettopp vektlegging sier noe om standpunkt. Målet med Manifestoprojektet har vært å telle alle utsagn i partiprogrammene uansett om de har et eksplisitt politisk innhold eller ikke. Vage generaliseringer sier i seg selv ingenting om partiets standpunkt i en sak, men hvor omfattende de er i forhold til forekomsten av andre utsagn gir et bilde av partiprogrammer som nøye utarbeidede og nyanserike dokumenter (Budge 2001:79). De fleste utsagn kan vanskelig knyttes til et bestemt standpunkt. Ingen vil for eksempel offisielt si at de er *for* arbeidsledighet. Imidlertid kan et parti skrive svært lite om arbeidsledighet, og heller bruke mye plass på å skrive om å bekjempe inflasjon, og dermed indirekte si at lav inflasjon er viktigere enn høy sysselsetting. Å undersøke for- og imot-utsagn i hver sak er lite egnet til å måle politiske forskjeller ettersom alle partier generelt er enten for eller mot et standpunkt (ibid:81). I de fleste spørsmål er den negative kategorien så liten at sakene kan oppfattes som tilnærmet unipolare. Utvidelse eller ekspansjon av utdanning og helse og sosial er særlig merkbare i så måte (ibid:83).¹⁰

4.2.2. Budsjettforslag

Når det gjelder FrPs faktiske standpunkter, kan man vanskelig komme utenom partiets forslag til statsbudsjett. Slike forslag viser både hvordan partiprogrammer omsettes til praktisk politikk, og er en supplerende kilde til informasjon om partiets standpunkter (Nordal 2003:30). Politikk handler ikke bare om å fastsette offentlige utgifter, men uten slike utgifter er det lite politikk igjen, konstaterer Klingemann m.fl. (1994:41). Fordelingen av offentlige utgifter på ulike samfunnsområder blir derfor brukt som et mål på politiske prioriteringer (ibid:39). Dessuten bruker stortingsrepresentantene størsteparten av høstsesjonene på å behandle budsjettet, og behandlingen blir også fulgt med stor medieinteresse, påpeker Nordal (2003:30). I den forbindelse argumenterer Rasch (1993b:112) med at arbeidet med statsbudsjettet er mer symbolpolitikk enn reell politikk. Partienes alternative budsjettforslag får ofte ikke betydning for det

¹⁰ Noen saksområder kan være problematiske i denne sammenheng fordi to partier kan være sakseiere med motsatt fortegn (Narud og Valen 2001b: 419). For eksempel skriver både SV og FrP mye om skattepolitikk i sine programmer, men selvsagt med ulike konklusjoner. Men som nevnt er velferdsspørsmål en særlig unipolar sak, spesielt i Norge.

endelige budsjettutfallet, men aktiviteten vil påvirke opinionsdannelsen og valgvingen (ibid).

Enkelte teorier vektlegger andre forhold enn politiske prioriteringer som sentralt i ulike former for offentlig budsjettering. Demografiske og økonomiske forhold, inkrementell budsjettatferd og byråkratisk nyttemaksimering er blant disse teoriene (Kjellberg og Reitan 1995:62). Samlet gir disse og tilsvarende teorier et bilde av at budsjetter, herunder det norske statsbudsjettet, til dels ligger utenfor stortingspolitikernes kontroll. Dersom politikerne ikke styrer budsjettarbeidet, kan budsjettforslag heller ikke brukes som mål på politiske prioriteringer. Gyldigheten av disse teoriene kan diskuteres (se Helland 2001:404-409), og uansett mener jeg dette ikke innebærer noe problem for denne oppgaven. Jeg undersøker ikke hvilke budsjett som vedtas, men variasjon i FrPs forslag til budsjett. Forutsatt at det forekommer en variasjon av nærmere spesifisert art, kan dette tolkes som et uttrykk for endring i partiets politikk. Et forhold som er av betydning for dataenes validitet, er samsvaret mellom for budsjettområder og det som ellers i oppgaven er definert som helse- og sosialpolitikk, for eksempel gjennom manifestokategoriene. Budsjettforslagene består av et stort tallmateriale. Nøyaktighet og reliabilitet blir derfor en utfordring under datainnsamlingen, men dette vil bli forsøkt ivaretatt ved å gjennomføre de samme regneoperasjonene flere ganger.

4.2.3. Medieomtale

For å vurdere hvordan FrP profilerer sin politikk i valgkampen, skal jeg analysere avisartikler. Til dette kan man innvende at selektiv vektlegging kan kjennetegne parti-programmer (som representerer partiets ideal og kan formes av partiet alene), men at direkte konfrontasjon mellom politiske alternativer i mye større grad preger valgkampen. Politikere blir intervjuet og utspurt av journalister, de debatterer med politiske motstandere og må uansett forholde seg til utspill fra andre partier dersom deres egne utsagn fortsatt skal virke relevante. Men taler og intervjuutsagn er like fullt basert på partiprogrammet, riktignok i en utvannet form. Til og med i debatter kan selektiv vektlegging fungere som en erstatning for direkte svar (Budge og Farlie 1983a:281). Likevel må politikerne forholde seg til medier som i større grad enn før vil sette dagsorden

selv (Allern 2004; Karlsen og Narud 2004:132-135). I tillegg er enkelte saker så sentrale at partiene tvinges til å ta standpunkt til dem, påpeker Budge og Farlie (1983a:304). Derfor er det rimelig å hevde at massemedia konfronterer et parti med utsagn og forslag fra andre partier, slik at alle partier blir tvunget til å flagge standpunkt i saker som preger det totale valgkampbildet (for eksempel EU-saken i 1993). En ren frekvensoversikt vil derfor bare i begrenset grad fange opp partienes selektive vektlegging, og vil til en viss grad fungere som et mål på dagsordeneffekt. En klassifisering ut fra artikkelens meningsinnhold og primærkilde kan derfor være et mer validt mål på partiets posisjon og profilering.

Et annet spørsmål er om ikke innholdet i *tv-sendinger* kan gi et mer validt mål på FrPs standpunkter og profilering. Det kan være tre grunner til dette. For det første oppfatter velgerne fjernsyn som en langt viktigere nyhetskilde enn aviser når valgkampen pågår (Waldahl og Aardal 2004:258). For det andre oppfattes det visuelle å ha spesielt stor påvirkningskraft på sitt publikum (Kjeldsen 2003:137). For det tredje blir det hevdet at FrPs suksess i hvert fall delvis basert på partiformann Carl I. Hagens evne til å utnytte tv-mediets muligheter.¹¹ Ingen av disse innvendingene oppfatter jeg som spesielt alvorlige. For det første gir ikke enkeltstående tv-programmer nødvendigvis et dekkende bilde av hvilke saker FrP har vektlagt og hvilke standpunkter partiet har fremmet.¹² Antall utsagn om hvert valgkamptema kan bli så lavt at et tilfeldig spørsmål fra programlederen eller en kommentar fra en motdebattant kan avgjøre hvilket tema som blir dominerende. Videre setter politikernes tv-opptredener sitt preg på avisenes valgkampdekning, samtidig som valgkamputspill i avisene kan danne utgangspunkt for spørsmål i en tv-debatt. For det andre har jeg ikke som formål å påvise i hvilken grad eller på hvilken måte medieinnhold faktisk påvirker velgernes vurdering av partiene. At fjernsynsmediet nødvendigvis har større påvirkningskraft enn andre medier, er dessuten trukket i tvil (Kjeldsen 2003:149). Mitt formål med

¹¹ To eksempler: "Denne uka har Carl I. Hagen på nytt briljert i TV-debatter, det mediet som fremfor alt har bidratt til hans suksess. Mange hevder at uten TV hadde Carl I. Hagen og hans Fremskrittsparti vært en ubetydelig bagatell med marginal oppslutning et sted langt ute på høyrekanten" skrev Asbjørn Jaklin i Nordlys, 1 september 2000). "Carl I. Hagens medietekke ble tidlig oppdaget. For Fremskrittspartiet skulle dette få avgjørende betydning. Både i partiprofilering, og for hvordan norsk presse lot seg bruke", skrev Hagens tidligere partikollega Harald Ruud i sin erindringsbok (Ruud 1996:11). Se Johansen (1999:114-116) for en vitenskapelig analyse av Carl I. Hagens evner som tv-politiker.

¹² Et godt eksempel er NRKs partilederutspørring i 1995 der Carl I. Hagen innledningsvis ble forsøkt presset til å ta stilling til om tidligere Høyre-leder Jo Benkow er å betrakte som innvandrer (fordi han er jøde). Innvandringsspørsmålet preget resten av utspørringen. (Se Ekeberg og Snoen 2001:269; "Hagen i knipe", Bergens Tidende, 24.08.1995.)

analysen av medieomtalen er derimot å undersøke hvilke valgkampsaker som omtales og retningen på argumenter knyttet til disse. For det tredje gjelder ikke min analyse det semiotiske eller retoriske aspektet ved politisk kommunikasjon (se for eksempel Heradstveit og Bjørge 1992). I forhold til slike aspekter er tv-mediet viktigere i kraft av sine visuelle virkemidler og uredigerte gjengivelse av utsagn. I tillegg kommer et metodisk hensyn: Bruk av A-tekst gjør det mulig å skille ut et stort antall relevante avisartikler og til en viss grad automatisere databehandlingen, slik at analysen blir mindre arbeidskrevende og gir et reliabelt resultat.

Ved siden av ovennevnte innvendinger kan vi spørre om ikke innholdet i partiets valgkampbudskap rett og slett *er* partiets politikk: ”- *Partilederen har fått mye mer makt nå enn tidligere. Alt er så mediefokusert. Svarer du på et spørsmål, med en liten setning, så blir dette politikken. Man reproducerer ikke bare partiets standpunkter, men skaper*”, uttalte Høyre-leder Erna Solberg til Dagens Næringsliv 24. desember 2004. Valgkampen har sin egen dynamikk med politikere som avgir valglofter på vegne av eget parti og presser andre til å forklare hvordan deres valglofter skal gjennomføres. Dette vil jeg ta hensyn til i den videre analysen.

4.3. Metode

4.3.1. Statistisk analyse

Deler av surveyanalysen og innholdsanalysen av medieomtalen er basert på bivariate tabellanalyser. Disse tabellanalysene bygger på prosentfordelinger, og jeg mener denne fremgangsmåten er best egnet til å besvare de aktuelle delene av problemstillingen samtidig som den er enkel å forstå. I surveyanalysen benytter jeg dessuten flere mål på samvariasjon mellom stemmegivning og ulike holdningsvariabler. Der holdningsvariablene benyttes enkeltvis har de 3-5 verdier og befinner seg på ordinalnivå, slik at korrelasjonsmålet gamma er å foretrekke. I tilfeller der begge variabler er dikotome, eller stemmegivning er dikotomisert og uavhengig variabel er en additiv indeks, er det rimelig å behandle begge variabler på forholdstallsnivå slik at Pearsons r kan benyttes (Hellevik 2002:264-265).

I surveyanalysen benytter jeg i tillegg lineær regresjon (OLS) og logistisk regresjon for å undersøke sammenheng mellom holdningsdimensjonene offentlig-

privat og velferd-solidaritet på den ene siden og støtte til FrP på den andre siden. Å bestemme den relative betydningen av ulike forklaringsvariabler er et av de viktigste bruksområdene for regresjonsanalyse (jamfør Skog 2004:214). Vanligvis brukes OLS på metriske variabler, men også dikotome variabler kan benyttes. Intervallestimering og signifikanstesting med OLS er usikker dersom avhengig variabel er skjevt fordelt, det vil si at over 70 prosent av enhetene befinner seg i én av verdiene (Christophersen 2003:205). Imidlertid gir lineær regresjon fortsatt pålitelige estimater på forklart varians (R^2), som uttrykker hvor stor andel av variasjon i avhengig variabel som kan forklares av de uavhengige (Ringdal 2001:465). I den videre fremstillingen oppgir jeg derfor bare R^2 og standardiserte regresjonskoeffisienter for å vise den relative betydningen av ulike holdningsdimensjoner for velgeres støtte til FrP.

I tillegg benytter jeg logistisk regresjon, som generelt egner seg bedre når dikotom avhengig variabel er skjevfordelt. I analysen kommer jeg til å operere med oddsrater, som er det sentrale effektmålet i logistisk regresjon. Odds forteller oss hvor mye større (eller mindre) sannsynligheten er for at et bestemt utfall (høy verdi, stemme FrP) skal inntreffe, enn for at det ikke skal inntreffe (lav verdi, stemme annet parti). Er sjansen for å stemme FrP 80 prosent, er oddsen $0,8/0,2=4$, det vil si 4 ganger så sannsynlig å stemme FrP som ikke å stemme FrP. Oddsraten forteller hvor mange ganger større (eller mindre) oddsen blir når den uavhengige variabelen øker med én enhet. Dersom oddsraten er større enn 1, står man overfor større sannsynlighet for høy verdi enn for lav verdi på avhengig variabel (Skog 2004:363-370). I tillegg gjengir jeg Nagelkerkes mål på (pseudo-) R^2 . Pseudo- R^2 er en parallell til R^2 i OLS og viser hvor godt den logistiske regresjonsmodellen er tilpasset data, men den har ingen intuitiv tolking (Christophersen 2003:209; Ringdal 2001:419). Teknikken vil likevel gi et pålitelig bilde av betydningen av ulike holdningsdimensjoner.

Ideologisk holdning er et ikke-observerbart fenomen som best kan måles ved å konstruere en holdningsindeks bestående av flere spørsmål (indikatorer) om det samme temaet (Berglund 2004:370; Undheim 1996:26). Jeg kommer til å benytte additive indekser, som konstrueres ved å summere respondentenes verdi på hvert spørsmål, ut fra den antagelse at alle spørsmålene (indikatorene) måler samme underliggende holdning. Derfor må indikatorene være positivt korrelert (Oskamp 1991:55). Cron-

bachs alfakoeffisient forteller i hvilken grad den indeksen vi faktisk har laget gir omtrent samme rangering av individene som vi ville fått dersom indikatorene ble byttet ut med et nytt (tenkt) indikatorsett fra samme indikatorunivers. Alfa-verdien viser indre konsistens for et indikatorsett basert på antall indikatorer og gjennomsnittlig korrelasjon mellom indikatorene. Den varierer mellom 1 og 0, og jo nærmere 1, dess høyere indre konsistens (Skog 2004:96-97; Christophersen 2003:239). I følge Esaiasson m.fl. (2003:413) representerer en alfa-verdi på 0,7 en nedre grense for indekserbarhet. Berglund (2004:576) hevder derimot at noen slik grense ikke eksisterer, men viser til at Nunnally (1967:226) har foreslått en grense på 0,5 når det gjelder ideologiske holdninger.

Sist, men ikke minst kommer jeg til å bruke faktoranalyse som et ledd i utvelgingen av disse indikatorene, og som en del av den kvantitative innholdsanalysen av partiprogrammene. Faktoranalyse forutsetter at samvariasjon mellom et sett av observerte variabler kan forklares av et mindre antall bakenforliggende og ikke-observerbare faktorer. Teknikken har til hensikt å redusere et høyt og uoversiktlig antall variabler til et mindre antall underliggende faktorer eller dimensjoner (Kim og Mueller 1978:8). Faktorer som har en eigenvalue > 1 anses gjerne som så betydningsfulle at de bør inkluderes videre i analysen (Kaisers kriterium) (ibid:49). Når jeg velger ut indikatorer til holdningsindeksene, tar jeg utgangspunkt i tidligere faktoranalyser i valgundersøkelsene (se for eksempel Aardal og Valen 1995:80 og Aardal 2003c:69). Denne faktoranalysen har derfor til formål å kontrollere at faktorstruktur og faktorladninger for alle tidspunkt sammenfaller noenlunde med ovennevnte analyser. For å oppnå mest mulig sammenliknbare resultater benytter jeg derfor PC-metoden (*principal component analysis*) (jamfør Aardal 2003c:68). I tillegg kommer selvsagt en del egne substansielle vurderinger og hensyn til sammenliknbarhet over tid, hvilket jeg går nærmere inn på i analysen. I analysen av partiprogrammene er det snakk om å bruke faktoranalyse til å identifisere ulike ideologiske dimensjoner som kan plassere FrP i forhold til andre partier i det politiske rom.

4.3.2. Innholdsanalyse

Partiprogrammene til FrP og medieomtalen av partiet i valgkampen blir gjort til gjenstand for innholdsanalyse. Dette er en teknikk for å trekke slutninger på basis av objektiv og systematisk identifisering av spesielle karakteristika ved en tekst (Holsti 1969:14). Bruksområdene er mange. Relevante i denne sammenheng er å identifisere avsenders intensjoner og å avdekke hvilke politiske spørsmål som får mest oppmerksomhet (Krippendorff 1980:34). I kvantitativ analyse måler man hvor ofte et symbol eller en setning opptrer i et tekstmateriale, mens innhold og mening står sentralt i kvalitativ analyse (Narud 1988:28). Mange mener at kvalitativ innholdsanalyse gjør det mulig å trekke mer meningsfulle slutninger, blant annet fordi man skaffer mer informasjon om avsenders hensikter enn mer standardiserte teknikker tillater. Kvantitative og kvalitative tilnærminger utfyller hverandre og bør derfor kombineres (Holsti 1969:10-11). I kvantitativ analyse skille man mellom forsker og måleinstrument ved hjelp av en kodebok med klare tolkingsregler. Dette innebærer en kvantifisering av kvaliteter, der innholdets kvalitet ofte må tolkes, men der regler for tolkingen settes opp. I kvalitativ analyse finnes ikke et slikt skille mellom forsker og måleinstrument, noe som kan få konsekvenser for undersøkelsens reliabilitet (Asp 1986 i Narud 1988:28).

Ved analyse av tekstmateriale står valget mellom tre typer utvalgsmateriale: Kommunikasjonskilder, dokumenter og utvalg fra dokumenter (Weber 1990:42). I denne sammenheng er det snakk om dokumenter, nemlig partiprogrammer og avisartikler. Videre skiller vi mellom kodingsenheter og kontekstenheter. Kodingsenheter er det minste tekstelementet som tilordnes verdi på variabler. Disse inngår i kontekst-enhetene, som er den største tekstenheten som brukes til å klassifisere de kodings-enhetene som er en del av den (Hellevik 2002:174-175). I partiprogrammene er enkeltord eller setninger å betrakte som kodingsenheter. I medieomtalen representerer derimot ord og ordkomponenter eller utsagn fra FrP-politikere kodingsenhetene. Kontekst-enhetene er henholdsvis partiprogrammer og avisartikler eller artikkelavsnitt.

Holsti (1969:6-7) omtaler ulike innholdsanalytiske teknikker: Frekvensanalyse, forekomstanalyse, betinget forekomstanalyse (*contingency analysis*), bruk av mengde-termer som ”mindre” eller ”økende”, samt klassifisering av en tekst ut fra hvilket tema

eller budskap som dominerer teksten. Jeg kommer i større eller mindre grad til å benytte alle disse variantene. I gjennomgangen av partiprogrammene bruker jeg frekvensanalyse for å vise hvor stor andel av teksten som handler om ulike temaer knyttet til helse- og sosialpolitikk. I analysen av medieomtalen bruker jeg betinget forekomstanalyse, som innebærer å kode visse ord eller utsagn dersom de forekommer i tilknytning til et felles temaord (for eksempel ”FrP – trygd” og ”FrP – helse”). Bruk av verbale mengdeterminer som ”mindre” og ”økende” er særlig aktuelt med tanke på hvordan meningsinnholdet i FrPs programmer har endret seg. I tillegg kan man snakke om klassifisering av tekster ut fra helhetsinntrykk når jeg kategoriserer avisartikler der FrP-politikere uttaler seg om helse- og sosialpolitiske spørsmål.

I tillegg er innholdsanalysen basert på måleenhetene *frekvens* og *balanse*. Balansen mellom positive og negative kjennetegn ved et symbol, en ide eller et tema brukes som et mål på retning eller tendens (Krippendorff 1980:40). I denne sammenheng er det snakk om hvilken holdningstendens FrP-politikere uttrykker når de uttaler seg om velferdsstaten i massemedia. I tillegg må man utforme et summeringssystem: Hva som skal summeres og på hvilken måte. Summeringsenheten kan være identisk med kodingsenhetene, og analyseresultatene kan påvirkes av om summeringsenheten for eksempel er en hel avisartikkel eller påstander fra artikkelen. Mye informasjon kan da gå tapt hvis man koder artikler ut fra hvilket helhetsinntrykk de gir fremfor å summere utsagn på tvers av artikler (Holsti 1969:119-120).

For å ivareta krav til objektivitet bør man kun registrere de symboler som rent faktisk forekommer, det vil si tekstens *manifeste* innhold. Observasjon og koding skjer altså på grunnlag av budskapets leksikalske og grammatiske betydning. Når det gjelder tolkingen av dataene, er den normalt begrenset til syntaksen – det vil si ordenes innbyrdes forhold og den mening dette gir, eller semantikk – det vil si klassifisering av ord i henhold til deres betydning. Pragmatiske analyser gjelder tekstens latente budskap, det vil si forholdet mellom ord og tegns betydning på den ene siden og sammenhengen de brukes i eller deres opphavsperson på den andre siden (Holsti 1969:13, Bryder 1985:40-42, Krippendorff 1980:34). For å ivareta krav til objektivitet, må dessuten måleredskap og prosedyrer være reliable, det vil si at gjentatte undersøkelser med samme måleredskap på et gitt utvalg gir samme resultat. Reliabiliteten avhenger av

koderens ferdigheter, hvor klare kodingsreglene er og hvor klart kategorier og enheter er definert (Holsti 1969:135). Reliabilitet kan måles ved å undersøke stabilitet, reproduserbarhet og nøyaktighet. Stabilitet eller intrasubjektivitet vil si at samme person koder samme materiale på samme måte flere ganger. Reproduserbarhet eller intersubjektivitet vil si at ulike kodere bruker samme kodingsinstruks og uavhengig av hverandre kommer frem til samme resultat. Nøyaktighet er summen av de to foregående (Krippendorff 1980:130-132). Selv om stabilitetstester oppfattes som det svakest målet på reliabilitet (ibid), er dette det eneste målet jeg i denne sammenheng har anledning til å bruke på et materiale av noe omfang. Holsti (1969:130) foreslår bruk av reliabilitetskoeffisienten R gitt ved formelen $R = \frac{2m}{n_1 + n_2}$ der m er antallet kodinger som er identiske ved begge kodingstidspunkt og n er antallet kodede enheter. Reliabiliteten oppfattes som tilfredsstillende dersom $R > 0,80$.

4.3.3. Nærmere beskrivelse av søkeprosedyrer

Deler av innholdsanalysen av partiprogrammene er basert på bruk av søkefunksjonen i Word, slik at resultatene ikke skal være befengt med reliabilitetsproblemer av betydning. I innholdsanalysen av medieomtalen gjør jeg bruk av søkefunksjonene i A-tekst, noe som også sikrer høy reliabilitet. I analysen av medieomtalen benytter jeg først betinget frekvensanalyse av avisartikler der jeg måler forekomsten av ulike temaord i tilknytning til Fremskrittspartiet. I prinsippet er kodeenhetene enkeltord og kontekst-enhetene avisartikler. Samme avisartikkel kan selvsagt inneholde ulike søkeord og derfor bli oppregnet flere ganger. I praksis er kodeenhetene identiske med kontekst-enhetene ettersom jeg bare regner én forekomst av et søkeuttrykk per avisartikkel.

Operasjonaliseringen er en videreføring av analysen til Bjørklund og Saglie (2000:158-159). Søk etter ord som opptrer sammen er foretatt ved hjelp av søkeoperatoren *og*, mens uønskede treff er maskert bort ved hjelp av søkeoperatoren *ikke*. De fleste ordene og ordkomponentene er merket med trunkeringstegnet ***. Stjernemerking foran betyr at tekstsøket gjelder ord eller ordkomponenter som etterfølger et vilkårlig antall tegn eller ingen tegn, mens stjernemerking bak betyr at søket gjelder ordet eller ordkomponenten etterfulgt av et vilkårlig antall tegn eller ingen tegn. For eksempel inkluderer søkeuttrykket **trygd** ord som *Rikstrygdeverket* og *trygdemisbruk*. Søkene

gjelder både hele partinavnet, forkortelsene *FrP* og *Fr.p.* og sammenskrivninger med disse. Uten noen ytterligere spesifisering av søkeuttrykkene, vil en slik fremgangsmåte inkludere mange artikler der et gitt temaord forekommer sammen med ordet *FrP*, selv om de to ordene ikke er relatert til hverandre. Ved hjelp av søkeoperatoren *og.a* er søkeuttrykkene derfor begrenset til å gjelde kombinasjoner av ord som forekommer i samme avsnitt i artikkelen, for eksempel *fremskrittspartiet* og.a helse**. Utprøvingen viser at denne fremgangsmåten utelater nesten alle irrelevante kontekstenheter. På den annen side kan det forekomme relevante kontekstenheter som utilsiktet blir utelatt. Dette bør imidlertid gjelde søkeuttrykk knyttet til alle politikkområder, slik at noen nevneverdige skjevheter ikke bør forekomme. Et alternativ kunne vært å erstatte sistnevnte spesifisering av søkeuttrykket med en manuell ”siling”. Dette ville imidlertid vært mindre praktisk og mindre reliabelt. I noen tilfeller er søkeuttrykkene spesifisert ytterligere ved hjelp av parenteser som skaper logiske søk. Søkeuttrykket (*fr.p.* og.a helse**) og *statsbudsjett** inkluderer alle artikler der *fr.p.** og *helse** forekommer i samme avsnitt, mens *statsbudsjett** er nevnt i samme avsnitt eller et annet sted i artikkelen.

Kapittel 5. Velgernes holdninger

Velgernes holdninger er et naturlig utgangspunkt for en studie av FrPs helse- og sosialpolitikk. Som tidligere nevnt har velgernes holdninger til en sjenerøs velferdsstat vært stabilt positive. Derfor kan FrPs helse- og sosialpolitikk være en mulig (medvirkende) årsak til partiets økende oppslutning bare hvis partiet på en eller annen måte har overbevist en større del av velgerne om at partiet vil verne om en sjenerøs velferdsstat. Det følger av dette at en studie av FrPs faktiske helse- og sosialpolitiske standpunkter og profilering av disse standpunktene på ulike tidspunkt, er interessant bare hvis FrPs helse- og sosialpolitikk er blitt mer populær blant velgerne, og bare hvis velferdsvennlige holdninger er blitt mer fremherskende blant FrPs velgere. Dette er de empiriske spørsmålene som skal besvares gjennom en surveyanalyse i dette kapittelet. En slik analyse forutsetter at det foreligger noenlunde sammenliknbare data fra flere undersøkelser. Ettersom dette bare delvis er tilfelle, vil surveystudien ha visse begrensninger som jeg gjør nærmere rede for etter hvert. Et sentralt poeng i denne forbindelse er at datamaterialet bare delvis er egnet til å besvare spørsmålet om sakseierskap, og spørsmålet må derfor til en viss grad besvares indirekte.

5.1. Vurdering av helse- og sosialformål

Et nyttig utgangspunkt kan være å spørre hvor viktig helse- og sosialspørsmål er for velgerne, spesielt FrPs velgere. I alle de aktuelle valgundersøkelsene er respondentene blitt spurt om de kan nevne en eller to saker som de vurderer som spesielt viktige for sin stemmegivning. Jeg begynner derfor den statistiske analysen med å undersøke endringer i andelen velgerne som har oppgitt helse- og sosialspørsmål som svar, og hvordan FrP-velgerne skiller seg ut. Som helse- og sosialspørsmål regner jeg her eldreomsorg, helsevesen, trygder og svar kodet som ”andre helse- og sosialspørsmål”. Følgende svar er ikke kodet som helse- og sosialspørsmål: Sosial utjevning, omfang av offentlig sektor, kontantstøtte og barnehager. Disse spørsmålene gjelder velferdsstaten i en videre forstand og kan like gjerne plasseres i for eksempel kategorien barne- og familiepolitikk. Særlig kontantstøttesaken er problematisk fordi den er ny og derfor gjør sammenliknbarhet over tid vanskelig. Antall verdier som er kodet som helse- og sosialspørsmål er høyere for de siste tidspunktene enn for de første. Tematisk dekker

Tabell 5.1. Helse og sosialspørsmål nevnt som viktig sak (første eller andre) for stemmegivning etter partivalg. Prosent (N).

	1981	1985	1989	1993*	1997**	2001
Stemt FrP	18,2 (44)	55,2 (58)	43,4 (189)	26,4 (72)	70,9 (165)	45,1 (175)
Stemt annet parti	21,6 (802)	66,3 (1571)	43,2 (1610)	17,1 (1599)	50,2 (1484)	39,5 (1579)
Alle velgere	21,4 (846)	65,9 (1073)	43,2 (1799)	17,5 (1671)	52,3 (1649)	40,0 (1754)

** Signifikant på 1 prosentnivå.

* Signifikant på 5 prosentnivå.

Tabell 5.2. Helse og sosialspørsmål oppgitt som viktigste (første) sak for stemmegivning etter partivalg. Prosent (N).

	1981	1985*	1989	1993	1997**	2001*
Stemt FrP	13,6 (44)	36,2 (58)	25,9 (189)	12,5 (72)	53,3 (165)	30,3 (175)
Stemt annet parti	11,2 (802)	50,1 (1571)	23,2 (1610)	7,4 (1599)	31,5 (1484)	22,0 (1579)
Alle velgere	11,3 (846)	49,6 (1629)	23,5 (1799)	7,7 (1671)	33,7 (1649)	22,9 (1754)

** Signifikant på 1 prosentnivå.

* Signifikant på 5 prosentnivå.

imidlertid svaralternativene de samme politikkområdene. Fordi det er snakk om et åpent spørsmål der svaralternativene ikke gjøres kjent for respondenten, kan dette ikke ha skapt ulike tolkningsrammer for eller reaksjoner hos respondentene på ulike tidspunkt.

Tabell 5.1. viser prioriteringen av helse- og sosialspørsmål blant dem som har oppgitt en eller to saker som spesielt viktige. Tabell 5.2. viser hvor høy andel som har oppgitt helse- og sosialspørsmål som første sak. I begge tilfeller har jeg utelatt respondenter som har svart ”vet ikke” eller at ingen sak er spesielt viktig. Det kan diskuteres hvilken av de to løsningene som er mest fornuftig. På den ene siden kan det være tilfeldig om man oppgir et saksområde som viktigst eller nest viktigst, på den andre side kan det være at respondenter som oppfatter helse- og sosialspørsmål som spesielt viktig lettere vil gjenkalle denne saken og nevne den først.¹³ Tabellene viser at prioriteringen av helse og sosial var ubetydelig lavere blant FrP-velgere enn blant andre velgere i 1981, og forskjellen var ikke signifikant på konvensjonelt nivå (1 eller

¹³ 1997-dataene gir faktisk en viss mulighet til å undersøke dette direkte. Vurderingen av hvor viktig eldreomsorg er som politisk sak, er noe sterkere korrelert med å nevne eldreomsorg som viktig sak (første eller andre) enn med å oppgi eldreomsorg som første sak. Pearsons r er henholdsvis 0,240 og 0,211, signifikant på 1 prosentnivå i begge tilfeller. Vurdering av eldreomsorg som ”svært viktig” er kodet som høy verdi, mens ”ganske viktig” og ”lite viktig” er kodet som lav verdi.

5 prosent). Forskjellen var langt større og til dels signifikant i 1985. I 1989 skilte ikke FrP-velgere seg ut i prioriteringen av helse og sosial. I 1993 steg prioriteringen av helse- og sosialspørsmål blant FrP-velgere relativt til andre velgere, men forskjellen var bare signifikant i det ene tilfellet. Den relativt lave prioriteringen av helse- og sosialspørsmål blant velgerne i 1993 skyldes trolig at EU-spørsmålet dominerte sterkt dette året. I 1997 steg prioriteringen av helse- og sosialspørsmål enormt blant FrP-velgerne og var signifikant høyere enn blant andre velgere. I 2001 var forskjellen mindre, og bare signifikant i ett av tilfellene. Når vi sammenlikner de ulike kodingsprosedyrene og variabelkonstruksjonene, ser vi at metodiske valg påvirker resultatene, men tendensen i datamaterialet forblir den samme.¹⁴ Konklusjonen er at FrP-velgere i klart større grad enn andre partiers velgere har prioritert helse- og sosialspørsmål etter 1989, selv om resultatene fra 2001 viser at utviklingen ikke er monoton.¹⁵

Hvordan vurderer så velgerne FrPs helse- og sosialpolitikk? Vi ser at FrP-velgere i stadig større grad vektlegger helse- og sosialspørsmål – samtidig som partiets oppslutning har økt. Derfor må vi tro at velgerne vurderer partiets helse- og sosialpolitikk mer positivt enn før. Med andre ord: Partiet må ha bygd opp et *sakseienskap* på dette politikkområdet. Noenlunde sammenliknbare spørsmål om eldreomsorg ble

Tabell 5.3. Hvilket parti som har best politikk når det gjelder eldreomsorg, etter partivalg. Prosent.*

Stemme- givning	1985*			1997*			2001*		
	FrP	Annet parti	Alle	FrP	Annet parti	Alle	FrP	Annet parti	Alle
Best Politikk									
FrP	34,8	3,0	4,0	53,8	14,4	18,2	65,4	20,7	24,7
Annet parti	36,2	74,8	73,5	34,2	68,1	64,8	21,0	60,9	57,3
Vet ikke ^x	29,0	22,3	22,5	12,1	17,5	17,0	13,6	18,5	18,0
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	69	2111	2180	199	1842	2041	162	1651	1813

^x Verdien "vet ikke" inkluderer for 1985 også svaralternativet "alle partier er like".

* Signifikant på 1 prosentnivå for alle tre tidspunkt.

¹⁴ Resultatene for 1993 og 2001 er signifikante på 1 prosentnivå dersom jeg inkluderer respondenter som svarer vet ikke eller at ingen sak er spesielt viktig. Jeg har imidlertid ikke funnet noen holdbar grunn til å legge spesiell vekt på disse resultatene. Se appendiks B for diskusjon og tabell.

¹⁵ Prioriteringen av helse- og sosialspørsmål varierer sterkt med alder (Bjørklund og Saglie 2002:17; Aardal 2003a:20-21). Derfor kan resultatene i tabell 5.1. og 5.2. ses i sammenheng med endret alderssammensetning av FrPs velgerskare.

Tabell 5.4. Parti med best politikk når det gjelder eldreomsorg og helsepolitikk. Vet ikke-svar utelatt. I parentes endring fra før valget. Alle tall i prosent.*

	Eldreomsorg			Helsepolitikk	
	1997	2001		2001	
Arbeiderpartiet	21,8	23,6	(- 1,6)	27,6	(- 4,8)
Kristelig Folkeparti	38,5	20,9	(- 5,1)	15,5	(- 0,2)
Høyre	5,9	8,7	(- 5,5)	17,1	(- 5,4)
Fremskrittspartiet	22,9	30,1	(+ 7,5)	22,0	(+ 5,0)
Annet parti	16,8	16,7	(+ 4,7)	17,7	(+ 5,1)
Total	100,0	100,0	(+ 0,0)	100,0	(+ 0,0)
(N)	(1704)	(1486)	(1379)	(1494)	(1394)

* Signifikant på 1 prosentnivå.

stilt i 1985, 1997 og 2001. Tabell 5.3. viser at bare 4 prosent av respondentene i 1985 mente FrP hadde den beste politikken på dette området, mens andelen steg til 18,2 prosent i 1997 og videre til 24,7 prosent i 2001. Spørsmålsformuleringen var imidlertid en annen i 1985, slik at vi bør være litt varsomme med å sammenlikne tallene. Videre kan vi merke oss at andelen som i 1997 og 2001 mente FrP hadde best politikk når det gjaldt eldreomsorg, var betydelig høyere enn partiets oppslutning. Dette er en forutsetning for at partiet kan tilkjennes sakseierskap.¹⁶ Tabell 5.4. viser at FrP var det tredje mest populære når det gjaldt eldreomsorg i 1997, mens partiet var aller mest populært i 2001. Samtidig har den viktigste konkurrenten – Kristelig Folkeparti – blitt mindre populær. Det er nærliggende å sette KrFs avtakende popularitet i sammenheng med at partiet hadde hatt regjeringsmakten i deler av denne stortingsperioden. Tabell 5.3. viser også at FrPs egne velgere i økende grad foretrekker partiets politikk når det gjelder eldreomsorg. En drøy tredel av FrP-velgerne foretrakk sitt eget parti i 1985, mot drøyt halvparten i 1997 og nær to tredeler i 2001. Tallene kan tolkes dit hen at folk på 1980-tallet stemte på FrP på tross av sin vurdering av partiets politikk innen eldreomsorg – kanskje på grunn av partiets liberalistiske profil, mens folk senere kan

¹⁶ Narud og Valen (2001b: 411-413) kommer frem til samme konklusjon på grunnlag av data fra 1997, 1999 og 2000. Narud og Valen (ibid:407) mener forholdet mellom andelen velgere som foretrekker partiets politikk og partiets oppslutning må være ”betydelig høyere enn 1,0” for å kunne snakke om sakseierskap. Karlsen (2003) har problematisert denne tilnærmingen. I 1985 var andelen som mente FrP hadde best politikk omtrent den samme som FrPs prosentvise oppslutning ved valget og andelen FrP-velgere i utvalget. I 1997 var andelen noe høyere enn FrPs valgoppslutning på 15,3 prosent og dobbelt så høy som andelen FrP-velgere i utvalget. I 2001 var andelen betydelig høyere enn FrPs valgoppslutning på 14,2 prosent og tre ganger så høy som andelen FrP-velgere i utvalget.

Tabell 5.5. Hvilket parti som har best politikk når det gjelder helsevesen, etter partivalg. Prosent.*

Stemme- giving	FrP	Annet parti	Alle
Best politikk			
Arbeiderpartiet	8,1	29,7	27,6
Kristelig Folkeparti	6,8	16,5	15,5
Høyre	10,1	17,9	17,1
Fremskrittspartiet	70,3	16,7	22,0
Annet parti	4,7	19,2	17,7
Totalt	100,0	100,0	100,0
(N)	(148)	(1346)	(1498)

* Signifikant på 1 prosentnivå.

synes å ha stemt på FrP på grunn av partiets politikk på dette området. Interessant i så måte er det at FrP-velgerne i 1985 i mindre mindre grad enn andre velgere utpekte et bestemt parti som best på området, mens dette hadde snudd i 1997 og 2001. Vi må igjen ta visse forbehold om at ulike spørsmålsformuleringer kan ha påvirket fordelingene. Vi kan imidlertid fastslå at partiet har opparbeidet seg et betydelig saks-eierskap når det gjelder eldreomsorg. Når det gjelder spørsmålet om hvilket parti som har best politikk innen helsevesen, ble dette bare stilt i 2001. Tabellene 5.4. og 5.5. viser at FrP også her har et betydelig sakseierskap. Men her kommer FrP "bare" nest best ut, og Arbeiderpartiet og Høyre blir vurdert mye mer positivt enn når det gjelder eldreomsorg. Tabell 5.4. viser også at FrP styrket sitt sakseierskap i løpet av valg-kampen 2001 (jfr. Aardal og Waldahl 2004).

FrP-velgerne har altså blitt mer opptatt av helse- og sosialspørsmål, også relativt til andre velgere, samtidig som FrP har opparbeidet seg et betydelig sakseierskap i helse- og sosialpolitikken. Men hvilket syn har FrP-velgerne på *ressursbruken* på disse områdene? Det foreligger lite datamateriale som gjør det mulig å besvare spørsmålet direkte. En viss mulighet finnes riktignok. I 1981 ble respondentene spurt om hvilke tre områder de ville foretrekke å kutte i dersom de måtte skjære ned offentlige utgifter. Tabell 5.6. viser andelen velgere som nevnte minst ett helse- og sosialformål. FrP-velgerne nevnte dette politikkområdet i større grad enn andre partiers velgere. Forskjellen

Tabell 5.6. Helse- eller sosialformål nevnt som aktuelt område for nedskjæringer i offentlige utgifter, etter partivalg. 1981-valget. Prosent. (N)

Helse/ Sosial nevnt \ Stemme- giving	FrP	Annet parti	Alle
Nevnt	76,0	64,6	65,1
Ikke nevnt	35,4	24,0	34,9
Totalt (N)	100,0 (945)	100,0 (50)	100,0 (995)

Tabell 5.7. Helst bevilge oljepenger til hvilket formål, etter stemmegiving. 2001-valget. Prosent. *

Helst bevilge mer til \ Stemmegiving	FrP	Annet parti	Alle
Skole og utdanning	15,8	35,1	33,3
Eldreomsorg	25,1	14,2	15,2
Skatte-/avgiftslettelser	15,8	6,1	7,0
Helsevesenet	39,3	37,9	38,1
Miljøvern	0,5	2,9	2,7
Dikstriksutvikling	3,3	2,7	3,7
Totalt (N)	100,0 (183)	100,0 (1798)	100,0 (1981)

* Signifikant på 1 prosentnivå.

var imidlertid ikke signifikant på konvensjonelt nivå, og forskjellen skyldtes at FrP-velgerne i utvalget oftere enn andre foretrakk å kutte i sykepenge, uføretrygd og arbeidsledighetstrygd. I 2001 ble respondentene spurt hvilket område de helst ville bevilge mer til dersom de kunne bruke mer av Norges oljeinntekter. Tabell 5.8. viser at FrP-velgerne i signifikant større grad enn andre prioriterte eldreomsorg (og skatte- og avgiftslettelser), men forskjellen er ubetydelig når det gjelder helsevesenet. Dette er interessant satt i sammenheng med at FrPs sakseierskap fremstår som tydeligere når det gjelder eldreomsorg enn med hensyn til helsevesenet. Tallene viser ikke overraskende at FrP de siste årene har trukket til seg velgere som ønsker økte bevilgninger til helse- og sosialformål.

5.2. Velferdsstat og markedsliberalistiske holdninger

En velferdsvennlig politikk er imidlertid i strid med den markedsliberalistiske ideologi som FrP bygger på og som innebærer at borgerne i størst mulig grad skal ta ansvar for

Tabell 5.8. Korrelasjon mellom støtte til FrP og markedliberalistiske holdninger. Gamma. (N)

	1981	1985	1989	1993	1997	2001
Redusere trygder	0,565** (1332)	0,406** (1797)	0,238** (2057)	0,367** (2065)	0,176* (1977)	0,043 (2054)
Skattelette for høytlønte ^x	0,248* (1535)	0,267* (2022)	0,16** (2112)	0,285** (2143)	0,157* (2044)	0,084 (2015)
Ikke redusere økonomiske forskjeller mer	0,225 (1479)	Is	0,123* (2047)	0,261** (2065)	0,161** (2037)	0,097 (2044)
Statlig innflytelse trygger ikke sysselsetting	0,312** (1359)	0,391** (1723)	Is	0,370** (1920)	0,268** (1924)	0,077 (1880)
Skattelett fremfor mer velferd	Is	0,262** (1966)	0,248** (2072)	0,340** (2085)	0,229** (2031)	0,407** (2016)

^x Ny spørsmålsformulering med motsatt retning på svaralternativene i 2001

Is = spørsmålet ble ikke stilt

** Signifikant på 1 prosentnivå.

* Signifikant på 5 prosentnivå.

seg selv uten offentlige inngrep. Denne oppgaven tar som nevnt utgangspunkt i en snever definisjon av velferdsstaten og utelater politikkområder som barnehager, sysselsetting og økonomisk omfordeling. Som nevnt i avsnitt 1.2. bør studien av holdninger til velferdsstaten inkludere studiet av holdninger til reguleringer i økonomien for å studere samspillet mellom markedets rolle og sosialpolitikken. Når jeg antar at FrPs økende oppslutning kan knyttes til partiets helse- og sosialpolitikk, vil det være av interesse å undersøke om norske velgere generelt – og FrP-velgerne spesielt – har endret syn på velferdsstaten i en bredere og mer økonomisk forstand. For å undersøke dette, gjennomfører jeg først korrelasjonsanalyse og deretter regresjonsanalyse.

Resultatene av korrelasjonsanalysen er gjengitt i tabell 5.8. Gammakoeffisientene viser styrken på sammenhengen mellom ulike markedliberalistiske holdninger og støtte til FrP. I noen av tilfellene er spørsmålsformuleringen og skalaretningen snudd slik at alle går i markedliberalistisk retning. Tallene viser en nokså tydelig tendens: Sammenhengen mellom støtte til FrP og markedliberalistiske holdninger steg i 1993 for deretter å synke merkbart i 1997 og videre i 2001. Den mest iøynefallende endringen gjelder nivået på trygdeutbetalingene, der korrelasjonen sank fra sterk tidlig på 1980-tallet til svak og ikke signifikant i 2001. Nærmere analyser viser at nær halvparten av de spurte FrP-velgerne i 1981 ønsket å redusere trygdene, mens bare rundt én av sju FrP-velgere i 1997 og 2001 ønsket det samme (se vedlegg C for tabell). Når

det gjelder skattelette for høytlønte, har dette forslaget aldri vært spesielt populært blant FrPs velgere. Sammenhengen mellom partivalg og støtte til dette forslaget har vært forbløffende stabil i hele den undersøkte perioden, men sank markert i 2001. Videre ble ønsket om økonomisk utjevning mer fremherskende blant FrP-velgerne ved de siste to valgene. Nærmere analyser viser at dette også gjelder velgermassen som helhet. Dette bekreftes av Aardal m.fl. (1999:58-59), som slår fast at motviljen mot statlig styring og kontroll er synkende, og at dette kan skyldes en reaksjon på økt ulikhet i samfunnet. Dette understreker at spørsmålene som stilles er kontekstavhengige. Svarene som gis trenger ikke nødvendigvis representere noen konsistent holdning for marked eller for stat, men en reaksjon på samfunnsforholdene slik de til enhver tid oppfattes (Stimson 1991:28). Overraskende i så måte er det kanskje at prioriteringen av skattelett fremfor utbygging av velferdsstaten er stabil blant FrP-velgerne, og økende blant andre velgere. Skattetrykket har tross alt sunket siden 1980-tallet (Lysestøl og Eilertsen 2001:87-89).

Et siste moment som bør kommenteres, er tallene fra 1993 som avviker fra en nærmest lineær tendens blant FrP-velgere. At de markedsliberalistiske holdningene blant FrP-velgerne styrket seg i 1993, må ses i sammenheng med partiets fallende oppslutning ved dette valget. Det er rimelig å tro at det skjedde en "avskalling" av mindre markedsliberalistisk orienterte velgere. Dette kan tolkes på to måter: a) Partiet plasserte seg lenger mot høyre og støtte fra seg velgere med mindre markedsliberalistiske holdninger, b) Partiet endret ikke plassering, men mistet på grunn av EU-saken velgere som ikke var spesielt opptatt av FrPs hjertesaker, for eksempel økonomisk liberalisme. Den siste forklaringen virker svært plausibel, men den første bør ikke avskrives helt.

Etter korrelasjonsanalysen gjennomfører jeg nå lineær regresjon for å undersøke hvor mye markedsliberalistiske holdninger kan forklare av velgerstøtte til FrP. Til dette har jeg konstruert en additiv indeks for holdningsdimensjonene offentlig-privat og velferd-solidaritet. Sistnevnte dimensjon er ikke sentral i forhold til min problemstilling, men er inkludert for å ha en slags målestokk for hva som kan oppfattes som interessante funn når det gjelder offentlig-privat-dimensjonen.¹⁷

¹⁷ Alle de fire holdningsdimensjonene 1) offentlig-privat, 2) velferd-solidaritet, 3) vekst-vern og 4) moral-religion var opprinnelig inkludert i analysen. De to sistnevnte dimensjonene viste seg å være helt uten betydning når det gjelder å forklare

Ved utvelgingen av indikatorer til de to holdningsindeksene har jeg tatt utgangspunkt i faktoranalyser fra tidligere studier (blant annet Aardal og Valen 1995:80 og Aardal 2003c:69) og teoretiske vurderinger av hvilke indikatorer som burde forventes å uttrykke de ulike holdningsdimensjonene. Den endelige indekskonstruksjonen er resultatet av avveininger mellom behovet for sammenliknbarhet over tid og tekniske hensyn knyttet til faktoranalyse og reliabilitetsanalyse. Hvilke spørsmål som er stilt, varierer en del fra den ene valgundersøkelsen til den andre. Datasettene inneholder flere spørsmål som er substansielt verdifulle, men som er utelatt fordi de bare er stilt én eller to ganger og uttrykker aspekter ved holdningsdimensjonen som ikke fanges opp av spørsmål som er stilt på andre tidspunkt. Disse er utelatt til fordel for variabler som i mindre grad oppfyller tekniske kriterier, men som sikrer at jeg faktisk måler det samme hver gang. I tillegg er noen få spørsmål utelatt fordi variabelens målenivå er diskutabelt. Jeg har imidlertid foretatt alternative kjøring som viser at resultatene blir nokså like med flere indikatorer inkludert (se vedlegg E).

Offentlig-privat-indeksen for de ulike årene består av mellom fem og sju indikatorer. Følgende spørsmål inngår nesten alle gangene: 1) om det er viktigere å bygge ut offentlige tjenester enn å sette ned skatten, 2) om skatten på høye inntekter bør senkes, 3) varierende spørsmål om videre økonomisk utjevning, 4) om den statlige kontrollen over privat næringsdrift bør reduseres, 5) om statlig innflytelse over bankenes og bedriftenes virksomhet bidrar til å trygge sysselsettingen, 6) om det er viktig med lønnsforskjeller for å stimulere folks innsats, og 7) syn på omfang av trygder. Spørsmålet om omfanget av trygdene har moderat faktorladning, det bidrar lite til alfa-verdien og har markert lavere korrelasjon med indeksen enn tilfellet er med de andre indikatorene. Det avgjørende har imidlertid vært behovet for å ha flest mulige sammenliknbare spørsmål for hvert tidspunkt, samt at spørsmålet er teoretisk viktig i en diskusjon om velferdsstaten. Cronbachs alfa varierer mellom 0,61 og 0,68 – hvilket er tilfredsstillende. Jeg har utelatt spørsmålet om viktige bedrifter bør sosialiseres fordi spørsmålet bare ble stilt de tre første gangene, og fordi variabelen er så skjevfordelt at den i liten grad skiller ut velgere med markedsliberalistiske holdninger. Andre spørsmål, blant annet om privat helsevesen, er utelatt fordi de er stilt kun én gang eller fordi

støtte til FrP. Leseren henvises derfor til vedlegg E for beskrivelse og diskusjon av utformingen av indeksene for disse to dimensjonene, og for presentasjon av analyseresultater med alle fire indekser inkludert.

de bare har for eller mot som meningsbærende svaralternativer og derfor strengt tatt ikke er ordinalvariabler.¹⁸ Flere av de utelatte indikatorene kommer imidlertid svært gunstig ut av faktoranalysen og reliabilitetsanalysen, særlig gjelder dette spørsmål om privat helsevesen og privatskoler. Dessuten bidrar et høyt antall indikatorer til høyere reliabilitet (med alfaverdier opptil 0,73) og reduserer noe av problemet med varierende utvalg og formulering av spørsmål. I noen få tilfeller har de imidlertid hatt merkbar betydning for resultatene av regresjonsanalysen, noe som vil bli kommentert nærmere.

Når det gjelder indeksen for velferd og solidaritet, varierer antall indikatorer noe fordi spørsmål om innvandring har fått en mer sentral plass de senere årene. For 1981 finnes bare én egnet indikator, og noen indeks for dette året er derfor ikke blitt laget. I indeksen for 1985 inngår bare to indikatorer, men likevel er alfa-verdien (så vidt) over 0,50. Fra og med 1989 er fire indikatorer om innvandring inkludert, to om den økonomiske siden ved innvandring, én om den kulturelle siden og én om omfanget av innvandringen. I tillegg inngår spørsmålet om omfanget av u-hjelpen Norge gir. Dette gir en alfa-verdi mellom 0,71 og 0,78. For øvrig inngår gjerne spørsmålet om trygdemisbruk i denne dimensjonen. Jeg ser imidlertid ingen gode teoretiske eller statistiske grunner til å inkludere denne indikatoren. Velferd-solidaritet-dimensjonen sies å gjelde holdning til vanskeligstilte grupper *i sin alminnelighet*, men oppfatning av trygdemisbruk korrelerer bare moderat med oppfatning av omfanget av trygdene og oppfatning av økonomisk hjelp til ”verdige trengende”. Indikatoren bidrar til dels negativt til alfa-verdien og korrelerer betydelig lavere med indeksen enn tilfellet er med de øvrige indikatorene. Faktorladningen er høy, men *ikke* i forhold til samme faktor som spørsmål om omfang av trygdene og økonomisk hjelp til ”verdige trengende”. Når i tillegg spørsmål om politisk mistillit (for eksempel om sløsing med skattepengene) lader høyt på velferd-solidaritet-faktoren, kan denne dimensjonen lett ende opp som en udefinerbar samlekategori. Jeg snevrer derfor inn dimensjonen til å gjelde kun innvandring og u-hjelp – i tråd med FrPs velferdssjåvinistiske retorikk.

¹⁸ Spørsmålene i 1985 om å redusere offentlig sektor og å tillate privat helsevesen hadde strengt tatt bare to meningsbærende svaralternativer: ”i hovedsak for” og ”i hovedsak mot”. Svaralternativet ”ingen mening” er derfor kodet som et ”på midten”-svar, mens svaralternativet ”vet ikke” er kodet som *sysmis*. Dette ble gjort for at spørsmålene i det hele tatt skulle kunne brukes som indikatorer i en additiv indeks. Verre er det med spørsmålet som i 2001 ble stilt om sykelønnsordningen. Her er den tredje og siste verdien ”vet ikke” kodet som ”på midten”-svar. Det kan imidlertid diskuteres om verdien ”umulig å velge” som er brukt i andre tilfeller er mer meningsbærende.

Tabell 5.9. Stemmegivning og holdningsdimensjoner. OLS-regresjon.

		1981	1985	1989	1993	1997	2001
Offentlig-privat	Beta	0,119	0,090	0,142	0,102	0,084	0,076
	R ² -endring	0,014	0,013	0,035	0,017	0,016	0,013
	P-verdi	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
Velferd og solidaritet	Beta	-	0,133	0,255	0,147	0,302	0,292
	R ² -endring	-	0,017	0,063	0,021	0,089	0,084
	P-verdi	-	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01

Tabell 5.10. Stemmegivning og holdningsdimensjoner. Sekvensiell logistisk regresjon

		1981	1985	1989	1993	1997	2001
Offentlig-privat	Oddsrate	2,05	1,87	2,02	2,36	1,53	1,52
	Pseudo-R ² *	0,039	0,036	0,055	0,049	0,025	0,022
	P-verdi	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
Velferd-solidaritet	Oddsrate	-	3,93	4,87	4,23	4,87	4,45
	Pseudo-R ²	-	0,096	0,199	0,139	0,197	0,190
	P-verdi	-	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01

* Nagelkerke R Square. Hele modellen, dvs. for denne og foregående indeks.

Høy verdi på indeksene indikerer henholdsvis markedsliberalistisk og velferds-sjåvinistisk holdning. Tabell 5.9. viser at velferd og solidaritet er den holdningsdimensjonen som i størst grad har forklart støtte til FrP. Fra 1985 og fremover forklarte denne dimensjonen mellom 1,7 og 8,9 prosent av variansen i stemmegivning. Forklart varians for offentlig-privat-dimensjonen var størst i 1989 med 3,5 prosent. Siden forklarte denne holdningsdimensjonen stadig mindre, og i 2001 hadde den like lite forklart varians som tidlig på 1980-tallet.¹⁹ Spørsmålet er om jeg kommer til samme konklusjon ved hjelp av logistisk regresjon. Hvor mange indikatorer som inngår i hver indeks varierer som nevnt over tid. I tillegg varierer antall indikatorverdier. For å få sammenliknbare oddsrate for hver indeks, har jeg derfor delt inn indeksskårene i tre kutt.²⁰ Vi ser av tabell 5.10 at resultatene fra den logistiske regresjonen i hovedsak

¹⁹ Med alternative indekskonstruksjoner blir betydningen av offentlig-privat noe større og tallene for velferd-solidaritet noe mindre, men mønsteret blir det samme: Tallene for velferd-solidaritet er klart størst, og betydningen av offentlig-privat synker gradvis etter 1989. Se vedlegg E for presentasjon av tallmateriale.

²⁰ Midterste kutt inneholder én indeksverdi mer hhv. mindre enn laveste og øverste kutt, betinget av om indeksen har én hhv. to verdier for mye til at antallet kan være delelig med 3. Valg av delingspunkter i disse tilfellene har uansett ikke hatt særlig betydning for frekvensfordeling etter omkodning.

Tabell 5.11. Korrelasjon mellom helse- og sosialspørsmål som viktig valgkampsak og hhv. offentlig-privat-holdninger og velferd-solidaritet-holdninger.²¹ Pearsons r.

	1981	1985	1989	1993	1997	2001
Offentlig-privat	-0,162**	- 0,259**	- 0,103**	- 0,055*	- 0,053*	- 0,126**
Velferd-solidaritet	-	- 0,037	0,162**	0,083**	0,230**	0,114**

** Signifikant på 1 prosentnivå.

* Signifikant på 5 prosentnivå.

bekrefter funnene fra OLS-analysen. Oddsraten for offentlig-privat nådde en topp i 1993, og sank deretter markert.²² Pseudo-R² viser at offentlig-privat-dimensjonen ga best tilpasning til data i 1989 og 1993, deretter sank verdiene. Oddsraten for velferd--solidaritet steg markert fra 1985 til 1989 og holdt seg deretter godt over 4. Pseudo-R² viser at velferd-solidaritet for alle tidspunkt unntatt 1993 bidro bedre til tilpasning av modellen enn offentlig-privat. Også her finner vi en markert økning fra 1985 til 1989.

Til slutt undersøker jeg sammenhengen mellom prioritering av helse- og sosialspørsmål på den ene siden og offentlig-privat- og velferd-solidaritet-holdninger på den andre. Tabell 5.11. viser det ikke overraskende, men like fullt viktige forhold, at markedsliberalistiske holdninger er negativt korrelert med å prioritere helse- og sosialspørsmål. Det er også verdt å merke seg at velferd-solidaritet-dimensjonen ikke korrelerte signifikant med prioritering av helse- og sosialspørsmål i 1985, men at korrelasjonen siden 1989 har vært sterkere enn for offentlig-privat-dimensjon – samt at korrelasjonen er positiv. Supplerende analyser støtter en hypotese om velferdssjåvinisme. Som det fremgår av vedlegg F er negativ holdning til innvandrere og u-hjelp en variabel som forklarer en betydelig del av FrPs sakseierskap når det gjelder eldreomsorg, og denne sammenhengen er sterkere blant velgere som oppfatter helse- og sosialspørsmål som spesielt viktig enn blant velgere som prioriterer andre saker høyest. Effektene står seg godt selv om man kontrollerer for andre variabler som alder, utdanning, partipreferanse og syn på bruk av oljepenger. Dette ligger utenfor min problemstilling, men vil bli kommentert nærmere i konklusjonen.

²¹ Begge dimensjoner korrelerer noe svakere med å oppgi helse- og sosialspørsmål som *viktigste* sak, men mønsteret er ellers temmelig likt.

²² I 2001 er oddsraten for offentlig-privat faktisk enda lavere enn oddsraten for vekst-vern (se vedlegg E).

5.3. Oppsummering

Analysen av surveymaterialet viser at FrP-velgerne i stadig økende grad prioriterer helse- og sosialspørsmål, også relativt til andre partiers velgere. Videre viser resultatene at FrP har opparbeidet seg et tydelig sakseierskap i helse- og sosialspørsmål. Det er imidlertid vanskelig å fastslå når FrP begynte å bygge opp sitt sakseierskap – dette kan ha skjedd rett etter 1985, rett før 1997 eller kanskje en gang midt i mellom. Videre ønsket FrP-velgerne i 2001 i større grad enn andre å prioritere å bruke offentlige ressurser på eldreomsorg. Samtidig har velgerstøtte til FrP i mindre grad enn før sammenheng med markedsliberalistiske holdninger, samtidig som prioritering av helse- og sosialspørsmål i seg selv viser seg å være negativt korrelert med markedsliberalistiske holdninger.

Dette har tre implikasjoner for min videre studie. For det første innebærer resultatene at dersom FrPs helse- og sosialpolitikk har hatt betydning for partiets økende oppslutning, må dette skyldes at partiet har endret sine faktiske standpunkter i velferdsvennlig retning, og/eller at partiet har profilert sine standpunkter på en mer velferdsvennlig måte enn tidligere. For det andre er et visst grunnlag for å tro at partiet har et sterkere sakseierskap når det gjelder eldreomsorg enn når det gjelder helsevesen, samtidig som FrP-velgerne i større grad enn andre vil prioritere å bruke større offentlige ressurser på eldreomsorg – men ikke helsevesenet. Derfor er det interessant å undersøke om dette har sammenheng med partiets standpunkter og profilering. For det tredje viser tallene fra 2001 at FrP styrket sitt sakseierskap i løpet av valgkampen, noe som tyder på at partiet kan ha profilert seg på en spesielt gunstig måte frem mot valget (se bl.a. Karlsen 2004 for en grundigere analyse av dynamisk sakseierskap).

Kapittel 6. Partiprogrammene

Kapittel 5 viste at FrP har opparbeidet seg et betydelig sakseierskap i helse- og sosialpolitikken, spesielt når det gjelder eldreomsorg. Samtidig ønsker FrPs velgere å prioritere eldreomsorg i større grad enn hva andre velgere ønsker. Markedsliberalistiske holdninger er blitt mindre fremherskende blant FrPs velgere, noe som kommer til uttrykk i spørsmål om økonomisk politikk og velferdsordninger, og gjennom økende prioritering av helse- og sosialspørsmål ved valgene. Neste skritt er å undersøke i hvilken grad endrede vurderinger i velgermassen faller sammen med endringer i FrPs faktiske standpunkter. Dette kapittelet er derfor viet FrPs partiprogrammer fra 1973 til 2001. Selv om jeg ellers i studien konsentrerer meg om perioden fra og med 1981, er det lettere å gi et mest mulig fullstendig bilde av partiets utvikling i helse- og sosialpolitikken dersom vi ser de senere års partiprogram i forhold til partiets opprinnelige ståsted. Det er blant annet viktig å avklare hvilke programposter som eksisterte før 1980-tallet. Dette skal imidlertid ikke trekke for mye oppmerksomhet vekk fra partiets utvikling de senere årene.

Analysen er todelt. *Første del* er en kvantitativ innholdsanalyse. Dette skjer til en viss grad ved hjelp av MRG-dataene som viser hvordan FrP har plassert seg i det politiske rom over tid. Dette vil jeg supplere med en egen gjennomgang av partiprogrammene, der jeg undersøker FrPs vektlegging av helse- og sosialspørsmål, samt den tematiske sammensetningen av denne omtalen og relative frekvenser av utvalgte ord knyttet til helse- og sosialspørsmål. I den kvantitative delen av analysen vil jeg sammenlikne FrP med andre partier fordi endringer i FrP ikke kan vurderes uavhengig av utviklingen i andre partier. Høyre, Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti vil fungere som ”målestokk” av tre grunner. For det første konkurrerer disse tre partiene med FrP om mange av de samme velgerne (se for eksempel Aardal og Valen 1995:29 og Aardal 2003b:37). For det andre viser kapittel 5 at Ap og KrF er FrPs hardeste konkurrenter om sakseierskap i helse- og sosialpolitikken. For det tredje står FrP og Høyre nær hverandre i den økonomiske politikken. *Andre del* av kapittelet er viet en kvalitativ innholdsanalyse som har til hensikt å gi et mer detaljert bilde av i hvilken retning partiets helse- og sosialpolitikk beveger seg. Her vil jeg følge konkrete politiske forslag fra program til program og identifisere uttrykksmåter som kan synes typiske på et

tidspunkt, men som kanskje er forsvunnet på et annet tidspunkt. Dette har også den fordel at partiprogrammene lettere kan knyttes til budsjettforslagene og medieomtalen.

6.1. Kvantitativ analyse

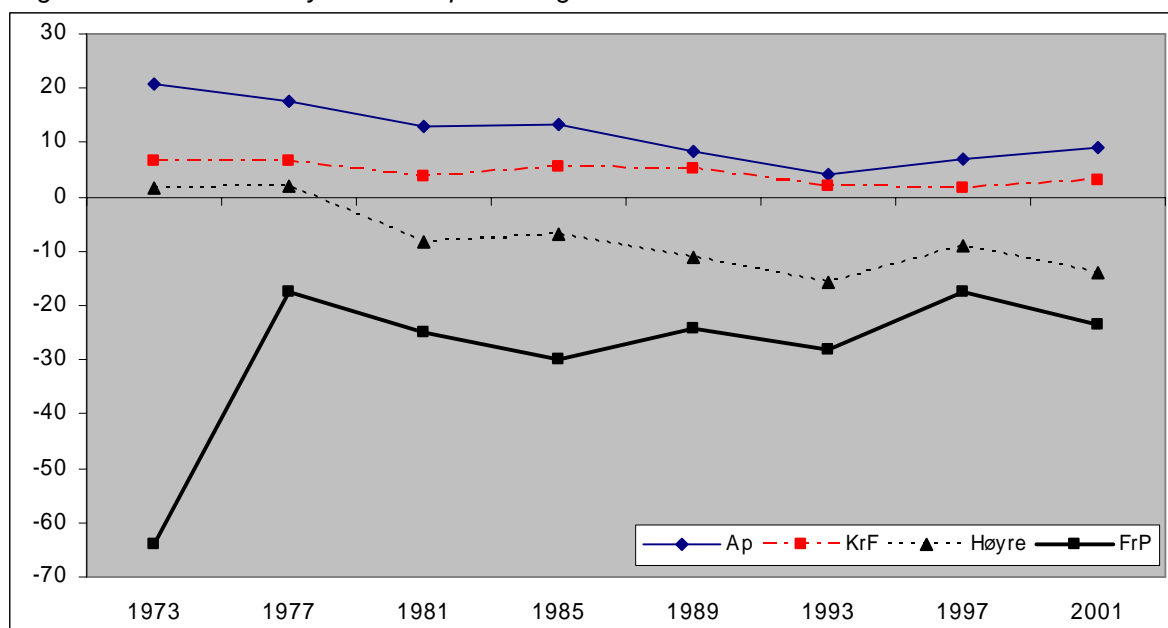
La oss først se nærmere på MRG-dataene. Manifestogruppen har utviklet et skala-system for plassering av partiene langs høyre-venstre-aksen. Det enkelte parti tildeles en skalaplassering ved at man summerer prosentandel for ulike høyreorienterte utsagn og trekker denne summen fra summen av ulike venstreorienterte utsagn (Budge og Klingemann 2001:21). Dette innebærer at høyreorienterte partier får lav, gjerne negativ skår, mens venstreorienterte partier får høy, gjerne positiv skår.²³ Teoretisk – men aldri i praksis – vil et parti som har et program kun bestående av venstreorienterte utsagn, få en skår på +100. Likeledes vil et parti som kun fyller programmet med høyreorienterte påstander få en skår på -100 (ibid). Budge og Klingemann (ibid) diskuterer spørsmålet om hvorvidt ulike typer utsagn rent logisk kan grupperes sammen som enten venstreorienterte eller høyreorienterte. Som eksempel nevner de pasifisme og statlig regulering av økonomien. Til dette svarer de at det like fullt er et faktum at ideologier og partier grupperer slike utsagn på en bestemt måte. Kategorier av utsagn som plasseres sammen ut fra en deduktiv vurdering, viser seg gjennom faktoranalyse å høre sammen også i praksis (ibid:22). Jeg vil fokusere på to dimensjoner: Et økonomisk-venstre-høyre og et velferdspolitisk høyre-venstre (velferdskritisk versus velferdsvennlig). FrPs plassering i det velferdspolitiske rom angår denne oppgavens problemstilling direkte, men som jeg har argumentert for tidligere, bør FrPs høyre-venstre-plassering i økonomisk politikk vies en viss oppmerksomhet.

I Manifestodataene er tre politikkområder aktuelle for min problemstilling: *Domaine 4: Economy*, *Domaine 5: Environment and quality of life* og *Domaine 7: Social Groups*. Jeg har valgt ut noen variabler fra hvert politikkområde som tilsynelatende har en klar høyreorientering eller venstreorientering (jfr. Budge og Klingemann 2001:22). Deretter har jeg foretatt en faktoranalyse for å se om disse variablene

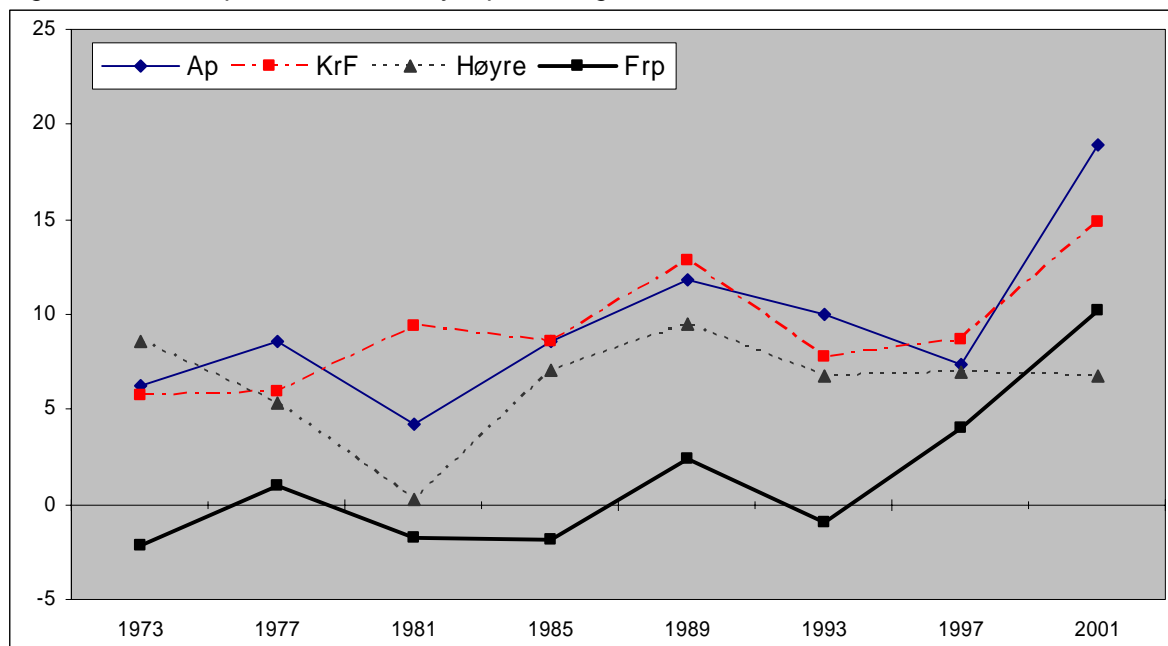
²³ Budge og Klingemann gjør faktisk det motsatte, med den følge at venstreorienterte partier får lav skår. De påpeker imidlertid at begge muligheter er likeverdige. Her baserer jeg meg på hva som tidligere er gjort i Norge, blant annet av Narud og Valen (2004) og Berg (2001).

også empirisk hører sammen. Ut fra Kaisers kriterium identifiserer faktoranalysen flere dimensjoner enn det som gir grunnlag for meningsfulle tolkinger. Scree-testen utpeker derimot to dimensjoner, noe som virker fornuftig. Stort sett alle kategorier av utsagn som a priori er positive til en markedsøkonomi med få statlige reguleringer og en begrenset velferdsstat, ladet mer enn 0,3 på faktor 1: *PER401 Free Enterprise*, *PER407 Protectionism: Negative*, *PER414: Economic Orthodoxy*, *PER505 Welfare State Limitation* og *PER702 Labour Groups: Negative*. Nesten alle kategorier av utsagn som er positive til statlig engasjement i økonomien, lader mer enn 0,3 på faktor 2: *PER404 Economic Planning*, *PER406 Protection: Positive*, *PER412 Controlled Economy*, *PER413 Nationalisation*, *PER503 Social Justice*, *PER504 Welfare State Expansion* og *PER701 Labour Groups: Positive*. I tillegg ladet *PER402: Incentives* mer enn 0,3 på faktor 1 når alle norske partiprogrammer etter 2. verdenskrig inngikk i analysen, mens *PER409 Keynesian Demand Management* ladet høyere enn 0,3 når jeg bare analyserte programmer etter 1969 – som er det relevante tidsrommet i min studie. Jeg vurderer begge sistnevnte kategorier som relevante, og inkluderer dem i henholdsvis høyre-indeksen og venstre-indeksen. Parallelle kjøring viser at konklusjonene i dette kapitlet ikke blir annerledes om noen av de to kategoriene ute lates. Jeg konstruerer en skala for velferdspolitisk høyre-venstre-plassering og en skala for økonomisk

Figur 6.1. Økonomisk høyre-venstre-plassering

Figur 6.2. Velferdspolitisk venstre-høyre-plassering.

høyre-venstre-plassering. Den økonomiske dimensjonen vil derfor bestå av fem høyre-kategorier og sju venstre-kategorier, mens de to kategoriene om velferdspolitikk blir analysert for seg.

Når det gjelder økonomisk politikk, viser figur 6.1. at FrP inntok en ekstrem høyre-posisjon i 1973, men har siden 1977 vært relativt stabilt. Partiet gjorde en høyresving i 1985 og en sentrumsdreining i 1997, men i 2001 beveger partiet seg igjen mot høyre. Ap og KrF har hatt en stabil posisjon, og avstanden til FrP har minsket noe, men er fortsatt markant. Høyre har nærmet seg FrP siden slutten av 1980-tallet. Når det gjelder den velferdspolitiske dimensjonen, viser figur 6.2. at FrP hadde en klart velferdskritisk posisjon frem til 1985. I 1989 beveget partiet seg i velferdsvennlig retning, tok en velferdskritisk sving i 1993 før partiet beveget seg betydelig i velferdsvennlig retning i 1997 og særlig i 2001. Også Kristelig Folkeparti og Arbeiderpartiet beveget seg ytterligere i velferdsvennlig retning i 2001, slik at avstanden til FrP bare minsker litt. Sammenliknet med de øvrige partienes posisjon i 1997 har FrP i 2001 den klart mest velferdsvennlige posisjonen, og partiet fremstår som betydelig mer velferdsvennlig enn Høyre i siste program. Den iøynefallende forskjellen mellom FrP og de øvrige partiene er visket ut etter 1993. Disse tallene bør vurderes med en viss varsomhet fordi velferdskategoriene i MRG-datene dekker et større spekter av saker

Tabell 6.1. Omtale av helse- og sosialspørsmål som andel av FrPs programmer, og fordeling på ulike temaer innenfor helse og sosial. Prosentvis andel ord i hele setninger.

	1977	1981	1985	1989	1993	1997	2001	Gi.snitt
Helsevesen	19,2	22,3	41,1	47,7	41,0	36,9	36,1	34,9
Trygder	40,5	21,9	24,1	19,3	12,0	11,5	13,1	20,3
Sosiale støtteordn. generelt	7,2	18,0	11,0	11,2	9,7	7,9	5,3	10,0
Helse-/sosialpolitiske prinsipper	7,7	9,4	12,3	13,1	5,5	9,6	9,1	9,5
Eldreomsorg	9,1	7,5	7,9	0,6	6,7	9,0	9,0	7,1
Sykelønn/dagpenger	2,3	12,6	3,6	1,7	2,0	2,3	4,8	4,2
De eldre i samfunnet	14,1	7,4	0,0	0,0	3,1	2,4	1,2	4,0
Folketrygdens funksjoner	0,0	0,0	0,0	2,6	7,0	7,1	6,5	3,3
Funksjons-/utviklingshemmede	0,0	1,0	0,0	2,5	4,5	6,1	6,8	3,0
Rusmiddelmissbrukere	0,0	0,0	0,0	0,0	5,5	5,1	5,8	2,3
Sosialhjelp	0,0	0,0	0,0	1,1	3,0	2,2	2,4	1,2
<i>Antall ord om helse/sosial</i>	<i>2307</i>	<i>1537</i>	<i>2081</i>	<i>2846</i>	<i>3486</i>	<i>4490</i>	<i>5689</i>	
<i>Antall ord i program</i>	<i>18812</i>	<i>14913</i>	<i>15349</i>	<i>17633</i>	<i>24356</i>	<i>29610</i>	<i>39655</i>	
<i>Andel helse/sosial av program</i>	<i>12,3</i>	<i>10,3</i>	<i>13,6</i>	<i>16,1</i>	<i>14,3</i>	<i>15,2</i>	<i>14,3</i>	<i>13,7</i>

enn det jeg definerer som helse- og sosialspørsmål. Men uansett gir figurene 6.1. og 6.2. en indikasjon på at FrPs tross en klar dreining i velferdsvennlig retning, ikke har beveget seg nevneverdig mot sentrum i økonomisk politikk.

Jeg avslutter den kvantitative delen av analysen med en supplerende undersøkelse av hvor stor andel av FrPs programmer som gjelder helse- og sosialpolitikk, og hvilke områder av helse- og sosialpolitikken som vies størst oppmerksomhet. Første spørsmål i denne sammenheng er om vektleggingen av helse og sosial har økt over tid. Når jeg har målt omfanget av programmene, har jeg for 1977 og 1981 utelatt den innledende seksjonen med partiets prinsipper ettersom disse prinsippformuleringene blir gjentatt senere i programmet. I andre programmer har jeg utelatt den innledende hilsen fra partilederen som ikke sier noe om partiets politikk. I tråd med min tidligere beskrevne restriktive definisjon av helse- og sosialpolitikk har jeg regnet med følgende politikkområder: Helsestell, omsorg for eldre og andre pleietrengende, samt trygder og alle offentlige overføringer av rent sosial karakter. Tjenester og økonomiske overføringer knyttet til barn og unge er derimot utelatt. I tabell 6.1. viser nederste kolonne at andelen av FrPs programmer som gjelder helse- og sosialspørsmål ikke har økt jevnt. Andelen nådde en topp med 16 prosent i 1989, men har siden sunket noe og var

Tabell 6.2. Frekvenser og innbyrdes prosentvise fordeling for utvalgte temaord.* FrP, Arbeiderpartiet og Høyre.

		1981		1989		1997		Gj.snitt
		Frekvens	Prosent	Frekvens	Prosent	Frekvens	Prosent	Prosent
FrP	Eldreomsorg	12	12,5	6	5,8	20	11,0	9,8
	Helse	32	33,3	36	35,0	67	36,8	35,0
	Trygd	52	54,2	61	59,2	95	52,2	55,2
	N	96	100,0	103	100,0	182	100,0	
Ap	Eldreomsorg	4	11,1	15	21,4	20	12,0	14,8
	Helse	22	61,1	19	27,1	73	43,7	44,0
	Trygd	10	27,8	36	51,4	74	44,3	41,2
	N	36	100,0	82	99,9	212	100,0	
Høyre	Eldreomsorg	12	23,5	15	11,0	5	5,8	13,5
	Helse	20	39,2	79	58,1	18	20,9	39,4
	Trygd	19	37,3	42	30,9	63	73,3	47,1
	N	60	100,0	136	100,0	86	100,0	

* Prosentsummene avviker noe fra 100 på grunn av avrundinger.

drøyt 14 prosent i 2001. Narud og Valen (2004:45) viser at FrPs vektlegging av helse- og sosialspørsmål ikke avvek fra de andre partiene i 2001: FrP ble overgått av Høyre, mens Venstre og Kristelig Folkeparti rangerte helse- og sosialpolitikk like høyt som FrP når det gjaldt andelen av partiprogrammet som var viet ulike saksområder. FrP vektlegger altså ikke saksområdet sterkere enn før eller sterkere i forhold til andre partier. Men hva med fordelingen av omtale på ulike temaer *innenfor* helse og sosial? Tabell 6.1. viser at FrP omtaler helsepolitikk mer enn hva tilfellet var de første årene, men andelen har sunket siden 1989. Dette fremstår som det viktigste enkelttemaet i programmene, og har fått mer omtale enn sosiale overføringer fra og med 1985. Visjonen om Folketrygden som finansieringsinstitusjon for de ”tunge” velferdsordningene har fått relativt mye omtale de senere år. Det samme har omsorg for funksjonshemmede og psykisk utviklingshemmede, samt behandling av rusmiddelmissbrukere. Omtalen av sosiale overføringer har sunket betydelig, fra nær halvparten av omtalen i 1977 til en snau femtedel i 2001. Eldreomsorg har på alle tidspunkt hatt en nokså beskjeden plass.

Disse tendensene har jeg sett i forhold til Høyre og Arbeiderpartiets programmer. Sammenlikningen gjelder bare eldreomsorg, helse og trygder fordi disse tre temaene fyller størsteparten av partienes kapitler om helse- og sosialpolitikk. Ettersom

ikke alle partiprogrammene er tematisk sett tydelig seksjonert, er det ikke helt enkelt å vurdere vektleggingen av hvert tema i forhold til hverandre. Jeg velger derfor å måle frekvensen av klasser av *ord*. I klassen *eldreomsorg* har jeg målt frekvensen av ordene eldreomsorg, aldershjem, sykehjem, hjemmesykepleie, hjemmetjeneste, hjemmehjelp, omsorgsbolig og omsorgstjeneste. I klassen *helse* har jeg plassert ordene sykehus, sykdom, helsevesen og medisin. I klassen *trygd* har jeg plassert ordene trygd, pensjon, sykelønn og sykepengene.²⁴ Tabell 6.2. viser at Frp ser ut til å bruke mindre plass på eldreomsorg enn Ap og Høyre, og mer plass på trygder.

6.2. Kvalitativ analyse

I den kvalitative analysen gjennomgår jeg hvert enkelt partiprogram og ser deretter utviklingen av programmene som en helhet. Igjen er det en eventuell utvikling i velferdsvennlig retning jeg undersøker. En del begrepsavklaringer er gjort i innledningskapittelet, men for ordens skyld gjentar jeg at studien er begrenset til utsagn om helsevesen, omsorg for eldre og andre pleietrengende og ytelser til arbeidsledige og andre som ikke er i stand til å sørge for eget livsopphold ved inntektsgivende arbeid. Betegnelsen *velferdsvennlig* gjelder utsagn om å opprettholde eller utvide omfanget av ovennevnte velferdsgoder – med hensyn til hvilke samfunnsgrupper som skal nyte godt av godene og standard/nivå på godene. Med *velferdskritisk* menes ønske om å innskrenke omfanget av ovennevnte velferdsgoder.

6.2.1. Enkeltprogrammer

Vurderingen av det enkelte program er basert på fem aspekter ved teksten: Stilistisk helhetsinntrykk, grad av omtale av ulike spørsmål, hvilke nye velferdsvennlige, nøytrale og velferdskritiske programposter/formuleringer som forekommer, samt om meningsinnholdet totalt sett peker i mer velferdsvennlig eller velferdskritisk retning enn foregående program. Noen viktige enkeltord er uthevet i sitatene som gjengis videre i kapittelet. Samtlige kursiveringer er gjort av undertegnede. Partiets program fra 1973 er så spesielt i form og innhold at det ikke gir grunnlag for noen spesielt

²⁴ Frekvenser av ordet *trygd* er korrigert for frekvenser av ordet *folketrygd* for alle tre partier, ettersom FrP ønsker at Folketrygden skal være en finansieringsinstitusjon for store deler av helse- og sosialsektoren.

fruktbar analyse, noe de ekstreme utslagene i MRG-dataene viser. I den kvalitative delen av analysen vil jeg derfor inkludere partiets program fra lokalvalget i 1975, et program som ideologisk står nær sin forgjenger og samtidig inneholder mer informasjon.

1973 og 1975: ALPs program fra 1973 er kort og slagordsmessig og inneholder lite informasjon om helse- og sosialpolitikken. I den grad slike utsagn finnes, er de sterkt velferdskritiske. *”Vi vil at vårt trygdesystem skal virke slik at vi hjelper de virkelig syke, uføre og eldre. Trygdene skal ikke føre til fyll, dagdriveri, ran, vold osv. og til utrygge byer slik som Oslo i dag.”* Programmet fra 1975 vier stor plass til den angivelige motsetningen mellom velferdsstat på den ene siden og personlig frihet og ansvar på den andre, samtidig som det heter: *”[F]år vi valget mellom frihet og trygghet, velger vi tryggheten.”* Innenfor helse og sosial inneholder programmet fem konkrete forslag, det første nøytralt, de fire øvrige velferdskritiske: 1. Private helseinstitusjoner bør være et alternativ til det offentlige helsevesen, 2. Den generelle pensjonsalder heves, 3. Sykelønn bør være en sak mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, 4. Støtteordningene generelt bør reduseres - *”det være seg landbruksstøtte, bostøtte, barnetrygd og andre (...)”*, og 5. Alle skal få samme alders- og uførepensjon. Det siste forslaget er beholdt frem til i dag. Som helhet er programmet sterkt velferdskritisk. Det uttrykker støtte til helt grunnleggende offentlige velferdstiltak, det vil si alders- og uføretrygd og helsestell. Ellers er gjennomgangstonen at den gjeldende helse- og sosialpolitikk er altfor kostbar og skaper ufrihet, uten at det sies særlig spesifikt hva det bør kuttes i: *”Økningen av de offentlige utgifter til sosiale formål [...] må bremses opp. Hit, men ikke lenger.”*

1977: Programmet har beholdt noen av de sterkt velferdskritiske, men generelle betraktningene fra Anders Lange-tiden: *”Økningen i de offentlige utgifter til sosiale formål, trygder og pensjoner har nådd slike dimensjoner at de truer med å lamme all annen offentlig virksomhet i landet. Denne utvikling må bremses.”* Programmet er imidlertid langt mer omfattende og spesifikt enn det foregående – også når det gjelder i hvilken grad det offentlige bør sørge for folks velferd. Mange formuleringer er imidlertid fortsatt vage og generelle, og eksplisitte formuleringer om offentlig *ansvar*

forekommer ikke. FrP fastslår imidlertid at ”*alle gamle og syke skal få skikkelig behandling og underhold*”. Det uttrykkes en klar prioritering av de eldre. Private, kommersielle innslag i helse- og sosialsektoren nevnes ikke. Her introduseres et sett av prinsipper for helse- og sosialpolitikken som er beholdt i senere programmer med noen endringer:

”En ansvarlig sosialpolitikk hvis hovedprinsipp er *hjelp til selvhjelp*. Syke og gamle mennesker skal få skikkelig behandling og underhold under hensyntagen til humanitet og menneskeverd. Sosiale ytelser fra samfunnets side skal være *like for alle*, således pensjoner, uføretrygd og sykehusservice. Pensjonsytelser bør være så store at *behov for særytelser bortfaller*.”

Fem velferdskritiske programposter blir introdusert, og de to første er beholdt i senere programmer: 1. Alle bør få lik alderspensjon og betale prosentvis lik pensjonspremie, 2. Helsevesenet bør effektiviseres 3. Det ”bør vurderes” om sykelønnsordningen bør være en sak mellom arbeidstaker og arbeidsgiver, 4. Arbeidsledighetstrygd vil bli gitt ”ved *uforskyldt ledighet*” og ”fortrinnsvis til omskolering og til tilleggsutdanning, *minst mulig* i form av *passiv understøttelse*”, 5. uførepensjon skal være ”siste utvei og må ikke brukes som en slags arbeidsledighetstrygd”. I tillegg introduseres fem velferdsvennlige utsagn, og de to første er blitt beholdt i senere programmer: 1. personer som er avhengig av pensjoner og trygd for livets opphold, fritas for skatt og trygdeavgifter, 2. det bør bygges flere aldershjem som gir bedre stell, 3. Hjemmehjelp og hjemmesykepleie ”vil bli støttet”, 4. Alders- og uførepensjon skal være av en slik størrelse at ”det går an å leve av den”, og 5. medlemsavgift til folketrygden fjernes i de laveste inntektsgrupper. Dessuten introduseres en nøytral programpost som er blitt beholdt i senere programmer: Pensjonsalderen bør være fleksibel med henholdsvis reduksjon eller økning i pensjonsutbetalingen for de som ønsker å pensjonere seg henholdsvis tidligere eller senere. Som helhet har programmet beveget seg i velferdsvennlig retning, men uttrykker fortsatt en kritisk holdning til støtteordninger for sykemeldte, arbeidsledige og uføre.

1981-1985: Programmet er sterkt omarbeidet i forhold til det foregående, og langt mer konkret på mange punkter. Følgende nye programposter er blitt stående: 1. Livssituasjonen for funksjonshemmede og psykisk utviklingshemmede bør bedres, 2. sykelønn bør gis med to karensdager og netto kompensasjonsnivå på 80 prosent, 3. hjemme-

baserte tjenester bør bygges ut, 4. arbeidsledige som mottar trygd må akseptere ”tilvist” arbeid, 5. offentlig alderspensjon gjøres uavhengig av annen pensjon eller inntekt, 6. samt at trygdemisbruk bør føre til ”strengte reaksjoner”. Formuleringene om de eldres situasjon er mer spesifikke, og formuleringene er sterkere: *”Det må anses som en moralsk forpliktelse for den oppvoksende slekt å sikre den eldre generasjon skikkelige levevilkår. Den eldre generasjon bør derfor prioriteres foran den yngre generasjon.”* Partiet foreslår derfor at minstepensjonen øyeblikkelig heves til ”50% av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn med full skattefrihet”. Det foreslås også offentlig godtgjøring for pårørende som vil pleie familiemedlemmer fremfor å ha dem på institusjon. Private, kommersielle aktører innen helse og sosial omtales ikke. Programmet har gjennomgått flere viktige endringer i velferdsvennlig retning, men visse trygdeordninger vurderes fortsatt med et kritisk blikk.

1985-1989: Partiprogrammet har gjennomgått store endringer, og markedsliberalistiske prinsipper er gjort til et uttalt element i helse- og sosialpolitikken. *”Fremskrittspartiets familiepolitikk innebærer et skritt i retning av privatisering av helse- og sosialpolitikken, og at man tar konsekvensen av at samfunnet ikke har råd til å la alle slike oppgaver bli løst av offentlig ansatte”*, heter det. Partiet erklærer at ”det er et offentlig ansvar at alle får nødvendige helsetjenester. Dette innebærer ikke at helse-tjenester nødvendigvis må utføres i offentlig regi og for offentlig regning.” Her introduseres en rekke forslag og formuleringer som siden er blitt beholdt i en eller annen form. For det første foreslår partiet en omfattende helsereform som stort sett kan karakteriseres som velferdsvennlig: a) Norge omgjøres til ett helsemarked, b) det åpnes for private helseinstitusjoner, c) offentlige sykehus gjøres om til selvstendige økonomiske enheter som overtas av staten eller private aktører – fortrinnsvis humanitære organisasjoner (her er programmet litt uklart), d) helsevesenet stykkprisfinansieres av Folketrygden med lik refusjon for private og offentlige sykehus, e) refusjons-satsene kan differensieres geografisk for å sikre likeverdig helsetilbud over hele landet. Reformforslaget innebærer utstrakt bruk av markedsmekanismer, men er likevel basert på et offentlig ansvar for finansiering. Det kan imidlertid diskuteres om privatisering av sykehusene kan oppfattes som udelt velferdsvennlig. Ellers inneholder programmet

velferdskritiske programforslag på fem områder: 1. Partiet beskriver sin sosialpolitikk som *selektiv*, og skriver: "[D]en viktigste forutsetning for å kunne drive sosialt hjelpearbeid er at de som trenger hjelp blir identifisert og individualisert." 2. Partiet "motsetter seg" en økonomisk utjevningsspolitikk og mener den rådende sosialpolitikk "fører til en altfor kostbar og spredt innsats". 3. Folketrygden blir foreslått gjort om til et "selvfinansierende forsikringssystem ved å redusere utgiftene, og om nødvendig ved å øke avgiftene". Partiet mener at det bør være "*full overensstemmelse mellom innbetalingsplikt og trygderettigheter*", men dette gjøres til gjenstand for en velferdsvennlig tillemping senere i programmet: "*Byrder som staten pålegger forsikringssystemet, f.eks. i form av utbetalinger til personer som ikke (...) har betalt tilstrekkelig innskudd, eller i form av distriktspolitisk reduksjon av arbeidsgiveravgiften, kompenseres over statsbudsjettet*". 4. Partiet foreslår et helt privat tannlegevesen, og at området for gratis tannpleie bør innskrenkes til skoletannpleie. 5. Ansvar for egen helse og omsorg blir fremhevet: "*Det er en illusjon å tro at samfunnet har råd til å erstatte privat pleie og omsorg med offentlig pleie og tilsyn. (...) Ved å fjerne den skattemessige diskriminering mot en-inntektsfamilier, vil det bli økonomisk mulig for flere ektefeller å ta seg av familiemedlemmer og nærmiljø, slik at behovet for offentlig helse- og sosialvesen reduseres.*" 6. Arbeidsledighetstrygd må aldri overstige 80 prosent av tidligere lønn, at trygd bør bli gitt i maksimalt 40 uker, 7. Den enkeltes egenbetaling på aldershjem gjøres uavhengig av dennes formuesforhold, 8. Alminnelig pensjonsalder foreslås hevet til 70 år. Som helhet viser programmet en klar dreining i velferdskritisk retning. De nye utsagnene om sosialpolitikk er typiske for partiet i denne perioden.

1989-1993: Programmet fremstår som en videreføring og utdyping av foregående program, både når det gjelder betydningen av privat sektor innen helse og omsorg og bruken av markedsliberalistiske virkemidler. Programmet introduserer sju velferdskritiske forslag: 1. All form for betaling for institusjonsopphold gjøres uavhengig av egen inntekt og formue, 2. Helsestell bør finansieres med en flat helsepremie, 3. Det innføres et tak for pensjonspremie tilsvarende gjennomsnittlig industriarbeiderlønn, 4. Folk må betale kostpenger ved sykehusopphold, 5. Bruken av regress ved selvfor-

skyldt skade innskjerpes ”slik at ikke Folketrygden belastes unødvendig”, 6. Arbeidsledighetstrygd bør begrenses, og ”ledige som ikke vil ta tilvist arbeid, mister trygden”, 7. ”Sosialstøtte må ikke under noen omstendighet betraktes som en permanent inntektskilde” og ”[A]lle andre muligheter må være prøvd før sosialhjelp gis”. I velferdsvennlig retning peker forslagene om 1. At tannleger gis driftstilskudd for å sikre et geografisk likeverdig tannlegetilbud, 2. At uføretrygdede, kronisk syke og vanskeligstilte eldre bør fritas for egenandeler knyttet til helsetjenester, 3. At omsorgen for psykisk utviklingshemmede skal være et statlig ansvar, 4. At normal pensjonsalder skal være 67 år (ikke 70 år som foreslått i det forrige programmet), 5. At man bør gi avlastningstilbud for foreldre som selv har omsorgen for utviklingshemmede barn, 6. At retten til utbetalinger fra Folketrygden skal *lovfestes*, 7. At netto kompensasjonsnivå for sykelønn skal være 100 prosent i stedet for 80 prosent, 8. Samt at alders- og uførepensjonene gjøres uavhengig av ektefellens inntekt eller pensjon, 9. Formuleringen om folketrygdens forsikringsprinsipp er modifisert: ”[D]et skal være mest mulig samsvar mellom inn- og utbetalinger. En viss utjevning vil det imidlertid måtte være. De yrkesaktive må delta i betalingen av pensjonen til de som ikke har betalt inn til Folketrygden. Det gjelder f.eks. hjemmeværende, uføre og personer som mister forsørger.” I tillegg introduseres to formuleringer som anbefaler bruk av markedsmekanismer, men som ikke nødvendigvis kan oppfattes som velferdskritiske: 1. ”Sykehus i offentlig eie bør i størst mulig utstrekning privatiseres, fortrinnsvis som selveiende stiftelser”, og 2. Opphold på alders- og sykehjem bør stykkprisfinansieres med likestilling av offentlige og private institusjoner. Programmet foreslår stort sett de samme markedsbaserte virkemidlene og inneholder de samme velferdskritiske helhetsvurderingene som det foregående, men på detaljnivå blir forslagene endret og utvidet i velferdsvennlig retning. Unntaket er de kritiske formuleringene om sosialhjelp. Programpostene om eldreomsorg er svært knappe, men dette kan skyldes en tilfeldighet.

1993-1997: Iøynefallende i dette programmet er følgende nye formulering: ”Fremskrittspartiet ser det som svært viktig i sosialpolitisk sammenheng å arbeide for at mennesker må føle større ansvar og omsorg for hverandre. Den ekte solidariteten mellom mennesker må gjenreises.” Partiet betoner fortsatt fordelene med private

innslag i helse- og sosialsektoren. Programmet sier imidlertid ikke lenger noe om at eksisterende offentlige sykehus bør privatiseres, men sier i stedet at de bør være ”resultatstyrte” og ”selvstendige stiftelser”. Partiet går tilbake til en sykkelønnsordning med netto kompensasjonsnivå på 80 prosent, og de restriktive formuleringene om arbeidsledighetstrygd er beholdt. Ellers peker alle nye utsagn i velferdsvennlig retning, og samtlige er beholdt i senere programmer. 1. Partiet foreslår at primærhelsetjeneste, sosialhjelp og behandling av rusmiddelmissbrukere gjøres til statlig ansvarsområde, og 2. At forebyggende helsearbeid finansieres av det offentlige. 3. Forsikringsprinsippet for Folketrygden er ytterligere lempet på: ”*Ideelt sett* burde pensjonspremier stå i forhold til utbetalingene, men *en utjevning vil det imidlertid måtte være*”. 4. Likeledes foreslår partiet at helsepremien fra arbeidstakere suppleres av en helseavgift for arbeidsgivere ”basert på bruttolønn *uten tak*”, og at taket for pensjonspremien settes til 12G – langt over gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. 5. Partiet foreslår også et tak for egenandeler på helsetjenester ”som sikrer at *ingen* må betale uforholdsmessig mye for helsetjenester”. Dette godet forbeholdes altså ingen spesielle pasientgrupper. 6. Lovfestede rettigheter presiseres mer utførlig enn før. Partiet vil ”[b]asere Folketrygdens utbetalinger på juridiske rettigheter til pensjon og betaling for medisinske tjenester ved sykdom og for nødvendig pleie”. 7. Formuleringene om betingelser for sosialhjelp er modifisert. Blant annet heter det at ”*Sosialstønad for enkeltpersoner som over tid lever av sosialhjelp skal ikke overstige minstepensjonen*”. 8. Partiet mener ikke lenger at den rådende sosialpolitikk fører til ”en altfor kostbar og spredt innsats”, men anser den for å være ”for generell og favne for vidt”. I forhold til foregående programmer er følgende velferdskritiske forslag utelatt: 1. At betaling for institusjonsopphold skjer uavhengig av vedkommendes inntekts- og formuesforhold, 2. At sykehuspasienter bør betale kostpenger, og 3. At privat helse og omsorg bør avlaste offentlige budsjetter.

1997-2001: Et viktig trekk ved programmet er at programforslagene angående eldreomsorg er mer vidtgående og mer utførlig beskrevet enn før, og vies betydelig større plass – også relativt til andre temaer. Her introduseres en rekke velferdsvennlige forslag: 1. Eldreomsorgen bør være et statlig ansvarsområde, 2. Det bør skje en ”sterk

utbygging” av omsorgsboliger med ”døgnbasert grunnbemanning”, 3. Antall avlastningsplasser bør økes, 4. Omsorgslønn for pårørende økes, 5. Alle institusjonsboere sikres enerom samt, og nye sykehjem bør inneholde boliger av ”høyere standard” for å ”sikre valgmulighetene for den enkelte”, 6. Folketrygden overtar driver- og eieransvaret for norske offentlige sykehus, 7. Folketrygden som fond styrkes ved at det overtar SDØE-eierandelene (Statens direkte økonomiske engasjement) i oljesektoren, 8. Utsagn om sosialhjelp og arbeidsledighetstrygd er modifisert: Om sosialhjelp heter det nå at slik støtte ”*normalt* ikke skal være noen permanent inntektskilde”, mens arbeidsledighetstrygdene ”som ikke vil ta tilbudt *relevant* arbeid, mister trygden”. Imidlertid presiserer programmet ”*At alle statlige overføringer tas med som en del av innteksgrunnlaget ved beregning av økonomisk sosialhjelp*”. Dessuten foreslår partiet å innføre en ”selvfinansiert ordning for arbeidsledighetstrygd og arbeidsmarkedstiltak ved en tvungen flat premie på lønnsutbetalinger, styrt av arbeidstakerne og deres organisasjoner”. Programmet introduserer én ny velferdskritisk formulering: Å begrense hvilke former for behandling som bør belastes offentlige budsjetter: ”*Dette dreier seg for eksempel om kunstig befruktning, sterilisering, kosmetiske operasjoner o.l.*”. Som helhet beveger programmet seg klart i velferdsvennlig retning, og fremstår som spesielt ekspansivt med hensyn til eldreomsorg.

2001-2005: Partiet betoner som før det offentliges ansvar for at alle får tilgang til nødvendige helse- og omsorgstjenester, men med en viktig detaljendring: ”*Dette innebærer imidlertid ikke at helse- og omsorgstjenester nødvendigvis må utføres i offentlig regi, men for offentlig regning.*” Følgende velferdskritiske forslag og formuleringer er fjernet: 1. Forslag om karensdager og redusert inntekt under sykdom. Partiet foreslår i stedet egenandeler ved korttidsfravær for å begrense overforbruk, men uttrykker ønske om å skjerme kronisk syke og foreldre med syke barn. 2. Forslag om regress ved selv-forskyldt skade. 3. ”*Det er en illusjon å tro at samfunnet kan erstatte privat pleie og omsorg med offentlig pleie og tilsyn (...)*”. Partiet betoner imidlertid fortsatt familiens betydning for helse- og omsorgsarbeid. Ellers er en stor mengde velferdsvennlige forslag kommet til: 1. Utstede verdisjekker til kjøp av omsorgstjenester, 2. Opprette eldreombud, 3. Skattefradrag for bedrifter som betaler for nødvendig medisinsk behandling

av sine ansatte, 4. Bredbåndtilknytning for alle sykehus, 5. Stipendordninger for å øke utdanningen av helsepersonell i utlandet, 6. Pålegge offentlige sykehus å kjøpe behandling ved private eller utenlandske sykehus dersom ventetiden overstiger tre måneder, 7. Gi privatpraktiserende kiropraktorer og fysioterapeuter tilskudd etter stykkpris, 8. Statlig overtakelse og diverse krav til bedring av ambulansetjenesten, 9. Styrke ettervern for tidligere rusmisbrukere, 10. Etablere akuttordning for misbrukeren og for familien for øvrig, 11. Offentlig finansiert tannlegebehandling på lik linje med andre helsetjenester, 12. gratis influensavaksine for eldre over 80 år, 13. omsorgslønn for pårørende som har pleiansvar for funksjonshemmede, 14. samt tilbud om eldreomsorg i utlandet. I tillegg påpeker partiet at *”omsorgsboliger ikke må utvikle seg til prosjekter uten kommunalt ansvar og pleie der den enkelte dekker alle utgifter selv”*. Det eneste unntaket fra den velferdsvennlige utviklingen i programmet er gjeninnføringen av formuleringen *”arbeidsledighetstrygdene som ikke vil ta tilbudt arbeid, mister trygden”*. Som helhet bærer programmet preg av en betydelig endring i velferdsvennlig retning.

6.2.2. Kvalitativ helhetsvurdering

De viktigste elementene i partiets helse- og sosialpolitikk er tydelige allerede i 1977-programmet. Det prinsipielle synet på helsevesen, eldreomsorg og alders- og uførepensjon har vært stabilt, men vektleggingen og detaljrikdommen har tiltatt betraktelig siden 1985. Kritikken av velferdsstaten kommer først og fremst til uttrykk gjennom motstand mot økonomisk omfordeling gjennom folketrygden og kritisk holdning til sosiale overføringer som lett kan misbrukes. Bruk av ordet *”misbruk”* i tilknytning til sosiale ytelser og tjenester forekommer ikke etter 1981, og eufemismen *”overforbruk”* er brukt kun to ganger i alt. Den selverklærte partikularistiske profilen er i svært liten grad blitt utdypet gjennom konkrete programforslag, og den er gradvis blitt utvannet. Partiet har lenge uttrykt en restriktiv holdning til arbeidsledighetstrygd og sykelønn, men modifiserte seg betraktelig på slutten av 1990-tallet. Først på dette tidspunktet viser det seg en tydelig dreining i partiets politikk. Forslaget om en forsikringsbasert folketrygd som ble introdusert i 1985, er stadig modifisert for å motvirke store sosiale skjevheter som ellers

kunne blitt konsekvensen av et slikt system. Forslaget om en begrenset og flat ”normalpensjon” for alderspensjonister kombinert med en sterk stimulans til tegning av private tilleggsforsikringer, er fortsatt et viktig skille mellom FrP og andre partier. Spennvidden i programforslagene er stadig utvidet, spesielt fra 1985 og utover. Dette gjelder særlig tannhelsetjeneste og omsorg for rusmiddelmisbrukere og psykisk utviklingshemmede. Påfallende er det imidlertid at satsing på det psykiatriske helsevesenet kun er nevnt én eneste gang – i 1997.

6.3. Oppsummering

Analysen av *manifestodataene* tyder på at FrP har forblitt et sterkt høyreorientert parti i økonomisk politikk, mens partiet i velferdspolitisk forstand har nærmet seg de andre partiene betraktelig siden 1980-tallet. Partiet beveget seg i velferdsvennlig retning i 1989, og etter en velferdskritisk sving i 1993 har partiet blitt svært velferdsvennlig fra slutten av 1990-tallet. Resten av den kvantitative analysen tyder ikke på at FrPs samlede *vektlegging* av helse og sosial har endret seg særlig over tid, eller at den har skilt seg nevneverdig fra andre partiers programmer. Når det gjelder *sammensetningen* av omtalen av helse- og sosialpolitikk, er helsepolitikk blitt noe viktigere enn før. Eldreomsorg vektlegges derimot ikke sterkere enn tidligere. Sosiale ytelser omtales stadig mindre, i takt med partiets avtakende bekymring over omfanget av disse ytelsene. Den kvalitative analysen viser at partiet uttrykte seg sterkt velferdskritisk i 1973 og 1975, men etablerte viktige deler av sin mer velferdsvennlige profil allerede i 1977. Partiet tok inn mange nye velferdskritiske formuleringer i 1985, blant annet om partikularistisk sosialpolitikk og motstand mot økonomisk omfordeling. Disse formuleringene har siden blitt gradvis modifisert, og de to siste partiprogrammene introduserer en rekke nye konkrete valglofter som peker i velferdsvennlig retning. Den kvalitative analysen avviker fra manifestodataene når det gjelder partiprogrammene fra 1985 og 1993: Meningsinnholdet i 1985-programmet har en klarere velferdskritisk tendens enn foregående program, mens 1993-programmet går i velferdsvennlig retning.

Kapittel 7. Budsjettforslagene

Etter analysen av partiprogrammene er neste skritt å undersøke hvordan FrPs standpunkter kommer til uttrykk i praktisk politikk. I hvilken grad har partiets alternative forslag til statsbudsjett endret seg, og på hvilken måte reflekterer dette endringer i partiprogrammet? Forrige kapittel viste at FrP i liten utstrekning har endret sitt parti-program når det gjelder helsevesen og eldreomsorg, men programmet er blitt mer detaljert og omfattende på disse områdene. Forslaget til trygdesystem er noe modifisert i velferdsvennlig retning, selv om en sterk prioritering av minstepensjonistene har vært et særtrekk ved partiprogrammet siden 1977. Partiprogrammer er også blitt mer velferdsvennlig når det gjelder sykelønn, arbeidsledighetstrygd og sosialhjelp. Med disse utviklingstrekk i mente, har dette kapittelet til hensikt å besvare to empiriske spørsmål: For det første om FrP fremmer mer ekspansive forslag til helse- og sosialbudsjett enn partiet gjorde tidligere. For det andre om ovennevnte programendringer gjør seg gjeldende i partiets forslag til statsbudsjett.

7.1. Nærmere diskusjon av empirisk materiale

Innenfor helse- og sosialområdet er noen overføringer og virksomheter mer interessante enn andre i forhold til min problemstilling, men jeg forenkler analysen ved å studere bevilgningene til Helsedepartementet, Sosialdepartementet og Folketrygden i sin helhet. Aktuelle er også noen bevilgninger til Kommunaldepartementet som behandles av Kommunalkomiteen: Kapitlene 580 Bostøtte, 586 Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser, 2541 Dagpenger m.v., 2542 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs og 2543 Ytelser til yrkesrettet attføring. Kapittel 580 er inkludert fordi opinionen har vurdert bostøtteordningen mer negativt enn andre velferdsgoder (se kapittel 2), og fordi FrP har ønsket å overføre denne ytelsen til Sosialdepartementets budsjett (se blant annet S. nr. 11 – 1991-92:36). Kapittel 586 er inkludert fordi bygging av sykehjemsplasser sies å være en merkesak for FrP. Kapittel 2543 er inkludert fordi yrkesrettet attføring tidligere sorterte under Sosialkomiteen og eksplisitt defineres som ”stønad til livsopphold” (S. nr. 5 1998-99:81). Kapitlene for dagpenger og lønnsgaranti kan være naturlige å ta med ettersom de er overføringer av sosial karakter som hører inn under Folketrygden, og fordi dagpenger er blitt mer kritisk vurdert av FrP enn tilfellet er med andre velferdsordninger. Problemet

er at flere partier budsjetterer med kutt i dette kapittelet ut fra den forventning at deres budsjettopplegg vil føre til økt sysselsetting og dermed reduserte dagpengeutbetalinger.²⁵ Det vil være galt å se bort fra en slik forutsetning uansett hvor hypotetisk og urealistisk den måtte virke. Dagpengeutbetalinger bør derfor bare analyseres i den grad FrP i sine budsjettmerknader gir uttrykk for at dette budsjettområdet bør nedprioriteres på et normativt grunnlag, noe som sjelden har forekommet. Lønnsgarantiordningen er en beslektet ytelse, av SV beskrevet som ”eit viktig instrument for å sikre arbeidstakarar ein viss lønsmessig tryggleik i ein vanskeleg situasjon...” (S. nr. 5 1996-97). Kapittel 2541 og 2542 vil på bakgrunn av dette bli analysert isolert.

Med dagens budsjettstruktur omfatter analysen følgende rammeområde 15 (sosial), rammeområde 16 (helse), rammeområde 7 (dagpenger m.v.) og tre kapitler fra rammeområde 6 (innvandring, regional utvikling, bolig og arbeid). FrPs foreslåtte økning av barnetrygden er imidlertid *ikke* regnet med fordi FrP ser dette forslaget i sammenheng med reduksjon av forsørgerfradrag og reduserte bevilgninger til barnehagene. I neste avsnitt analyserer jeg utvalgte opplysninger fra budsjettinnstillingene. For fullstendig tallmessig oppstilling, se vedlegg H. Tallmaterialet er for alle tidspunkt hentet fra Budsjett-innst. S. nr. 11 (Sosialkomiteen) om bevilgninger vedkommende Folketrygden, Sosialdepartementet og Helsedepartementet og Budsjett-innst. S. nr. 5 vedkommende bevilgninger til Kommunaldepartementet der disse gjelder kapitler for dagpenger m.v. og bostøtte. Ellers har jeg i varierende utstrekning benyttet Budsjett-innst. S. I-IV fra Finanskomiteen. Bare siden 1997 er partiets prinsipale bevilgningsforslag for de enkelte kapitler presentert som et sammenhengende dokument i budsjettinnstillingene. Partiets budsjettforslag før den tid har jeg nærmest måttet rekonstruere ved å sammenholde opplysninger fra ulike avsnitt og innstillinger. Fra 1985 til 1989 var ikke FrP representert i Sosialkomiteen. Partiets merknader i salderingsinnstillingen (S. II) gir bare en grov oversikt over partiets budsjettopplegg, og nevner ikke alltid budsjettkapitler som ble endret under komitebehandlingen. FrPs eventuelle tilslutning til disse endringene er vurdert på grunnlag av hva partiet har gått inn for på andre tidspunkt. På samme måte har

²⁵ Også SV foreslår gjerne kutt i dagpengebevilgningene på dette grunnlaget. For eksempel foreslo partiet for 1993 et kutt på 900 millioner kroner under henvisning til at ”Sosialistisk Venstreparti sitt budsjettalternativ gjev om lag 30 000 arbeidsplassar” (S. nr. 5 – 1992-93:46). Riktignok ble disse pengene foreslått overført til ”sysselsetjingsfremjande tiltak under andre budsjett”, mens FrPs forslag ikke innebærer slike omdisponeringer. For å avdekke forskjellen mellom FrP og SV på dette punktet, må en trekke inn andre budsjettområder som ikke faller inn under min problemstilling.

jeg i noen tilfeller lagt til grunn antatte bevilgningsforslag for kapitler som behandles av Kommunalkomiteen, der FrP ikke var representert før 1989 og fra 1993 til 1997.

Det aktuelle tidsrommet strekker seg fra 1981 til 2001. Jeg har bare studert budsjettforslag for utvalgte år, og en slik utvelging må ta hensyn til at omfanget av FrPs budsjettendringer innenfor helse og sosial kan variere systematisk. Jeg vil peke på to grunner til å forvente slike fluktuasjoner. For det første kan FrP tenkes å føre en tøffere budsjettpolitisk linje overfor Ap-regjeringer enn overfor borgerlige regjeringer. På tidspunkt med regjering utgått fra Arbeiderpartiet har FrP kunnet fremme ekspansive helse- og sosialbudsjett for å stille Ap i forlegenhet overfor velgerne, uten selv å bli stilt til ansvar for sine forslag gjennom et budsjettforlik. Samtidig kan partiet ha gått mer forsiktig frem overfor borgerlige regjeringer for å fremstå som en mer aktuell regjeringspartner.

Den andre årsaken til eventuelle svingninger i budsjettforslagene som jeg vil nevne, er ideen om økonomiske valgcykluser. En valgsyklus vil forekomme i situasjoner der økonomiske indikatorer varierer over tid slik at vendepunktene i tidsserien er synkronisert i forhold til valgtidspunktet. Utgangspunktet for valgsyklushypotesen er forestillingen om en regjering som ønsker å forbedre velgernes økonomiske situasjon før et valg for på den måten å øke sannsynligheten for gjenvalg (Midtbø 2003: 405). I litteraturen er hypotesen spesifisert til å gjelde de økonomiske indikatorene inflasjon og arbeidsledighet, og ekspansjon i offentlige budsjetter *i valgåret* (ibid:407-414). I stedet for en økning i realøkonomiske størrelser i et valgår, eller året før der, har man funnet en signifikant økning i det *andre* året etter et valg (Paldam 1997:356; Helland 2001:379-380). Dette tolkes som et resultat av at regjeringer innfrir sine valglofter (Midtbø 2003:415). Et eventuelt valgcyklisk mønster kan også avtegne seg på andre måter. Et eksempel er at opposisjonspartiene øker sin synlige aktivitet før et valg gjennom fraksjonsmerknader i budsjettbehandlingen, når tanken på gjenvalg blir mer fremherskende (Rasch 1993b:118). Den siste budsjettbehandlingen i stortingsssesjonen blir gjerne oppfattet som et startskudd for valgkampen før det kommende års stortingsvalg (Nordal 2003:107; Rasch 1993b:118). Valgcyklus-hypotesen kan kanskje også spesifiseres til å gjelde variasjon i bestemte typer offentlige utgifter. Fordi bevilgninger til helse- og sosialformål er spesielt populære blant velgerne, kan forslag på

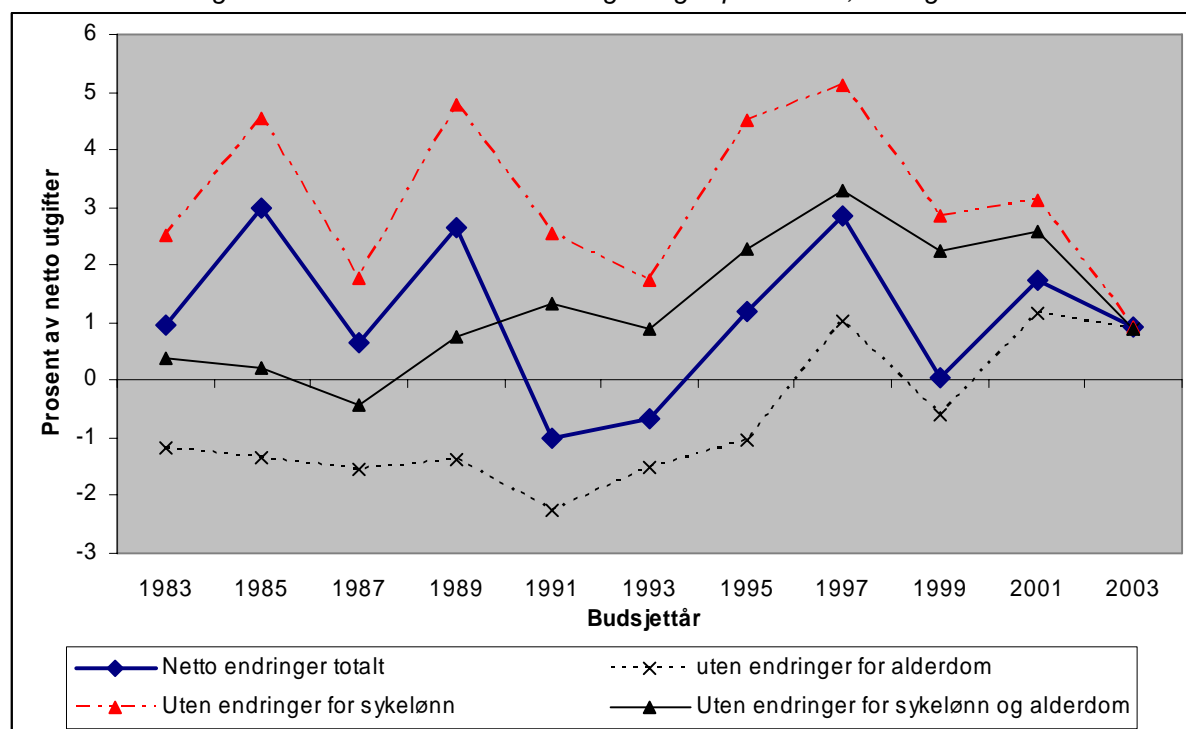
dette området tenkes å bli prioritert høyere før et valg.²⁶ På bakgrunn av disse betraktningene vil jeg undersøke FrPs budsjettforslag for de år det er holdt stortingsvalg og partiets budsjettforslag for to år før/etter. Budsjettforslaget for 2003 er tatt med for å vise hvordan FrPs stortingsrepresentanter har fulgt opp det programmet de ble valgt inn på i 2001.

7.2. Omfanget av budsjettendringer

”Dette medlem kan ikke fri seg fra å trekke paralleller til Fremskrittspartiets linje i sosialpolitikken, hvor det etter hvert har utartet seg en praksis med å ringe rundt til fylkessykehusenes direktører å spørre hvor mye penger de trenger, for så å fremme forslag om budsjettøkninger i tråd med disses ønskelister. Som man spør får man svar, og i disse sektorer vil «behovet» alltid overgå de midler som er til rådighet.” (S. II - 1996-1997)

Slik ble FrP beskrevet av Stephen Bråthen, som forlot partiet i 1994 etter et halvt år som FrPs representant i Finanskomiteen. Er det slik at FrPs budsjettforslag har ”løpt løpsk” i velgerfrieriets navn? Jeg velger å studere hvor mye FrP har foreslått å kutte og bevilge ekstra i forhold til den endelige komiteinnstillingen (”komiteens tilråding”), hvor store partiets netto endringsforslag har vært og hvor store endringer disse forslagene

Figur 7.1. FrPs endringsforslag som prosentvis andel av netto utgifter i komiteens tilråding. Tilsvarende rammeområde 15 og 16 og kapitlene 580, 586 og 2543.

²⁶ Essensen i Downs budsjetteringsmodell er at de politiske partiene rangerer utgiftsforslag slik at utgiftsposter med størst stemmemaksimerende potensial foreslås først, samtidig med forslag om inntektsposter med minst stemmetapende potensial. Der disse marginalkurvene krysser hverandre, fastsettes rammen for hele budsjettet (Downs 1960: 542-545).

har representert i forhold til komitéinnstillingen. Denne fremgangsmåten er i hovedsak basert på fremstillingen til Rasch (1993b:128). Alle opposisjonspartier – ikke bare Fremskrittspartiet – har en tendens til å være ekspansive i forhold til regjeringens budsjettforslag, og forslag fra mindretallsregjeringer trenger ikke være uttrykk for noen gjengs oppfatning av hva som er et passende utgiftsnivå for et saksområde. Derfor anser jeg komitéinnstillingen som et riktigere sammenlikningsgrunnlag.²⁷

Figur 7.1. viser fire varianter av FrPs endringsforslag uttrykt i prosent av netto utgifter for komiteens tilråding. Omfanget av endringene varierer mye over tid. Vi ser faktisk klare tegn til at budsjettforslagene følger et valgcyklisk mønster: Med et mulig unntak for 1993 er ”valgårsbudsjettene” mer ekspansive enn ”normalårsbudsjettene”. Tallene utelukker heller ikke at FrP kan ha moderert sine budsjettopplegg når borgerlige regjeringer sitter ved makten. Det interessante i denne sammenheng er imidlertid om utviklingen går i en bestemt retning: Har FrPs kuttforslag blitt mindre og økningsforslagene blitt mer omfattende i løpet av 1980- og 1990-tallet? Tallene gir ikke noe entydig svar på spørsmålet. Grafen i fet heltrukket linje viser at de totale endringene utgjorde økninger på +1-3 prosent på 1980-tallet og +0-3 prosent fra 1995. I 1991 og 1993 fremmet partiet kontraktive budsjetter for helse og sosial, angivelig av hensyn til den alvorlige situasjonen i norsk økonomi (S. I 1992-93:127-145). Vi ser av den øverste grafen at kutt i sykkelønnsordningen har utgjort en svært stor del av de foreslåtte nedskjæringene. Når disse nedskjæringene holdes utenfor, foreslo partiet netto økninger som helt frem til 2001 fluktuerte mellom +1,7 og +4,8 prosent. Disse tallene gir altså ikke grunnlag for å hevde at partiet er blitt mer velferdsvennlig nå eller var lite velferdsvennlig før. Vi ser imidlertid at økning av minstepensjon har stått for størstedelen av budsjettøkningene. Når vi holder endringer for alderspensjon utenfor, foreslo partiet mellom 1985 og 1993 netto nedskjæring på 1,3-2,3 prosent. Siden har partiet faktisk foreslått økninger også når vi holder alderdomskapittelet utenfor – bortsett fra 1999. Den tynne heltrukne linjen viser at andre formål enn sykkelønn og

²⁷ Det kan tenkes at en rammestyrte budsjettbehandling gjør det lettere for opposisjonen å få endret omfanget av bevilgninger til de ulike departementene. I tillegg kommer det forhold at FrP flere ganger de siste årene har inngått budsjettforlik med regjeringen og forhandlet frem en økning av ramme 15 og 16, slik at partiets prinsipale forslag i disse tilfellene avviker relativt mindre fra komiteens tilråding. Derfor kan en sammenlikning med St.prp. nr. 1 alt i alt synes riktigere. En slik fremgangsmåte gir noe større utslag, men mønsteret og konklusjon blir den samme (se vedlegg I).

alderdom i større grad har vært gjenstand for endringsforslag fra 1989 og særlig fra 1995.

Hvorfor har FrPs budsjettforslag blitt mindre ekspansive etter 1997? En mulig forklaring kan være budsjettreformen som ble vedtatt med virkning fra 1. januar 1997. Reformen innebar overgang fra desentralisert til rammestyrte budsjettering og hadde til formål å sikre bedre budsjettdisiplin (Helland 2001:279). Det nye er at partienes representanter i Finanskomiteen forhandler frem en totalramme for hele statsbudsjettet, samt rammesummer som de enkelte komiteene må holde seg innenfor (ibid:279-284). Kanskje førte budsjettreformen til at FrP så det som hensiktsløst å foreslå større bevilgninger enn hva Stortinget allerede hadde bestemt seg for. Like fullt står FrPs representanter i Finanskomiteen fortsatt fritt til å foreslå den rammesum partiet selv mener er fornuftig, og partiets budsjettmerknader tyder ikke på at budsjettreformen har lagt noen demper på partiets markeringsbehov:

”Disse medlemmer mener i år, som foregående år, at de rammer som Stortinget gjennom finansinnstillingen har vedtatt for sosialkomiteens arbeidsområde, er utilstrekkelige til å løse de problemer som eksisterer innenfor helse- og sosialsektoren. Disse medlemmene har derfor *ikke* villet legge frem et selvstendig tallbudsjett *innen gitte rammer*, men for å *synliggjøre Fremskrittspartiets prioriteringer* på helse- og sosialsektoren har disse medlemmer valgt å legge inn sitt *primære budsjettforslag* i sine generelle merknader.” (S. nr. 11 – 2001-2002: 18. Mine kursiveringer.)

En annen forklaring kan være at partiet har moderert seg for å fremstå som en mer attraktiv regjeringspartner, eller mer allment at enkelte opposisjonspartier kommer regjeringspartiene i møte og vil tilpasse sine budsjettforslag til mulige kompromisser (Nordal 2003:104). En slik tendens er imidlertid vanskelig å få øye på i partiets forslag på andre budsjettområder. For utenriks (inkludert bistand) og landbruk foreslår partiet fortsatt budsjettreduksjoner på opptil 40 prosent i forhold til den rammesum Finanskomiteen har tilrådd. En tredje mulighet er at endringer i partiets politikk best kan vurderes ved å se ulike budsjettområder i sammenheng. For eksempel foreslo FrP på 1980-tallet massive trygdeøkninger blant annet med den begrunnelse at man ville kompensere for økte matvarepriser som ville følge av partiets forslag til kutt i landbruksoverføringene (se for eksempel S. I – 1981-82:72 og S. I – 1986-87:122). Det er uvisst hvordan helheten i partiets budsjettoplegg har endret seg gjennom årene.

7.3. Innholdet i budsjettendringene

La oss se nærmere på om endringer i FrPs partiprogrammer kommer til uttrykk i budsjettforslagene. Tabell 7.1. viser et utvalg budsjettkapitler der partiet har foreslått økninger eller nedskjæringer i forhold til regjeringens forslag. FrP har alltid foreslått budsjettøkninger vedrørende helsevesen, eldreomsorg og funksjonshemmede. Slike formål er ikke tatt med i tabellen ettersom bevilgningene har vært preget av en skiftende og kompleks budsjettstruktur, noe som gjør det vanskelig å sammenlikne over tid. Kapitlene i tabellen er gruppert etter et mulig skille mellom ”verdige” og ”uverdige” trengende, som lenge var et kjennetegn ved FrPs retorikk. For eksempel uttrykte

Tabell 7.1. FrPs endringsforslag for utvalgte budsjettkapitler. Alle tall angir endring i millioner kroner i forhold til St.prp. nr. 1. Prosentvis endring i parentes.

År	"Verdig trengende"			"Uverdig trengende"			Sum alle endringer
	Kap. Alderdom	Bostøtte pensjonister	Gravferds-hjelp	Sykelønn	Enslige foreldre	Bostøtte	
1983	+1300 (+7,1)	+400 (ny)	0	-750 (-10,8)	+1,2 (+0,1)	-130 (-23,0)	3262,8 (5,4)
1985	+3190 (+14,3)	0	0	-1145 (-14,7)	+1,0 (+0,0)	-200 (-30,5)	6031,0 (8,2)
1987	+2008 (+7,3)	0	0	-1001,5 (-9,8)	x	-120 (-20,1)	3960,3 (4,4)
1989	+4487 (+13,4)	+30 (+15,9)	0	-2377,5 (-18,4)	-300 (-18,7)	-120 (-18,8)	10436,5 (9,4)
1991	+1525 (+3,9)	+25 (+12,3)	+45 (+21,4)	-3100 (-21,2)	-0,4 (-0,0)	-130 (-19,1)	8511,3 (7,0)
1993	+1117 (+2,6)	+115 (+25,3)	+90 (+46,2)	-2080 (-19,1)	-416 (-14,3)	-726 (-100)	7066,6 (5,4)
1995	+2653 (+5,7)	+50 (+9,0)	+92 (+46,7)	3900 (37,7)	110,1 (+4,3)	x	9280,1 (8,3)
1997	+2461 (+4,7)	+100 (+15,8)	0	-3060 (-22,0)	-200 (-6,9)	x	10850,5 (7,7)
1999	+1094 (+2,0)	0	0	-4420 (-28,4)	-218 (-5,8)	-60 (-3,8)	11002,5 (6,4)
2001	+1154 (+1,6)	0	0	-2863 (-12,6)	-209 (-5,6)	+90 (+5,7)	9911,5 (4,9)
2003	+604 (+0,8)	0	+150 (+161,3)	-567 (-2,2) ²⁸	-10 (-0,3)	0	4513,8 (1,7)

x) Ingen tall tilgjengelige

²⁸ FrP foreslo ingen reduksjoner for 2003. Dette skjedde under forutsetning av at sykefraværet ville gå ned, noe det ikke gjorde. Derfor har jeg for illustrasjonens skyld beregnet en nedskjæring på dette kapittelet som et gjennomsnitt av FrPs forslag for foregående og påfølgende år.

partiet det slik i 1984: ”Fremskrittspartiet er av den oppfatning at det i første rekke er de eldre i samfunnet som nu fortjener oppmerksomhet. Det er de eldre i dag som har bygget opp det norske velferdssamfunn (...). Det må også påpekes at det er nødvendig at unge mennesker ikke får alt opp i hendene uavhengig av egeninnsats (...)” (S. I – 1984-85:110).

Alderstrygd er et formål FrP alltid har prioritert høyt, og partiet har gitt uttrykk for at en betydelig andel av minstepensjonistene ”lever under ekstreme økonomiske forhold og har en levestandard som ikke er samfunnet verdig” (S. I 1992-93:145). På 1980-tallet foreslo partiet kolossale økninger i minstepensjonen, størst i 1985 da partiet foreslo å oppjustere ytelsen til halvparten av ”netto gjennomsnittslønn i samfunnet”, i tråd med partiprogrammet (S. nr.11 – 1984-85:48).²⁹ Etter 1997 har forslagene til pensjonsøkninger vært mer moderate. Bostøtte for pensjonister og gravferdshjelp er andre gjengangere i FrPs budsjettmerknader. Partiet har gått imot Høyres forslag om å gjøre gravferdsstønaden behovsprøvd fordi det ”vil kunne virke stigmatiserende og oppleves nedverdiggende (...)” (S. nr. 11 – 2002-2003:35).

Inntil 2001 representerte innstramming av sykelønnsordningen størstedelen av FrPs nedskjæringer innen helse og sosial. Mottakere av sykelønn er i relativt klare ordelag definert som ”uverdige trengende”. FrP har tidligere slått fast at det forekommer et ”utstrakt misbruk” av sykelønnsordningen (S. IV – 1991-92:148), og at en innstramming ”vil stimulere til en bedre arbeidsmoral og redusere kostnadene for arbeidslivet” (S. II – 1988-89:95). Som vist i kapittel 6 endret partiet sitt program i 2001 og går ikke lenger inn for karensdager eller reduksjon av netto kompensasjonsnivå, men ønsker nå bare en begrenset bruk av egenandeler. Partiet har derfor foreslått langt mer beskjedne nedskjæringer i sykelønnsordningen etter 2001. Videre har bostøtteordningen vært gjenstand for meget store kuttforslag fra FrPs side. Frem til 1991 foreslo FrP reduksjoner på mellom 18 og 30 prosent, og i 1993 ønsket partiet sågar å fjerne hele kapittelet. ”Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er i prinsippet motstandere av bostøtteordningen til alle grupper med unntak av funksjonshemmede, syke og vanskeligstilte eldre. Friske, arbeidsføre mennesker bør klare å stå på egne ben”, har vært

²⁹ I partiprogrammet heter det ”gjennomsnittlig industriarbeiderlønn”. Formuleringen voldt partiet store problemer under trontaledebatten i 1983 ettersom bruk av nettolønnsbegrepet versus bruttolønn ville gi høyst forskjellige utslag (Ekeberg og Snoen 2001:118).

partiets begrunnelse (S. nr. 5 – 1990-91:26). FrPs holdning til bostøtteordningen ser imidlertid ut til å ha snudd. Partiet foreslår ikke lenger å redusere ytelsen, og i 2001 foreslo partiet faktisk å øke dette kapittelet i forhold til regjeringens forslag. Vedrørende budsjettet for 2003 gjorde FrP det til et poeng at regjeringen hadde *økt* bostøtten *med støtte fra FrP*. ”Disse medlemmer vil understreke at årets økning er den største økningen noen sinne til bostøtte. Bostøtten har aldri inkludert flere, og ytelsene har aldri vært større enn i dag” (S. nr. 5 2002-2003:82). Stønad til enslige foreldre er en tredje ytelse som lenge er blitt kritisk vurdert av FrP. I 1983 og 1985 hadde partiet ingen innsigelser mot økningene i denne typen ytelser, men mot slutten av 1980-tallet og tidlig på 1990-tallet foreslo partiet store reduksjoner. Partiet har gitt uttrykk for at denne typen stønad innebærer uheldig særbehandling, at ytelsene er for høye til å motivere til å bli selvforsørgende, at de er uforholdsmessig høye i forhold til minstepensjonen samt at ytelsene blir misbrukt (S. nr. 11 1991-92:51; S. nr. 11 1992-93: 55). Utover på 1990-tallet ble FrPs kutforslag på dette området stadig mer beskjedne, i 2003 kun 0,3 prosent.

Til slutt gjengir jeg FrPs forslag vedrørende dagpenger og statsgaranti for lønnskrav ved konkurs. Tabell 7.2. viser at partiet inntil 1991 foreslo å redusere dagpengeutbetalingene med mellom 24 og 31 prosent. Siden har de foreslåtte kuttene vært mindre, men fortsatt betydelige. I 1986 skrev Carl I. Hagen: ”Som følge av den betydelige reduksjon i arbeidsledigheten [på grunn av FrPs skatte- og næringspolitikk] og forslag om en reduksjon til 40 uker med økt plikt til å ta høvelig arbeid reduseres av setninger til arbeidsledighetstrygden” (S. I 1986-87:122). Men som oftest – og særlig i senere år – har kuttene vært begrunnet med forventet sysselsettingsvekst som følge av partiets budsjettopplegg. Mer iøynefallende er holdningen til den statlige lønnsgaranti-

Tabell 7.2. Forslag til endringer i ytelser til arbeidsledige. Tallene uttrykker endring i forhold til St.prp. nr. 1 i millioner kroner. I parentes prosentvis endring. Ingen tilgjengelige tall for 1995 og 1997.

	1983	1985	1987	1989	1991	1993	1999	2001	2003
Dagpenger og stønad under arbeidsløyse for fiskere og fangstmenn(*)	-500 (-31,1)	-650 (-25,7)	-500 (-24,5)	-875 (-24,7)	-1785 (-27,3)	-250 (-2,2)	0	-1000 (-15,2)	-1200 (-14,9)
Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs	-30 (-50)	-45 (-50)	-120 (-100)	-450 (-100)	-400 (-100)	-250 (-50)	0	0	0

*) På enkelte tidspunkt har disse bevilgningene vært fordel på to ulike budsjettkapitler. De prosentvise endringene som er vist i tabellen gjelder i disse tilfeller i forhold til summen av de to kapitlene.

ordningen. Inntil 1993 ble dette budsjettkapittelet foreslått halvert eller fjernet helt. Begrunnelsen har vært at det ”ikke skal være et statlig ansvar å stille lønnsgarantier i forbindelse med insolvens og konkurs i private bedrifter” (S. nr. 5 1992-93:46), og at ”det ikke er riktig at enkelte kreditorer skal forfordes gjennom en statlig garanti” (S. nr. 5 – 1990-91:35). Tydeligere kan det ikke sies at partiet har ønsket mindre offentlig ansvar for å begrense individuelle kostnader som følger av markedets frie spill. Fra slutten av 1990-tallet har imidlertid FrP ikke lenger nevnt dette kapittelet i sine budsjettmerknader.

7.4. Oppsummering

Analysen viser at FrPs helse- og sosialbudsjett ikke er blitt mer ekspansive relativt til komiteens innstillinger når vi ser alle partiets endringsforslag under ett. Økt alderstrygd og forslag om en mer restriktiv sykelønnsordning har lenge utgjort størsteparten av volumet i FrPs budsjettendringer. Dersom vi ser bort fra endringer for alderdom og eventuelt sykelønn, har partiets budsjettforslag vist en viss ekspansiv utvikling. På detaljnivå ser vi særlig tre tendenser: Budsjettforslagene preges ikke lenger av enorme økninger i alderstrygden, og partiet fordeler de foreslåtte økningene på mange flere budsjettkapitler og formål enn tidligere, spesielt somatisk helsevesen og psykisk helsevern. Dessuten har partiet lagt vekk den kritiske vurderingen av ytelser til enslige foreldre, sykemeldte og andre mennesker som er blitt mistenkt for å mangle gode grunner til å motta hjelp. Utviklingen av budsjettforslagene reflekterer utvanningen av den i utgangspunktet ikke spesielt partikularistiske sosialpolitikken i partiprogrammene. Endring i retning av en mer velferdsvennlig holdning til sosialhjelp i partiprogrammene har gått hånd i hånd med en gradvis mer velferdsvennlig holdning til bostøtte og stønad til enslige foreldre i budsjettforslagene. Endringen av forslaget til sykelønnsordningen er en milepæl, men har kommet på et sent tidspunkt. Ellers viser budsjettforslagene likesom partiprogrammene en stabil holdning i de fleste prinsipielle spørsmål, samtidig som FrPs engasjement er blitt mer variert og detaljert.

Kapittel 8. Medieomtale

Kapittel 5 viste at FrP i større grad enn før knyttes til velferdsvennlige holdninger på velgerplan. Videre viste kapittel 6 at partiprogrammene på enkelte områder er endret i velferdsvennlig retning, men i liten grad når det gjelder eldreomsorg og helsevesen. Kapittel 7 viste derimot at partiets forslag til statsbudsjett ikke er blitt særlig mer ekspansive, men at de er blitt mer detaljerte. Neste skritt blir å undersøke hvordan og i hvilken utstrekning massemedienes fremstilling av helse- og sosialpolitikken til FrP har endret seg på en måte som sammenfaller med utviklingen på velgerplan og i partiets faktiske standpunkter. På bakgrunn av resultatene i de foregående tre kapitlene vil jeg nå besvare følgende to spørsmål: 1. Knyttes medieomtalen av FrP *i større grad* enn tidligere til helse- og sosialspørsmål fremfor andre saksområder? 2. Fremstår omtalen av partiet knyttet til helse- og sosialpolitikk *annerledes* enn før – eller mer spesifikt: Mer velferdsvennlig? Det første spørsmålet gjelder *kvantitet/vektlegging* og blir forsøkt besvart gjennom en frekvensanalyse. Det andre spørsmålet gjelder *kvalitet/posisjon* og blir besvart dels gjennom frekvensanalyse og dels ved hjelp av en innholdsanalyse av mer kvalitativ karakter der jeg klassifiserer utsagn. Innholdsanalysen av medieomtalen er begrenset til aviser som er tilgjengelig gjennom artikkeldatabasen A-tekst. Arkivet går ikke lenger tilbake enn til 1984, og fra 1985 er bare Aftenposten (morgen- og aftennummeret) og NTB søkbare. Fordi ulike avisredaksjoner har en ulik stoffprioritering, vil jeg i utgangspunktet bare bruke de to nevnte kildene også for senere tidspunkt. På denne måten blir dataene mest mulig sammenliknbare over tid.

8.1. Frekvensanalyse

Først benytter jeg en betinget frekvensanalyse av avisartikler der jeg måler forekomsten av ulike temaord som opptrer i samme avsnitt som ordet Fremskrittspartiet. I utvelgingen av temaordene har jeg tatt utgangspunkt i kategoriseringen av viktige spørsmål for stemmegivning i valgundersøkelsene. Spørsmål som er spesielt viktige for FrP – særlig økonomi og helse/sosial – er representert med flere søkeord. I tillegg er flere politiske spørsmål operasjonalisert ved hjelp av flere søkeuttrykk, fordi ulike ord kan brukes om samme tema avhengig av den konkrete talesituasjonen og den

Tabell 8.1. Innbyrdes relativ fordeling av avisartikler som nevner gitte ord og ordkombinasjoner i samme avsnitt som FrP. I parentes avvik fra tilsvarende fordeling for partiet Høyre. Valgkampen.

	1.8.-9.9. 1985	1.8.- 11.9. 1989	1.8.-13.9. 1993	1.8.-15.9. 1997	1.8.-10.9. 2001
Helse/sosial					
eldreomsorg*/ aldershjem*/sykehjem*	8,7 (+2,3)	5,3 (+1,9)	5,2 (+2,5)	5,4 (+2,9)	6,4 (+4,4)
helse*/sykehus*	11,1 (-3,0)	9,8 (+0,9)	12,0 (+4,2)	17,0 (+2,5)	16,1 (+4,9)
trygd/*pensjon*	11,1 (+2,9)	15,7 (+10,6)	7,1 (-0,7)	9,8 (+2,8)	4,3 (+1,0)
(herav minstepensjon*)	3,2 (+2,1)	2,0 (+2,0)	0,0 (-)	1,6 (+1,6)	0,0 (-)
(herav folketrygd*)	2,4 (+2,4)	5,0 (+3,6)	2,6 (+1,0)	4,0 (+2,6)	0,0 (-0,3)
sosialhjelp*	0,0 (-0,5)	5,3 (+4,3)	0,7 (-)	0,0 (-0,5)	0,4 (+0,1)
sykelønn*/syketrygd*/ karensdag*	0,0 (-0,5)	0,3 (+0,1)	0,7 (-1,4)	2,0 (+0,1)	5,4 (-2,1)
<i>Sum helse/sosial</i>	<i>30,9 (+2,2)</i>	<i>36,4 (+17,8)</i>	<i>25,7 (+4,6)</i>	<i>34,2 (+7,8)</i>	<i>32,6 (+8,3)</i>
Økonomi					
skatt	22,2 (+4,3)	15,4 (-7,4)	12,4 (-4,8)	14,3 (-1,9)	22,1 (-3,4)
privatiser*	2,4 (+1,1)	3,9 (+1,3)	0,4 (+0,0)	2,7 (-1,2)	0,7 (-0,6)
arbeidsledighet*	0,0 (-2,8)	5,0 (-2,6)	4,1 (-1,1)	0,7 (-0,1)	0,7 (+0,3)
næringsliv*/bedrift*	12,7 (+2,2)	5,3 (-7,0)	8,2 (-3,7)	3,1 (-6,1)	5,0 (-0,7)
subsidie	3,2 (+2,9)	2,2 (+1,2)	3,0 (+1,8)	1,3 (+0,6)	0,7 (-0,1)
rente*	1,6 (-0,2)	2,5 (+0,7)	3,7 (+0,4)	1,8 (+0,6)	0,4 (-0,6)
inflasjon*/prisstigning*	1,6 (-4,6)	0,3 (-1,3)	0,4 (+0,4)	0,4 (-1,0)	1,8 (+1,4)
<i>Sum økonomi</i>	<i>43,7 (+2,9)</i>	<i>34,6 (-15,1)</i>	<i>32,2 (-7,0)</i>	<i>24,3 (-13,0)</i>	<i>31,4 (-10,7)</i>
Barn/unge					
skole/utdann*	8,7 (-1,8)	5,9 (-5,2)	10,1 (-5,8)	8,7 (-13,0)	15,4 (-10,7)
barnehage*/ barnehave*	5,6 (-0,1)	2,8 (+0,4)	1,9 (-2,7)	2,0 (-1,1)	0,0 (-3,1)
<i>Sum barn/unge</i>	<i>14,3 (-1,9)</i>	<i>8,7 (-4,8)</i>	<i>12,0 (-8,5)</i>	<i>10,7 (-14,1)</i>	<i>15,4 (-13,8)</i>
Sikkerhet					
politiet*/*kriminalitet*/ *kriminell*	1,6 (+1,1)	7,0 (+0,5)	7,5 (+1,9)	4,5 (+0,6)	5,0 (+2,6)
forsvaret*	1,6 (-0,5)	0,3 (-0,7)	2,2 (+0,1)	0,4 (-1,7)	1,8 (+0,4)
NATO*	0,8 (-5,1)	0,6 (+0,2)	1,5 (+1,1)	0,0 (-0,7)	0,4 (-)
<i>Sum sikkerhet</i>	<i>4,0 (-4,5)</i>	<i>7,9 (-)</i>	<i>11,2 (+3,1)</i>	<i>4,9 (-1,8)</i>	<i>7,2 (+3,0)</i>
Andre saker					
innvandr*/flyktning*/ asylsøk*	1,6 (+0,6)	7,0 (+2,2)	13,9 (+7,7)	22,1 (+16,5)	9,3 (+5,6)
landbruk*/jordbruk*	2,4 (+0,6)	2,2 (+0,0)	3,7 (+0,6)	2,9 (+1,5)	1,1 (-1,1)
samferdsel*	2,4 (+1,4)	0,8 (-0,4)	0,0 (-0,8)	0,9 (-0,6)	1,8 (+1,1)
forurens	0,8 (-0,2)	2,2 (+0,4)	1,1 (+0,5)	0,0 (-0,2)	1,4 (+0,6)
<i>Sum andre saker</i>	<i>7,2 (+2,4)</i>	<i>12,2 (+2,2)</i>	<i>18,7 (+8,0)</i>	<i>25,9 (+17,2)</i>	<i>13,6 (+6,2)</i>
Totalsum (N)	100,0 (126)	100,0 (357)	100,0 (267)	100,0 (448)	100,0 (280)

enkelte politikerens språklige stil.³⁰ Utformingen av søkeuttrykk er utførlig beskrevet i avsnitt 4.3.3. og er spesifisert i vedlegg J.

Interessen er knyttet til dekningen av valgkampen. Det vanlige er å definere valgkampen – eller ”den korte valgkampen” – som de siste fire ukene før valgdagen, altså fra midten av august (Karlsen 2003:6). Datamaterialet tyder imidlertid på at partiene ofte ”tyvstarter” valgkampen ved fellesferiens slutt, altså rundt 1. august. Søkeperioden strekker seg derfor fra 1. august til valgdagen, som har variert fra 9. til 15. september ved de stortingsvalgene det er snakk om. Ved å strekke ut søkeperioden blir datagrunnlaget litt større, noe som er gunstig for påstandsanalysen. Spørsmålet om norsk tilknytning til EF/EU har jeg rett og slett utelatt fra frekvensanalysen for å ”korrigere” for ”EU-effekten” i 1993. EU-spørsmålet dominerte sterkt i 1993, men har på alle andre tidspunkt hatt en beskjeden plass i valgkampbildet. Analyseresultatene blir klarere, men ikke prinsipielt annerledes når dette spørsmålet blir utelatt. For å få et sammenlikningsgrunnlag, har jeg foretatt en tilsvarende frekvensanalyse for partiet Høyre. Det finnes gode grunner til å velge Arbeiderpartiet i stedet, men registreringen av kodingsenhetene ville blitt mer tungvinn og mindre reliabel fordi jeg måtte ha utelatt artikler som gjelder utenlandske partier som gjerne omtales ved samme navn. Til sist bør det nevnes at søkene inkluderer alle slags teksttyper fra lederartikler til reportasjer og leserbrev.

Tabell 8.1 viser at de utvalgte ordene knyttet til økonomi forekom oftest i 1985 og 1993, mens ordene knytte til helse og sosial forekom oftest i 1989, 1997 og 2001. Frekvensen av økonomi-ordene dominerte sterkt i 1985, men sank deretter jevnt frem til 1997. I 2001 ser vi imidlertid en sterk frekvensøkning for økonomiordene, hvilket er nokså naturlig ettersom skattespørsmålet stod sentralt i valgkampen i 2001, både blant velgerne og i media (Aardal og Waldahl 2004; Waldahl og Narud 2004). Ut fra tallene fremsto FrP som et mer utpreget økonomi-parti enn Høyre i 1985, ved senere valg har dette snudd. Spesielt påtakelig er forskjellen i 1989, 1997 og 2001. Innvandringsspørsmålet har vært viktig fra og med 1989. Interessant er det at innvandrings-spørsmålet var mest dominerende i 1997, da negativ holdning til innvandrere i større grad en ellers hang sammen med støtte til FrP (se avsnitt 5.2.). Den relative fore-

³⁰ For eksempel omtalte Høyre-leder Kaci Kullmann Five sykelønn som ”syketrygd”.

komsten av de utvalgte temaordene knyttet til helse- og sosialspørsmål har imidlertid ikke økt, men har vært svært stabil. Disse ordene utgjorde snaut 30 prosent av utvalget i 1985, og andelen har ellers ligger litt over dette. Unntaket var 1993, da arbeidsledighet og rentespørsmål var viktigere enn ellers, samtidig som EU-debatten ser ut til å ha generert økt forekomst av EU-relevante ord knyttet til næringsliv, jordbruk og sikkerhetspolitikk. Når vi ser på enkeltord knyttet til helse og sosial, ser vi derimot interessante endringer. Forekomsten av ord knyttet til eldreomsorg forekommer relativt sett ikke oftere enn før. Derimot ser vi at FrP knyttes til dette temaet i stadig sterkere grad enn Høyre. Helse-relaterte ord har økt sin andel betraktelig, mens den relative forekomsten av ordene trygd og pensjon har sunket betydelig. Spørsmålet om sosialhjelp var relativt viktig i 1989, men er knapt blitt nevnt i senere valgkamper. Disse tendensene blir enda tydeligere dersom man utelater søkeuttrykk knyttet til innvandring, en fremgangsmåte som kan være fornuftig ettersom innvandringsspørsmålet ser ut til å ha hatt en større betydning ved de siste valgene enn ved de første.

Som tidligere nevnt kan en valgkamp og medieomtalen av den begrensede partienes mulighet til å foreta en selektiv vektlegging av sine hjertesaker. Samtidig genererer valgkampen atskillig omtale fra journalistiske kommentatorer og politiske motstandere, slik at en frekvensanalyse kan gi et skjevt bilde av hvilke saker partiet

Tabell 8.2. Fordeling av avisartikler som inneholder gitte ord og ordkombinasjon i samme avsnitt som FrP, og tilsvarende fordeling for avisartikler med utsagn fra FrP-politikere. Absolutte og (innbyrdes) relative tall. Valgkampen

	FrPs egen vektlegging				Frekvenser totalt			
	1989		1997		1989		1997	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
eldreomsorg*	5	7	11	12	14	8	20	10
helse*	21	30	32	34	31	18	62	32
pensjon	18	25	14	15	38	23	26	13
skatt	18	25	28	30	55	33	64	33
næringsliv*	4	6	6	6	17	10	9	5
privatiser*	5	7	3	3	14	8	13	7
Sum ^x	71	101	94	101	169	100	194	100

^x Prosentsummene i tabellene kan avvike fra 100 pga. avrunding.

selv har valgt å vektlegge. Resultatet kan kanskje bli et mål på dagsorden heller enn et mål på enkeltpartiers vektlegging. For å kontrollere dette, har jeg foretatt en ny frekvensanalyse der jeg bare regner med artikler med en navngitt FrP-politiker som primærkilde. Jeg regner bare med artikler med direkte sitat, eventuelt indirekte sitat med referanse til en konkret talesituasjon. Følgende enheter er ikke regnet med: Avisenes kommentarartikler, leserbrev eller kronikker skrevet av andre enn dem som med tittel opptrer som FrP-politikere, samt artikler som kun inneholder utsagn eller påstander fra andre politiske partier. For å forenkle analysen har jeg kun regnet med de ordene som forekom oftest i tabell 8.1. Tabell 8.2. bekrefter i hovedsak tendensene fra tabell 8.1. Den samlede omtalen av et tema i tilknytning til ulike saker gjenspeiler i stor grad hvilke saker FrPs tillitsvalgte har uttalt seg om. En viss økning i andelen

Tabell 8.3. Innbyrdes relativ fordeling av ord og ordkombinasjoner nevnt i avisartikkel-avsnitt der FrP også er nevnt. Budsjettbehandlingen.

Helse/social	1986/1988	1990/1992	1994/1996	1998/2000	2002
helse*/sykehus*	10,9	4,5	22,6	11,5	9,5
Eldreomsorg*	4,3	0,6	1,6	1,7	0,5
pensjon/*trygd*	4,3	5,1	4,8	2,1	17,5
<i>Sum helse/sosial</i>	<i>19,5</i>	<i>10,2</i>	<i>29,0</i>	<i>15,3</i>	<i>27,5</i>
Økonomi					
skatt*	42,4	32,0	25,8	42,3	20,0
bedrift*/næringsliv*	8,7	10,1	4,8	9,4	7,0
arbeidsledighet*/sysselsetting*	4,3	6,7	1,6	2,4	3,0
kommune*	7,6	11,2	14,5	7,7	15,5
<i>Sum økonomi</i>	<i>63,0</i>	<i>60,0</i>	<i>46,7</i>	<i>61,8</i>	<i>45,5</i>
Barn/unge					
skole*/utdann*	4,3	4,5	6,5	6,3	8,5
barnehage*/barnehave*	1,1	4,5	3,2	0,3	7,5
<i>Sum barn/unge</i>	<i>5,4</i>	<i>9,0</i>	<i>9,7</i>	<i>6,6</i>	<i>16,0</i>
Sikkerhet					
politiet*	1,1	2,2	1,6	1,4	1,5
forsvaret*	3,3	4,5	4,8	4,5	0,5
<i>Sum sikkerhet</i>	<i>4,4</i>	<i>6,7</i>	<i>6,4</i>	<i>5,9</i>	<i>2,0</i>
Annet					
samferdsel*	0,0	5,1	1,6	2,8	2,0
u-hjelp*	2,2	3,9	6,5	3,1	1,5
landbruk*/jordbruk*	5,4	5,1	0,0	4,2	5,5
<i>Sum annet</i>	<i>7,6</i>	<i>14,1</i>	<i>8,1</i>	<i>10,1</i>	<i>9,0</i>
Sum total (N)	100,0 (92)	100,0 (178)	100,0 (62)	100,0 (286)	100,0 (200)

utsagn om eldreomsorg har generert en viss økning i den samlede omtalen. Andelen utsagn om helsevesen har steget noe, mens andelen omtale knyttet til helsevesen har steget mye mer. Derimot har – interessant nok – både vektleggingen og den samlede omtalen av pensjonsspørsmål sunket betraktelig. Vektleggingen av økonomispørsmålene er derimot nokså stabil. Tallene bekrefter inntrykket av at interessen bør rettes mot innholdet i og sammensetningen av omtalen av FrPs helse- og sosialpolitikk, fremfor dens omfang.

Før jeg helt forlater spørsmålet om vektlegging, foretar jeg en betinget frekvensanalyse av medieomtalen i forbindelse med forslagene til statsbudsjett. Partienes opptreden i forbindelse med budsjettbehandlingen oppfatter jeg som en del av den ”lange valgkampen”. I denne prosessen må regjeringen forsvare sitt forslag, mens opposisjonspartiene kanskje har større muligheter enn i valgkampen til uimotsagt å kritisere dette forslaget og markere egne standpunkter. I dette tilfellet definerer jeg søkeperioden fra den dagen regjeringen har lagt frem sitt forslag til statsbudsjett og frem til ”julefreden senker seg”, det vil si fra tidligst 4. oktober til 23. desember. For ordens skyld lar jeg søkene gjelde stortingsssesjonene der FrP la frem de budsjettforslagene som er analysert i kapittel 7, det vil si den siste budsjetthøsten før hvert valg og den andre budsjetthøsten etterpå. Utvalg av temaord må nødvendigvis være noe annerledes når det er snakk om budsjettsaker, og jeg har i noe større grad tatt utgangspunkt i stortingskomiteenes ansvarsområder. Igjen er FrPs hjertesaker overrepresentert blant søkeordene. Fordelingene på ulike ord varierer sterkt fra år til år, samtidig som datagrunnlaget er lite på flere tidspunkt. Derfor har jeg funnet det mest hensiktsmessig å slå sammen to og to år i presentasjonen av tallene. Tabell 8.3. bekrefter i hovedsak ovennevnte funn. Skattespørsmålet er langt mer dominerende enn i valgkampen, mens helse- og sosialspørsmål ikke forekommer relativt sett hyppigere enn før. Spørsmål om pensjoner og trygder forekommer ikke merkbart sjeldnere enn på 1980-tallet.

8.2. Påstandsanalyse

Hvis vi skal dømme ut fra hvordan FrP fremstilles i media, er det altså ingenting som tyder på at partiet vektlegger helse- og sosialspørsmål sterkere enn før. Men ett viktig moment gjenstår: Hvilket *budskap* er det FrP selv fremfører? For å besvare dette spør-

Tabell 8.4. Frekvensfordeling av artikler etter holdning til velferdsgoder. Prosent (N)

	1985	1989	1993	1997	2001
Kun velferdskritisk	0	35	18	4	0
Blandet	11	9	12	2	3
Kun velferdsvennlig	56	38	67	73	73
Kun nøytral	33	18	3	22	24
Sum (N)	100 (18)	100 (34)	100 (33)	101 (55)	100 (37)

Tabell 8.5. Frekvensfordeling av påstander etter holdning til velferdsgoder. Prosent (N)

	1985	1989	1993	1997	2001
Velferdskritiske	8	33	18	8	2
Nøytrale	41	31	9	21	22
Velferdsvennlige	51	35	72	72	76
Sum (N)	100 (37)	101 (69)	99 (65)	101 (78)	100 (45)

målet klassifiserer jeg relevante artikler ut fra deres primærkilde og meningsinnhold. I denne delen av analysen inkluderer jeg Aftenposten og NTB, og i tillegg Dagens Næringsliv som er søkbar fra 1988. Kontekstenhetene er valgt ut på samme måte som forut for tabell 8.2.: Jeg teller bare avisartikler som gjengir utsagn fra en navngitt FrP-politiker. Jeg regner bare med artikler med direkte sitat, eventuelt indirekte sitat med referanse til en konkret talesituasjon (intervju, pressekonferanse, pressemelding, valgkamptale, stortingsinnlegg eller tv-debatt). Følgende enheter er ikke regnet med: Avisenes kommentarartikler, leserbrev eller kronikker skrevet av andre enn dem som med tittel opptrer som FrP-politiker, samt artikler som kun inneholder utsagn eller påstander fra andre politiske partier. Deretter har jeg klassifisert utsagn ut fra om de er velferdsvennlige, velferdskritiske eller nøytrale (se vedlegg K for kodebok). Flere utsagn er klassifisert som ett i tilfeller der artikkelen inneholder flere utsagn med samme ordlyd eller meningsinnhold – som følge av enten artikkelens utforming eller talesituasjonen som artikkelen refererer. Hver påstand eller hvert moment kan være omtalt med en eller flere setninger.

Først har jeg behandlet avisartiklene som oppregningsenheter og klassifisert hver artikkel ut fra balansen mellom antall velferdsvennlige og velferdskritiske påstander. En slik fremgangsmåte kan kanskje gi et litt for grovkornet bilde av partiets

Tabell 8.6. Artikler om pensjoner. Fordeling etter budskap.

	1989		1997	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Endre pensjonssystemet	15	71	8	42
Øke pensjoner	2	10	10	53
Andre utsagn	4	19	1	5
	21	100	19	100

valgkamp. Jeg har derfor supplert med en analyse der enkeltutsagn er behandlet som oppregningsenheter. Tabell 8.4. viser FrPs utsagnsprofil med artikler som oppregningsenheter. Tabellen viser en viss overvekt av artikler med et utelukkende velferdsvennlig helhetsinntrykk i 1985. I 1989 var bildet langt mer sammensatt. Én av tre artikler inneholdt kun velferdskritiske utsagn. Også i 1993 hadde medieprofilen et betydelig velferdskritisk innslag, men til gjengjeld hadde et klart flertall av artiklene et utelukkende velferdsvennlig helhetsinntrykk. I 1997 og 2001 var artiklene med et helt og holdent velferdsvennlig helhetsinntrykk enda mer dominerende, og velferdskritiske innslag var nå nesten fraværende. Tabell 8.5. bekrefter i hovedsak tendensene fra foregående tabell. Medieprofilen i 1985 var overveiende nøytral eller velferdsvennlig. I 1989 var velferdskritiske påstander like hyppige som de velferdsvennlige. Siden har de velferdsvennlige påstandene vært i stadig større flertall, mens de velferdskritiske påstandene knapt nok forekom i 2001. For å undersøke reliabiliteten, har jeg kodet avisartiklene fra 1989 på nytt. Reliabilitetskoeffisienten er 0,82, hvilket er tilfredsstillende.

Som nevnt knyttes FrP i stadig mindre grad til trygde- og pensjonsspørsmål i valgkampene. Det gjenstår å undersøke om også innholdet i partiets uttalelser om trygde- og pensjonsspørsmål har endret seg. Jeg begrenser meg til valgkampen i 1989 og 1997, og inkluderer både Aftenposten, NTB og Dagens Næringsliv i søket for å sikre et størst mulig utvalg. Søket er igjen begrenset til artikler med en navngitt FrP-politiker som primærkilde og artikler der ordkomponenten *pensjon* forekommer i tilknytning til FrP. Tabell 8.6. viser en markert endring. Utsagn om å øke pensjonsutbetalingene – spesielt minstepensjonen – forekom nesten ikke i 1989, men forekom i over halvparten av de relevante artiklene i 1997. Ønsket om å endre pensjonssystemet ble preget de aller fleste artiklene i 1989, men spilte en mindre rolle i 1997.

8.3. Sammenfatning – tendenser og tolkning

Som tabellene viser, var FrP lite synlig i mediebildet under valgkampen i 1985. Som frekvensanalysen i tabell 8.1. indikerer, markerte FrP seg i denne valgkampen først og fremst når det gjaldt alderspensjon og helsevesen. Partiets nestformann AnneBeth Moslet frontet partiets forslag til ektefelledelte pensjonspoeng, mens partiformann Carl I. Hagen lanserte partiets forslag til stykkprisfinansiering av sykehusbehandling. Utsagn om stykkprisfinansiering av sykehusbehandling er kodet som velferdsvennlige fordi de fremhever et offentlig ansvar for finansieringen. Utsagn om ektefelledelte pensjonspoeng er kodet som nøytrale ettersom de ikke uttrykker noe syn på økonomiske prioriteringer, men et syn på familieverdier.

I 1989 var bildet langt mer sammensatt. Ved siden av Hagen hadde nestformann Pål Atle Skjervengen og formann i Fremskrittspartiets Ungdom, Tor Mikkel Wara, sentrale roller i partiets valgkamp (primærkilder i 9 av 34 artikler). Begge tilhørte partiets ”liberalistiske” fløy. Partiet hadde utpekt helse- og sosialpolitikk som en av tre valgkampsaker (Aftenposten 10. august). Partiet ga uttrykk for ønsket om økonomisk satsing på helsevesen og eldreomsorg, men ville samtidig gjøre ”kampen mot den sosialistiske velferdsstaten til en hovedsak i valgkampen” (NTB 4. august). Dette gjenspeiler seg i den høye andelen velferdskritiske påstander i tabellene 8.4. og 8.5. Partiet markerte seg særlig ved å kritisere folketrygden og sosialhjelp til alenemødre, noe som frekvensanalysen i tabell 8.1. indikerer. ”Alenemødre som ved uansvarlig livsførsel har seg selv å takke for at de har kommet i denne situasjonen, får i dag for mye hjelp fra det offentlige”, uttalte FrP-formannen ifølge NTB 4. august. Fokuseringen på alenemødre var ikke planlagt, men det var en debatt om velferdsstatens økonomiske grunnlag (Eide 1991:99). Partiet markerte seg sterkt i denne valgkampen ved å trekke opp et skille mellom ”verdige” og ”uverdige” trengende, både med en moralsk og en økonomisk begrunnelse. I et innlegg i Aftenposten 8. august oppsummerte han dette slik:

”Vi mener at utgiftene ved politikernes løfter om støtte, subsidier, gaver og såkalte gratisydelse nå sakte knuser økonomien p.g.a. det skatte- og avgiftstrykk som er følgen. Da kommer vi ikke unna en nedskjæring på mange støtte-, subsidie- og tilskuddsordninger. I en slik situasjon ser jeg ingen annen mulighet enn å begynne å skille mellom de som åpenbart får økonomiske problemer som følge av egen lettsindighet og uansvarlighet, og de som rammes av ulykker, sykdom, funksjonshemming og alderdomssvakheter. Fortjener en person, som ved sin egen innsats i skole og jobb selv gjør det umulig for noen å gi ham en jobb, egentlig

medlidenhet? Fortjener en person som sykmelder seg for å gjøre noen jobber på hus eller hytte noen medlidenhet? Er det rimelig at de som kan, men ikke gidder å jobbe, sikres på "sosialen" langt mer penger enn minstepensjonister har til rådighet?"

Når det gjaldt Folketrygden, ble den av FrP beskrevet som et pyramidespill uten bærekraft på lang sikt: "Folketrygden er i krise fordi det i årenes løp er innført en rekke ekstrainntekter som det ikke finnes dekning for", uttalte Carl I. Hagen ifølge Aftenposten 28. august. Som alternativ fremhevet partiet sitt forslag til forsikringsbasert folketrygd der alle får en lik grunnpensjon, men må sørge for en eventuell tilleggspensjon gjennom privat forsikring (ibid). Det er grunn til å tro at heller ikke dette utspillet var noen særlig fordel for partiet: "Hagen sår ubegrunnet tvil om folketrygden. Dette gjør han for å dekke over sitt eget, usosiale trygdesystem", svarte sosialminister Tove Strand Gerhardsen (Aftenposten 28. august). I den påfølgende partilederspørningen i NRK fremstilte programlederne FrPs forslag til pensjonssystem som "katastrofalt" (NTB 5. september). Hagen viklet seg inn i den samme tall-eksersisen som andre politikere ofte kritiseres for, og utspillet ble oppfattet som et angrep på et av velferdsstatens mest sentrale elementer (Rommetvedt 1990:28).

I 1993 nevnte partiet i liten grad ønsket om å legge om trygdesystemet, men videreførte noe av kritikken av sosialhjelpsutbetalingene. Dette reflekteres i den høye andelen velferdskritiske utsagn i tabellene 8.4. og 8.5. "Hvordan rettferdiggjør man at penger blir fratatt Maggie, slik at Kay kan få matkuponger fra sosialkontoret og gratis legehjelp?" skrev Carl I. Hagen i en kronikk der han refererte til en kanadisk avis-artikkel om hardtarbeidende Maggie og ansvarsløse Kay (Aftenposten 20. august).³¹ Ellen Christine Christiansen fra "liberalistfløyen" deltok også i valgkampen med kritikk av sosialhjelpsutbetalingene, men ellers tyder mitt materiale på at Carl I. Hagen frontet partiet i større utstrekning enn under de to foregående valgkampene (primærkilde i 26 av 33 artikler). Velferdssjåvinistisk retorikk preget i høy grad denne valgkampen: "FrP-formannen fant det også dypt umoralsk at fylker nå må kutte på sykehussektoren for å holde budsjettene, mens [finansminister] Gunnar Berge regner det som en selvfølge at det kan finnes 100 nye millioner for å betale for ekstra-strømmen av asylsøkere", skrev NTB 20. august. Ti av 33 artikler inneholdt utsagn av denne typen, mot fire av 34 i 1989.

³¹ Hagen hadde allerede brukt eksemplet ved flere anledninger på slutten av 1980-tallet (Ekeberg og Snoen 2001:161).

Valgkampen i 1997 og 2001 ble preget av FrPs forslag om å bruke økte oljeinntekter til helse- og sosialpolitiske formål. ”Hagen viser til at oljeinntektene vokser betydelig raskere enn forutsatt i budsjettene og mener det dermed er rom for å bruke mer av dem i blant annet helsevesenet”, refererte Dagens Næringsliv 21. august 1997. ”Vi har ikke råd til å la være’, sa Carl I. Hagen igår, da han i lummert sensommervær lovet 30-40 milliarder kroner til skattelettelse, avgiftslettelser, politibiler, datamaskiner, sykehus og eldreomsorg” skrev samme avis 4. august 2001. Partiet forholdt seg taust om sosialhjelp og behovet for å avgrense velferdsgodene, noe den sterkt synkende andelen velferdskritiske utsagn i tabellene 8.4. og 8.5. vitner om.³² Partiet rettet mer oppmerksomhet mot helsevesenet, noe tabellene 8.1. og 8.2. viser. Samtidig viser tabell 8.1 at partiet ble knyttet til trygder og pensjoner i noe større grad i 1997 enn i 1993. Mye av dette skyldtes debatten om økning av minstepensjonen, og det faktum at søkeuttrykket inkluderer avisartikler der Folketrygden som finansieringsinstitusjon er nevnt i forbindelse med blant annet helsevesenet.³³ For 1997 og 2001 ser altså trygde- og pensjonsspørsmål ut til å ha mistet mye av betydningen sammenliknet med 1980-tallet. Differansen i forhold til Høyre tyder på at dette er et generelt trekk ved valgkampene, men at det gjelder FrP i spesielt stor grad. Ut fra mitt empiriske materiale å dømme spilte Carl I. Hagen en mindre fremtredende rolle under de to siste valgkampene. I 2001 spilte partiets sosialpolitiske talsmann John Alvheim en viktig rolle (primærkilde i ti av 37 artikler, mot primærkilde i sju av 55 artikler i 1997). Dette kan oppfattes som et uttrykk for en merkevarebygging der hver del av partiets politikk personifiseres gjennom en fagpolitiker (Karlsen og Narud 2004:127). Velferdssjåvinistiske utsagn forekom sjelden i 1997 (i to av 55 artikler) og ikke i én eneste av de undersøkte artiklene fra 2001.

8.4. Oppsummering

Frekvensanalysen viser at FrPs vektlegging av helse- og sosialpolitikk i valgkampen ikke har økt med årene, men blitt annerledes. For det første har sammensetningen av

³² ”Utfordringene knyttet til fremtidig finansiering av pensjoner er betydelig overdrevet”, skrev FrPs nestformann Siv Jensen i Dagens Næringsliv 26. februar 2005. Uttalelsen faller ikke inn under mitt empiriske materiale, men kontrasten til ”pyramidespill”-uttalelsene under valgkampen i 1989 er betegnende.

³³ 18 av 44 forekomster (4 prosent av i alt 9,8 prosent) av søkeuttrykket *trygd*/ *pensjon* i 1997 gjelder avsnitt der Folketrygden er nevnt i forbindelse med andre spørsmål enn trygder og pensjoner. Interessant nok forekom dette ikke én gang i 2001.

medieomtalen endret seg. Utsagn om sosialhjelp har forstummet, samtidig som FrP i mindre grad enn før knyttet til trygde- og pensjonsspørsmål. Det er selvsagt ikke mulig å vite om nedtoningen av pensjonsspørsmålene er en bevisst strategi fra FrPs side, eller en refleks av ytre omstendigheter. Både utspill om pensjon og sosialhjelp ga FrP mye negativ omtale under valgkampen i 1989. Uttalelsene om sosialhjelp fikk kanskje FrP til å virke hjerteløse og ute av takt med folkemeningen (jfr. Eide 1991: 101), mens velgerne kan ha vurdert forslaget til trygdesystem som vanskelig å forstå eller rett og slett lite attraktivt.³⁴ I den grad FrP fortsatt trekker frem trygdespørsmål i valgkampene, er det med økte bevilgninger og ikke med systemskifte som innfalls-vinkel. Som tidligere nevnt ser velgernes holdning til velferdsstaten ut til å være preget av de ordninger som allerede foreligger. Folk ønsker gjerne mer av det som allerede er etablert politikk, og det vil si offentlig administrerte velferdsordninger (se avsnitt 2.2.). Tallene i dette kapittelet kan derfor være en indikasjon på at partiet kan ha dratt fordel av å profilere seg *mindre* - ikke mer - i bestemte saker.³⁵ Samtidig har innholdet i medieomtalen endret seg: FrPs profilering av helse- og sosialpolitikken er blitt merkbart mer velferdsvennlig. Dette gjelder som nevnt også pensjonsspørsmålet, der FrP ser ut til å ha flyttet oppmerksomheten fra systemskifte til økte bevilgninger. FrP er blitt sterkere knyttet til helsepolitikk – men ikke til eldreomsorg – under de siste valgkampene enn under de første.

³⁴ Eide (1991:101) refererer til en meningsmåling som viste at 37 prosent av de spurte var enig i Hagens uttalelser om alenemødre. Derfor kan det ikke utelukkes at FrP inntil et visst punkt tjente på utspillet, noe meningsmålingene i dagene etterpå antyder. Men spesielt velferdsvennlig var utspillet ikke.

³⁵ Som tabell 8.1. viser ble sykelønnsordningen nevnt hyppigere i 1997 og 2001 enn på tidligere tidspunkt, men langt oftere i forbindelse med Høyre enn med FrP. Kun én av artiklene i utvalget inneholder en uttalelse om spørsmålet fra en FrP-politiker. Under valgkampen i 2001 gjorde FrP et stort poeng ut av at sitt nye syn på dette velferdsgodet: ”FrP endret som kjent sin sykelønnsordning på Landsmøtet i april i år, etter en erkjennelse av at den ordningen vi tidligere gikk inn for var for tøff for vanlige arbeidsfolk”, skrev generalsekretær Geir Mo i en pressemelding. Han anklaget LO og Arbeiderpartiet for å spre ”feilaktig og løgnaktig propaganda om FrPs politikk” (Moe 2001).

Kapittel 9. Konklusjon

Innledningsvis påpekte jeg at norsk politikk siste årene har de vært preget av Fremskrittspartiets sterkt økende velgeroppslutning. Både mediekommentatorer og forskere har pekt på partiets helse- og sosialpolitikk som en viktig årsak til fremgangen. Suksessen kan imidlertid ikke skyldes den negative holdningen til velferdsstaten som opprinnelig preget partiet, ettersom norske velgere har vært stabilt positive til en sjenerøs velferdsstat. Når partiet ser ut til å ha styrket sin helse- og sosialpolitiske troverdighet i velgernes øyne, har derfor denne oppgaven hatt til hensikt å undersøke om partiet har endret sin strategi overfor velgerne. Dette har skjedd på grunnlag av Petrociks sakseierskapsteori og analyser av surveymateriale, partiprogrammer, budsjettforslag og medieomtale.

9.1. Oppgavens spørsmål og svar

Første delproblemstilling gjaldt spørsmålet om velgerstøtte til FrP i større grad enn før er knyttet til velferdsvennlige holdninger. Surveyanalysen i kapittel 5 viste klare tegn på dette. FrP ser ut til å ha bygget opp sitt sakseierskap i helse- og sosialpolitikken, sterkere når det gjelder eldreomsorg enn i helsepolitikken. Datamaterialet gir imidlertid bare mulighet til å sammenlikne sakseierskap når det gjelder eldreomsorg i 1985, 1997 og 2001. Nærmere bestemt når i tidsrommet 1985-1997 partiet begynte å bli spesielt positivt assosiert med helse- og sosialpolitikk, er vanskelig å fastslå. I resten av surveyanalysen er spørsmålet om sakseierskap besvart indirekte ved hjelp av holdningsspørsmål knyttet til velferdsstatens økonomiske og på sett og vis normative grunnlag. FrP-velgerne prioriterer i økende grad helse- og sosialspørsmål ved stortingsvalgene, også relativt til andre partiers velgere. Dessuten kan vi konstatere at velgerstøtte til Frp er knyttet til markedsliberalistiske holdninger i stadig mindre grad siden 1989, samtidig som høy prioritering av helse- og sosialspørsmål er negativt korrelert med markedsliberalistiske (og underforstått velferdskritiske) holdninger. Survey-materialet viser også at FrP-velgerne er blitt mer positive til konkrete spørsmål som omfanget av trygdene og til økonomisk utjevning. Det er nærliggende å forvente at disse holdningsendringene gjenspeiler en endring av partiets strategi.

Derfor gjaldt andre delproblemstilling spørsmålet om FrPs faktiske standpunkter er endret i velferdsvennlig retning i løpet av den tiden partiet har vært kontinuerlig representert på Stortinget, det vil si siden 1981. Analysen av partiprogrammene gir ikke noe klart ja-svar. Partiet har uttrykt en stabil holdning i de store, prinsipielle spørsmålene, men modifisert seg på detaljplan. Partiprogrammene har hele tiden uttrykt ønske om å begrense offentlig alderspensjon til en flat grunnpensjon, samtidig som partiet har ønsket en sterk prioritering av minstepensjon og eldreomsorg. Fra 1985 har partiet foreslått en forsikringsbasert folketrygd, men partiets motvilje mot økonomisk utjevning gjennom Folketrygden er dempet. I helsepolitikken har partiet hele tiden vektlagt det offentliges ansvar, men de foreslåtte virkemidlene har endret seg en del. Fra 1985 har partiet lagt stor vekt på innsatsstyrt finansiering av helsevesenet, men med tiden har ønsket om private innslag i denne sektoren blitt tonet noe ned. I andre halvdel av 1980-tallet var imidlertid partiprogrammene relativt sterkt preget av markedsliberalistiske ideer, men hovedsakelig når det gjelder virkemiddelbruk. Partiet introduserte på samme tid et eksplisitt ønske om en mer restriktiv sosialpolitikk, noe som i denne perioden preget partiets valgkamp og budsjettforslag. Fra slutten av 1990-tallet har partiprogrammene introdusert en rekke nye velferdsvennlige forslag, noe som gjenspeiler seg i manifestodataene. Ellers har partiprogrammene med tiden viet mer plass til ”smalere” temaer, slik som behandling av rusmiddelmisbrukere og omsorg for psykisk utviklingshemmede. Samtidig har omtalen av sosiale overføringer skrumpet inn i takt med en avtakende bekymring for omfanget av slike overføringer. Totalt sett har ikke helse- og sosialspørsmål blitt sterkere vektlagt med tiden, og vektleggingen og sammensetningen av omtalen avviker ikke særlig fra andre partier.

Analysen av budsjettforslagene viser at Frps forslag til helse- og sosialbudsjett totalt sett ikke er blitt mer ekspansive med tiden. Imidlertid var partiets budsjettforslag på 1980-tallet sterkt preget av forslag om svært store økninger i minstepensjonen, mens dette har endret seg de siste årene. Dersom disse forslagene blir holdt utenfor, har partiets budsjettforslag hatt en viss ekspansiv tendens over tid. De foreslåtte budsjettkuttene har i volum vært dominert av forslaget om innstramning av sykelønnsordningen. Når forslagene vedrørende sykelønn og alderstrygd holdes utenfor, viser det seg at foreslåtte endringer på andre budsjettkapitler utgjør en stadig større del av de

totale endringene. Når vi går ned på detaljnivå, ser vi at partiet frem til begynnelsen av 1990-tallet skilte tydelig mellom ”verdige trengende” og ”uverdige trengende”. Alderspensionistene ble tydelig utpekt som de aller mest ”verdige trengende”, mens sykemeldte og enslige foreldre ble utpekt som ”uverdige trengende”. De betydelige kuttforslagene vedrørende støtten til enslige foreldre dukket opp på slutten av 1980-tallet i tråd med de nye formuleringene om sosialpolitikk i partiprogrammet. Fra midten av 1990-tallet bar partiets budsjettforslag preg av endret holdning til flere sosiale overføringer. Når det gjelder faktiske standpunkter, lever derfor FrP i større grad enn før opp til sitt eget slagord ”Partiet for folk flest”.

Tredje delproblemstilling gjaldt spørsmålet om FrP har endret profileringen av sin helse- og sosialpolitikk i en mer velferdsvennlig retning i løpet av 1980- og 1990-tallet. Dette bekreftes i analysen av hvordan partiet er fremstilt i mediene. Analysen av medieomtalen viser at FrP i 1989 ble sterkt knyttet til velferdskritiske holdninger. Dette gjaldt først og fremst kritikk av folketrygden og enslige mødre. Siden da har medieuttalelser i valgkampen i stadig større utstrekning vært velferdsvennlige. Frekvensanalysen tyder imidlertid på at partiet ikke *vektlegger* helse- og sosialspørsmål sterkere enn før, men at sammensetningen av temaer har endret seg. Partiet ble sterkt knyttet til trygdespørsmål på 1980-tallet, men dette er tonet ned. Tilnærmingen til trygdespørsmål har også skiftet fra systemendring til økte bevilgninger. Sosialhjelp var tidligere et naturlig tema å bringe på bane, men derom har det vært stille i de senere årene. I stedet har helsepolitikk og i noen grad eldreomsorg vært dominerende saker. Dette kan være et eksempel på at politikere kan tilpasse seg folkemeningen ikke ved å endre standpunkt, men ved å spille på felles verdier og egen kompetanse eller ved å fremheve populære standpunkter i større utstrekning (jamfør Stimson 1991:98).

9.2. Diskusjon og konklusjon

Analyseresultatene gir ikke støtte til oppfatningen om at FrP har tiltatt seg en rolle partiet ikke hadde før, nemlig eldre, syke og pleietrengendes beste venn. Den rollen har partiet i og for seg påberopt seg hele tiden. FrP har de siste årene blitt spesielt knyttet til eldreomsorg, og avsnitt 5.1. viser at FrPs sakseierskap er tydeligere når det gjelder eldreomsorg enn helsepolitikk. Dette kan virke noe gåtefullt ettersom partiet

ser ut til å ha endret seg *aller minst* på akkurat dette punktet. Kapittel 6 og avsnitt 7.2. viser at partiet i hele den undersøkte perioden har uttrykt et ønske om å prioritere ”den eldre generasjon” både når det gjelder eldreomsorg og alderspensjon. Vektleggingen av eldreomsorg har heller ikke økt siden begynnelsen av den undersøkte perioden, og vektleggingen ser heller ikke ut til å være sterkere enn i andre partiers programmer. Imidlertid har de to siste partiprogrammene inneholdt en del svært konkrete valgløfter av ekspansiv karakter på dette området. Videre viser kapittel 8 at partiet ikke er blitt knyttet særlig sterkere til spørsmålet om eldreomsorg i de siste valgkampene enn når det gjelder de foregående. Derimot knyttes partiet sterkere enn før til helsepolitikk, og på dette området har partiet representert et tydelig alternativ når det gjelder virkemiddelbruk. Likevel ser sakseierskapet ut til å være sterkere når det gjelder eldreomsorg.

Partiet har imidlertid endret syn på de noe mer perifere deler av helse- og sosialpolitikken, slik som bostøtte og sosialhjelp. Dessuten kan det være at partiet har lagt av seg den høyrøstede kritikken av det generelle omfanget av offentlig sektor, og blitt mer positivt til velferdsordninger som ikke har vært tema for denne oppgaven (for eksempel barnehager). Det kan være at disse endringene har ”smittet” over på velgernes vurdering av FrP i saker der partiet har ment det samme hele tiden. At FrP har styrket sin troverdighet i helse- og sosialpolitikken på bekostning av Arbeiderpartiet, kan ellers skyldes to faktorer. For det første at redusert økonomisk vekst fra 1980-tallet har gjort det vanskelig for Arbeiderparti-regjeringer å leve opp til partiets gamle rykte som forkjemper for en velsmurt og stadig ekspanderende velferdsstat. At Arbeiderpartiet på grunnlag av surveymaterialet fremsto som en utpreget sakseier i helse- og sosialpolitikken i 1985, kan dessuten skyldes at partiet hadde vært ute av regjeringkontorene i fire år, og derfor nøt spesielt høy tillit på dette saksområdet i forhold til situasjonen i senere tid. For det andre er det påpekt at Arbeiderpartiets tradisjonelle velgergrunnlag har forvitret i takt med sosiale endringer. Bjørklund og Saglie (2000: 154) fremholder at velgernes synkende tiltro til eget parti i mange saker er en indikasjon på at velgernes bånd til partiene er blitt svekket.

Disse betraktningene slår kanskje beina under en sakseierskapsbasert tilnærming. Så galt trenger det ikke være. For det første har FrP vært et fløyparti uten regjeringdeltakelse på rullebladet. Derfor har partiet lettere kunnet bygge opp og ivareta

sitt kortsiktige sakseierskap uten å få dette eierskapet frarøvet i kjølvannet av upopulære budsjettforlik og anklager om vanstyre. For det andre påpeker Bjørklund og Saglie (ibid) at velgerflyktigheten øker blant annet fordi den politiske dagsorden er blitt mer dominert av valenssspørsmål. Det kan kanskje argumenteres for at FrP drar nytte av dette ved å bryte ned posisjonsspørsmål til valenssspørsmål: Partiet har dempet ønske om en partikularistisk sosialpolitikk – som innebærer en prioriteringskonflikt – og i større grad fremstilt sin politikk som et absolutt gode: Mer penger til gode formål. For det tredje kan den tidligere nevnte velferdssjåvinismen være det ”lille ekstra” som gjør at FrP skiller seg positivt ut i en samling politiske partier som i velgernes øyne kan oppfattes som like anonyme og like dårlige i helse- og sosialpolitikken. I så tilfelle er det snakk om en primingeffekt. Hvis vi skal bruke markedsføringstermene fra innledningskapittelet, kan vi kanskje si at FrP på det politiske marked kan FrP ha opptatt en lett gjenkjennelig og verdsatt plass i målgruppens bevissthet. Dette momentet ligger utenfor oppgavens problemstilling, men bør nevnes i denne avsluttende diskusjonen. Som nevnt viser supplerende analyser at negativ holdning til innvandrere og u-hjelp en variabel som forklarer en betydelig del av FrPs sakseierskap når det gjelder eldreomsorg. Selv om analysen av medieomtalen tyder på at FrPs velferdssjåvinistiske retorikk er tonet ned etter 1993, trenger ikke FrP kjempe for å bli assosiert med negativ holdning til innvandrere og u-hjelp. Blant partiene har FrP hegemoni på dette standpunktet, og ”alle vet nå godt hva Hagen mener” (Ekeberg og Snoen 2001:164). I tillegg til velferdssjåvinismen kommer det forhold at FrP under de siste valgkampene har representert et avvikende syn på bruk av Norges økende oljeinntekter. Dette kan ha styrket partiets troverdighet når det gjelder satsing på helsevesen og eldreomsorg.

Svaret på oppgavens teoretiske problemstilling er derfor at teorien om sakseierskap kan være godt egnet til å forklare velgernes vurdering av FrPs eldre- og helsepolitikk, men at en bredere tilnærming må til for å forstå partiets økte oppslutning samlet sett. En viktig begrunnelse er det faktum at FrP ikke har endret sine faktiske standpunkter i noen særlig grad når det gjelder disse to temaene, men at andre faktorer har spilt inn. Valenssspørsmål og en ”flytende” velgermasse, aktiv opposisjonspolitikk og endrede tolkingsrammer kan være noen stikkord i så måte. Dette er forhold som fortjener en nærmere undersøkelse i fremtidige studier.

Kilder:

Bøker og tidsskriftartikler

Allern, Sigurd (2004): "Fra politikermakt til journalistmakt. Programlederroller i fjernsynsvalgkampen 1961-2001" i Bernt Aardal m.fl. (red.): *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget.

Andersen, Jørgen Goul og Tor Bjørklund (1990): "Structural Changes and New Cleavages: the Progress Parties in Denmark and Norway" i *Acta Sociologica*.

Andersen, Jørgen Goul og Tor Bjørklund (2000): "Radical Right-Wing Populism in Scandinavia: From Tax Revolt to Neo-Liberalism and Xenophobia" i Paul Hainsworth (red.) *From Marginalization to Mainstream: The Extreme Right in Europe and the USA*. London: Pinter.

Asp, Kent (1986): *Mäktiga massmedier: Studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademilitteratur.

Bay, Ann-Helen (2000): *Opinionens forventninger til velferdsstaten*, NOVA-skriftserie nr. 1.

Berg, Sonja Lovise (2001): *Samling om verdier: En studie av Kristelig folkeparti 1969-2001*. Hovedfagsoppgave i statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

Berglund, Frode (2003): "Valget i 2001 – skillelinjemodellens endelikt?" i Bernt Aardal (red.): *Velgere i villrede... En analyse av stortingsvalget 2001*. Oslo: N. W. Damm & Søn.

Berglund, Frode (2004): "Indekskonstruksjon: Kun et spørsmål om teknikk? En empirisk gjennomgang", *Tidsskrift for samfunnsforskning* nr. 3.

Bryder, Tom (1984): *Innehållsanalys som idé och metod*. Åbo: Meddelanden från Stiftelsens för Åbo akademi forskningsinstitut; 106

Bjørklund, Tor (1999): *Et lokalvalg i perspektiv*. Oslo: Tano Aschehoug.

Bjørklund, Tor (2000): "Om Anders Lange og ideen om et nytt parti", *Historisk tidsskrift* nr. 4

Bjørklund, Tor og Jo Saglie (2000): *Lokalvalget i 1999: Rekordlav og rekordhøy deltakelse*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Bjørklund, Tor og Jo Saglie (2002): "Velferdsstat og valenspolitikk: Lokalvalget i 1999" i *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* nr. 1

Brox, Ottar (1993): "Politiske gjerninger som kommunikasjon" i Bjørn-Erik Rasch (red.): *Symbolpolitikk og parlamentarisk styring*. Oslo: Universitetsforlaget.

Budge, Ian og Dennis Farlie (1983a): "Party Competition – Selective Emphasis or Direct Confrontation? An Alternative View with Data" i Hans Daalder og Peter Mair (red.): *Western European Party Systems. Continuity & Change*. London: Sage.

Budge, Ian og Dennis Farlie (1983b): *Explaining and Predicting Elections: Issue Effects and Party Strategies in Twenty-Three Democracies*. London: George Allen & Unwin.

Budge, Ian (1987): "The Internal Analysis of Election Programmes" i (red.): Ian Budge, David Robertson og Derek Hearl: *Ideology, Strategy and Party Change: Spatial Analysis of Post-War Election Programmes In 19 Democracies*. London: Cambridge University Press.

Budge, Ian (m.fl.) (red.) (2001): *Mapping Policy Preferences*. Oxford: Oxford University Press.

Budge, Ian og Judith Bara (2001): "Manifesto-based Research: A Critical Review" I Ian Budge (m.fl.) (red.): *Mapping Policy Preferences*. Oxford: Oxford University Press.

Christophersen, Knut-Andreas (2003): *Databehandling og statistisk analyse med SPSS*. Oslo: Unipub.

Dahl, Espen (1999): *Solidaritet og velferd*, FAFO-rapport nr. 292.

Downs, Anthony (1957): *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper & Row.

Downs, Anthony (1960): "Why the Government Budget is Too Small in a Democracy" i *World Politics*. Princeton University Press.

Eide, Martin (1991): *Medievalkamp*. Oslo: Tano.

Ekeberg, Jan Ove og Jan Arild Snoen (2001): *Kong Carl. En uautorisert biografi om Carl I. Hagen*. Oslo: Kagge forlag.

Esaiasson, Peter m.fl. (2003): *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ og marknad*, andre opplag. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.

Flåtten, Lars Petter (2001): *Venner eller fiender?: En analyse av konfliktstruktur og partiavstand i det norske partisystemet på 1990-tallet*. Hovedfagsoppgave i statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

- Heidar, Knut og Jo Saglie (2002): *Hva skjer med partiene?* Oslo: Gyldendal akademisk.
- Helland, Leif (2001): *Preferanser, prosedyrer og informasjon: Betingelser for budsjett disiplin*. Avhandling dr. polit., Universitetet i Oslo.
- Helland, Leif (2003): "Medianvelgerteoremet. Hvorfor partier og beslutninger havner i sentrum" i Larsen, Stein Ugelvik (red.): *Teori og metode i statsvitenskap*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hellevik, Ottar (2002): *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heradstveit, Daniel og Tore Bjørge (1992): *Politisk kommunikasjon: Introduksjon til semiotikk og retorikk*, 2. utgave. Oslo: Tano.
- Hjelseth, Arve (1992): *En seiglivet døgnflue – Frps vekst å 80-årene. Noen mulige årsaker*. Magisteravhandling i sosiologi, Universitetet i Oslo.
- Holsti, Ole R. (1969): *Content Analysis For The Social Sciences And Humanities*. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.
- Huseby, Beate M. (1995a): *Sammenhenger i holdninger til velferdsstaten: En komparativ studie av seks land*. Hovedfagsoppgave i sosiologi, NTNU.
- Huseby, Beate (1995b): "Attitudes towards the Size of Government" i O. Borre & E. Scarbrough (red.) *Beliefs in Government. Volume III*. Oxford: Oxford University Press.
- Iyengar, Shanto og Donald R. Kinder (1987): *News That Matters*. Chicago: Chicago University press.
- Iyengar, Shanto (1991): *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jenssen, Anders Todal og Willy Martinussen (1994): *Velferdsstaten i våre hjerter*. Oslo: Gyldendal ad Notam.
- Jenssen, Anders Todal og Toril Aalberg (2004): "På valgkampens slagmark. En eksperimentell studie av medieeffekter" i Bernt Aardal m.fl. (red.): *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johansen, Anders (1999): *Medier - kultur og samfunn*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Karlsen, Rune (2003): *Sakseierskap i en medievalgkamp: En studie av Arbeiderpartiets og Høyres valgkamp 2001*. Hovedfagsoppgave i statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Karlsen, Rune (2004): "Valgkamp i flerpartisystem – aktualisering av saker og kamp om eierskap", *Tidsskrift for samfunnsforskning*, nr. 4
- Karlsen, Rune og Hanne Marthe Narud (2004): "Organiseringen av valgkampen – 'tradisjonell' eller 'moderne'" i Bernt Aardal m.fl. (red.): *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kim, Jae-On og Charles W. Mueller (1978): *Factor Analysis: Statistical Methods And Practical Issues*. Beverly Hills: Sage.
- Kjeldsen, Jens E. (2003): "Magten mellom billedet og øjet" i Kjell Lars Berge, Siri Meyer og Tom Are Trippestad (red.): *Maktens tekster*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kjellberg, Francesco og Marit Reitan (1995): *Studiet av offentlig politikk: En innføring*, 2. opplag. Oslo: Tano.
- Kleven, Laila Th. (1998): *En studie av oppslutningen om Frp i lys av sosiale og politiske endringer*. Hovedfagsoppgave i statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Klingemann, Hans-Dieter, Richard I. Hofferbert og Ian Budge (1994): *Parties, Policies and Democracy*, Oxford: Westview Press.
- Krippendorff, Klaus (1980): *Content Analysis: An introduction To Its Methodology*. Beverly Hills. California: Sage.
- Kuhnle, Stein og Liv Solheim (1991): *Velferdsstaten: Vekst og omstilling*, 2. utgave. Oslo: TANO
- Kuhnle, Stein (1996a): "Velferdsstatens idégrunnlag i perspektiv" i (red.) Aksel Hatland, Stein Kuhnle og Tor Inge Romøren: *Den norske velferdsstaten*, 2. utgave. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kuhnle, Stein (1996b): "Velferdsstatens politiske grunnlag" i (red.) Aksel Hatland, Stein Kuhnle og Tor Inge Romøren: *Den norske velferdsstaten*. Oslo: Ad Notam Gyldendal. 2. utgave.
- Larson, Larsåke (2001): *Tillempad kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- MacDonald, Stuart Elaine, Ola Listhaug og George Rabinowitz (1991): "Issues and Party Support in Multiparty Systems" i *The American Political Science Review* vol. 85 No. 4

MacDonald, Stuart Elaine, George Rabinowitz og Keith Brown (1999): "Comparing Theories of Issue Voting. A Test With Randomized Candidate Placements" i Hanne Marthe Narud og Toril Aalberg (red.): *Challenges to Representative Democracy: Parties, Voters and Public Opinion*. Oslo: Fagbokforlaget.

Midtbø, Tor (2003): "Den økonomiske valgcyklus" i Stein Ugelvik Larsen (red.): *Teori og metode i statsvitenskap*. Bergen: Fagbokforlaget.

Narud, Hanne Marthe (1988): "Vis meg din liste og jeg skal si deg hvem du er!": *Avisenes dekning av nominasjoner: En innholdsanalyse av endel avisers omtale av nominasjonene foran stortingsvalget i 1965 og 1985*. Hovedfagsoppgave i statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

Narud, Hanne Marthe og Henry Valen (2001a): *Issue Ownership in a Multidimensional Policy Space. Voters' Evaluation of Party Performance*. Paper fremlagt på årsmøtet til the American Political Science Association, San Francisco, 30. august til 2. september.

Narud, Hanne Marthe og Henry Valen (2001b): "Partikonkurransen og sakseierskap" i *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, nr. 4

Narud, Hanne Marthe og Henry Valen (2004): "Partiprogram og velgerappell" i Bernt Aardal m.fl. (red.): *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget.

Nordal, Knut Sigurd (2003): *Revidert partimandatmodell: En empirisk undersøkelse av sammenhengen mellom norske partiers partiprogram og forslag til statsbudsjett*. Hovedfagsoppgave i statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

Nunnally, Jim (1967): *Psychometric Theory*. New York: McGraw-Hill.

Oskamp, Stuart (1991): *Attitudes And Opinions*, 2. utgave. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice Hall.

Paldam, Martin (1997): "Political Business Cycles" i D. Mueller (red.) *Perspectives on Public Choice. A Handbook*. Cambridge: Cambridge University Press.

Petrocik, John (1996): "Issue-ownership In Presidential Elections, With A 1980 Case Study", *American Journal of Political Science* 40.

Rabinowitz, George og Stuart E. Macdonald (1989): "A Directional Theory of issue voting", *American Political Science Review* 83.

Rasch, Bjørn Erik (1993a): "Hva er symbolpolitikk?" i Bjørn Erik Rasch (red.): *Symbolpolitikk og parlamentarisk styring*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Rasch, Bjørn Erik (1993b): "Statsbudsjettets utgiftsside i Stortinget: Symbolpolitikens hovedskanse" i Bjørn Erik Rasch (red.): *Symbolpolitikk og parlamentarisk styring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ringdal, Kristen (2001): *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rommetvedt, Hilmar (1988): *Lokalvalg eller riksgallup? Kommune- og fylkestingsvalget 1987*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Rommetvedt, Hilmar (1990): *Vi protesterer! Stortingsvalget 1989*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Ruud, Harald (1996): *Etter Carl*. Sandvika: Littera forlag.
- Santesson-Wilson, Peter (2003): *Studier i symbolpolitikk*. Lund: Lund Political Studies.
- Seip, Annelise (1984): *Sosialhjelpstaten blir til: Norsk sosialpolitikk 1740-1920*. Oslo: Gyldendal.
- Skjeie, Hege (1992): *Den politiske betydningen av kjønn*, rapport nr. 11. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Skog, Ole-Jørgen (2004): *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Stimson, James A. (1991). *Public Opinion In America: Moods, Cycles, And Swings*. Boulder: Westview Press.
- Stokes, Donald (1966): "Spatial Models of Party Competition" i Angus Campbell m.fl.: *Elections and the Political Order*. New York: John Wiley and Sons, Inc.
- Stokes, Donald (1992): "Valence Politics" i Dennis Kavanagh (red.): *Electoral Politics*. Oxford: Clarendon Press.
- Torgersen, Ulf (1995): "EDB-arkiver for mediatekst"; *Tidsskrift for samfunnsforskning*, nr. 2.
- Undheim, Johan Olav (1996): *Innføring i statistikk og metode for samfunnsvitenskapelige fag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Valen, Henry (1981): *Valg og politikk: Et samfunn i endring*. Oslo: NKS-forlaget
- Valen, Henry, Bernt Aardal og Gunnar Vogt (1990): *Endring og kontinuitet. Stortingsvalget 1989*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Waldahl, Ragnar og Hanne Marthe Narud (2004): "Den korte valgkampen. Mediestoffet i fire uker før valget" i Bernt Aardal m.fl. (red.): *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget.

Waldahl, Ragnar og Bernt Aardal (2004): "Velgernes eksponering for valgkampen i mediene" Bernt Aardal m.fl. (red.): *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget.

Weber, Robert Phillip (1990): *Basic Content Analysis*. California: Sage.

Zaller, John R. (1992): *The Nature and Origins of Mass Opinion*. Cambridge: Cambridge University Press.

Aardal, Bernt og Henry Valen (1989): *Velgere, partier og politisk avstand*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Aardal, Bernt og Henry Valen (1995): *Konflikt og opinion*. Oslo: NKS-forlaget.

Aardal, Bernt m.fl. (1999): *Velgere i 90-årene*. Oslo: NKS-forlaget.

Aardal, Bernt (2003a): "Det første valg i et nytt årtusen", i Bernt Aardal (red.): *Velgere i villrede...: En analyse av stortingsvalget 2001*. Oslo: N. W. Damm & Søn.

Aardal, Bernt (2003b): "Velgere i bevegelse" i Bernt Aardal (red.): *Velgere i villrede...: En analyse av stortingsvalget 2001*. Oslo: N. W. Damm & Søn.

Aardal, Bernt (2003c): "Flyktige stemningsbølger eller politiske grunnverdier?" i Bernt Aardal (red.): *Velgere i villrede...: En analyse av stortingsvalget 2001*. Oslo: N. W. Damm & Søn.

Aardal, Bernt og Waldahl, Ragnar (2004): "Bestemmer mediene hva vi skal mene, eller bare hva vi skal mene noe om?" i Bernt Aardal m.fl. (red.): *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget.

Aardal, Bernt m.fl. (2004): "Strategisk kommunikasjon og politisk usikkerhet" i Bernt Aardal m.fl. (red.): *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget.

Avisartikler

Alstadheim, Kjetil B. (1997): "Frykter Frps pengegalopp", *Dagens Næringsliv* 21. august.

Hagen, Carl I. (1989): *Skal naboen betale?*, *Aftenposten*, 9. august.

Hagen, Carl I. (1993): "Rettferdig fordeling - hva er det?", *Aftenposten* 20. august.

Haugli, Åsne (2004): ”- Stoltenberg er blitt ekstremt populistisk”, *Dagens Næringsliv* 24. desember

Hegtun, Halvor (1989): ”Fr.p.-angrep på dagens folketrygd”, *Aftenposten* 28. august

Jensen, Siv (2005): ”Nødvendig reform?”, *Dagens Næringsliv* 26. februar

NTB (1989): ”Hagen: Alenemødre har seg selv å takke”, *NTB* 4. august.

NTB (1989): ”Hagen etter tv-utspørring: - Jeg gjorde vel ikke skandale”, *NTB* 5. september.

NTB (1993): ”Hagen-turne med politiske kilevinker”, *NTB* 20. august.

Skånvik, Anne Sissel (1989): ”Dette brenner jeg for... Fremskrittspartiet må i regjering”, *Aftenposten* 10. august

Wiedswang, Kjetil (2001): ”Det glade og sanne budskap”, *Dagens Næringsliv* 4. august.

Budsjettinnstillinger

Budsjett-innst. S. nr. 11: 1982-82, 1984-85, 1986-87, 1988-89, 1990-91, 1991-92, 1992-93, 1994-95, 1996-97, 1998-1999, 2000-2001, 2001-2002, 2002-2003

Budsjett-innst. S. nr. 5: 1982-82, 1984-85, 1986-87, 1988-89, 1990-91, 1991-92, 1992-93, 1994-95, 1996-97, 1998-1999, 2000-2001, 2002-2003

Budsjett-innst. S. I: 1981-82, 1982-82, 1984-85, 1986-87, 1988-89, 1990-91, 1991-92, 1992-93, 1994-95, 1996-97, 1998-1999, 2000-2001, 2002-2003

Budsjett-innst. S. II: 1982-82, 1984-85, 1986-87, 1988-89, 1990-91, 1991-92, 1992-93, 1994-95, 1996-97

Budsjett-innst. S. IV: 1991-92

Andre dokumenter:

Fremskrittspartiet (2001): *Bli med å forandre landet. Prinsipp- og handlingsprogram 2001-2005*, hentet fra <http://www.FrP.no/article/?id=169>, besøkt 25.01.2005.

Moe, Geir (2001): *LO, Ap og Kommuneforbundet forsøpler den politiske debatten, pressemelding fra Fremskrittspartiet*, hentet fra <http://www.nsd.uib.no/data/polsys/partiveven/PartivevenNy.cfm?Start=0&Korttekst1=Pressemeldinger&Tilstart=4&Sorter=401&Ramme=Unchecked>, besøkt 11.04.2005.

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (1997): *Vi vil...! Norske partiprogrammer 1884-1997.*

Vedlegg A. Spørsmålsformuleringer i Valgundersøkelsene

"Vet ikke" tillatt som svaralternativ på alle spørsmål, også der "ingen mening" eller lignende er tillatt eller tilbudt som svaralternativ.

1981

8. La oss se tilbake på valget nå i høst. Kan De nevne en eller to saker som var spesielt viktige for Deres stemmegivning?

11. Noen mener at Norges hjelp til fattige land, de såkalte u-landene, bør skjæres ned, mens andre mener at den bør opprettholdes som nå eller eventuelt økes. Hvordan ser De på det, mener De at norsk u-hjelp bør skjæres ned, bør opprettholdes som nå eller mener De at den bør økes?

16. Hva er Deres mening. Synes De at det i fremtiden bør bli mindre av trygder, bør de opprettholdes som nå, eller bør de bygges videre ut?

21. Det er fortsatt diskusjon om adgang til abort. På dette kortet har vi samlet noen av de standpunktene som blir hevdet i denne debatten. Hvilken av uttalelsene på kortet stemmer best med Deres egen mening?

- Abort bør aldri tillates

- Abort bør tillates bare hvis kvinnens liv eller helse er i fare

- Abort bør tillates bare hvis kvinnen på grunn av personlige forhold har meget vanskelig for å ta seg av et barn

- Selvbestemt abort. Den enkelte kvinne må selv få bestemme om hun vil føde sitt barn.

39. Jeg vil nå lese opp en liste med saker som mange mener bør gjennomføres i Norge. For hvert av disse forslagene kan De si om det er...

Godt forslag: Meget viktig at det blir gjennomført

Godt forslag: Ganske viktig at det blir gjennomført

Er lite opptatt av spørsmålet.

Dårlig forslag: Ganske viktig at det ikke blir gjennomført.

Dårlig forslag: Meget viktig at det ikke blir gjennomført.

B. Forslaget om å redusere den statlige kontrollen over privat næringsdrift.

E. Sosialisere store bedrifter.

G. Senke skatten på høye inntekter.

46. A sier: Her i Norge er vi kommet så langt i å redusere økonomiske forskjeller som det er ønskelig å gå. B sier: Forskjellene i folks økonomiske evne er fortsatt så store at myndighetene må se det som en hovedoppgave å minske dem. Hvem av disse to er De mest enig med?

Mest enig med A

Enig med A og B, kan ikke bestemme seg
Mest enig med B

47. A sier: Det er ikke mulig å skape større likhet i folks lønninger uten at de går ut over innsatsviljen til den enkelte. B sier: Følelsen av å yte sitt beste er viktigere for den enkeltes arbeidsinnsats enn å tjene mer penger enn andre. Hvem av disse to er De mest enig med?

Mest enig med A osv.

48. A sier: Den som skaffer seg lang utdanning og tar på seg en ansvarsfull jobb, bør bli ekstra godt betalt for det. B sier: God utdanning og høy stilling er belønning god nok, og forskjellene i lønn mellom ulike yrker kan godt reduseres betraktelig.

Mest enig med A osv.

66. Vi har flere utsagn om politikk. Vi bruker de samme svaralternativer som tidligere: helt enig, delvis enig, delvis uenig og helt uenig. Vil De være så vennlig å si hvilket svar De gir for hvert utsagn jeg leser opp.

B. Tempoet i utbyggingen av vassdrag bør økes.

D. For å trygge økonomisk vekst trenger vi fortsatt industriutbygging, selv om dette skulle komme i strid med naturverninteressene.

E. Full sysselsetting kan lettere trygges hvis staten får mer innflytelse over bankenes og bedriftenes virksomhet.

69. Fra tid til annen reises det krav om nedskjæringer av offentlige utgifter. Jeg har en liste over en del områder som kan vurderes. Kan De peke på tre av disse områdene der man etter Deres mening bør spare?

A. Helsevesenet. B. Skole og utdanning. C. Syke- og uføretrygd. D. Arbeidsledighetstrygd. E. Boligstøtte. F. Forsvaret. G. Samferdsel. H. Barnehager. I. Eldreomsorg. J. Offentlig støtte til jordbruk. K. Offentlig støtte til industrien.

118. Her i landet har som kjent myndighetene satt i verk mange tiltak som regulerer bruken av alkohol. Hvordan ser De på disse reglene, synes De at reglene er for strenge, eller er de for lempelige?

83. Det er fortsatt diskusjon om adgang til abort.

Hvilken av disse uttalelsene passer best med Deres egen mening?

-Abort bør aldri tillates.

-Abort bør tillates bare hvis kvinnens liv eller helse er i fare.

-Abort bør også tillates hvis kvinnen på grunn av personlige forhold har meget vanskelig for å ta seg av et barn.

-Selvbestemt abort. Den enkelte kvinne må selv få bestemme om hun vil føde sitt barn.

1985

6. (viktige valgkampsaker: Formulering som i 1981)
10. (u-hjelp: Formulering som i 1981)
18. (omfang av trygder: Formulering som i 1981)
20. (adgang til abort: Formulering som i 1981)
- 46I. (skattelette for høytlønte: Formulering som i 1981)
53. Er du i hovedsak for eller mot å redusere omfanget av den offentlige sektor i Norge, eller har du ingen mening om denne saken?
55. I de senere år er det lagt vekt på å skape likestilling mellom kvinner og menn. Vil du si at likestillingen bør føres videre, er den ført langt nok, er den ført for langt, eller har du ingen mening om denne saken?
57. Er du i hovedsak for eller mot forslaget om å tillate private helsetjenester på forretningsmessig basis i tillegg til de offentlige, eller har du ingen mening om denne saken?
59. Er du i hovedsak for eller mot å gi personer som er samboende like rettigheter og plikter som gifte, eller har du ingen mening om denne saken?
68. Vi kommer nå til en del meninger som folk kan gi uttrykk for. Er du helt enig, nokså enig, nokså uenig eller helt uenig i dette?
- C. Vi bør satse på et samfunn med høy økonomisk vekst og produktivitet.
- D. Vi bør innføre kristen formålsparagraf i alle kommunale barnehager.
- E. Vi bør øke den økonomiske støtten til innvandrerne slik at de kan bevare sin egen kultur.
- H. Det er viktigere å bygge ut offentlige tjenester enn å sette ned skatten.
- Vi vil gjerne vite hvordan du liker partienes stilling til ulike saker. Kan du for hver av de sakene jeg nevner si hvilket parti eller hvilke partier som du mener gir best uttrykk for din egen oppfatning. G. Eldreomsorg.
76. Vi har flere utsagn om politikk. Er du helt enig, nokså enig, nokså uenig eller helt uenig i dette?
- B. (vassdragsutbygging: Formulering som i 1981).
- D. (vekst og vern: Formulering som i 1981).
- E. (Full sysselsetting og statlig kontroll: Formulering som i 1981)
128. (Regulering av alkohol: Formulering som i 1981)

1989

4. (viktige saker for stemmegivning: Formulering som i 1981)
7. (u-hjelp: Formulering som i 1981)

9. Så har vi et par spørsmål om trygder. Noen mener at i etter hvert har fått mer enn nok av trygder, og at vi bør søke å begrense dem i fremtiden, mens andre hevder at vi bør opprettholde våre trygdeordninger, og om nødvendig bygge dem videre ut. Hva er din mening. Synes du at det i fremtiden bør bli mindre av trygder, bør de opprettholdes som de er nå, eller bør de bygges videre ut? (svaralternativer som i 1981)

12. Vi kommer nå til en del meninger som folk gjerne gir uttrykk for. Vil du for hvert utsagn jeg leser opp si om du er: helt enig, nokså enig, nokså uenig eller helt uenig i dette?

C. (vekst og vern: Formulering som i 1981)

E. Her i Norge er vi kommet så langt i å redusere økonomiske forskjeller som det er ønskelig å gå.

F. Innvandring utgjør en alvorlig trussel mot vår nasjonale egenart.

32. Vi har noen flere utsagn om politikk. Vi bruker de samme svaralternativene som tidligere: Helt enig, nokså enig, nokså uenig og helt uenig. Vil du være så vennlig å si hvilket svar du gir for hvert utsagn jeg leser opp? ("både/og" tillatt som svaralternativ)

For å oppmuntre innsatsviljen til den enkelte, bør vi godta større lønnsforskjeller enn i dag.

A. I dårlige tider bør vi først og fremst sørge for arbeid til nordmenn.

B. (samfunn med høy vekst: Formulering som i 1981)

C. (støtte til innvandrerkultur: Formulering som i 1985)

F. (Offentlige tjenester og skatt: Formulering som i 1985)

I. (Vassdragsutbygging: Formulering som i 1981)

38. (omfang av likestilling: Formulering som i 1985)

39. (likestilling av samboende og gifte: Formulering som i 1985)

45A. Så er det spørsmål om norsk innvandringspolitikk. Verdien 1 på skalaen gir uttrykk for standpunktet at vi bør gjøre det lettere for innvandrere å få adgang til Norge, mens verdien 10 uttrykker den oppfatning at antallet innvandrere til Norge bør begrenses enda mer enn i dag. Hvor plasserer du deg selv på denne skalaen, eller har du ikke tenkt så mye på dette spørsmålet?

46A. Så gjelder spørsmålet om å tillate private helsetjenester på forretningsmessig basis i tillegg til det offentlige helsestell. Verdien 1 på skalaen uttrykker ønsket om et betydelig større innslag av private helsetjenester på forretningsmessig basis, mens verdien 10 uttrykker ønske om at helsetjenester kun bør være det offentliges ansvar. Hvor vil du plassere deg selv på denne skalaen, eller har du ikke tenkt så mye på dette spørsmålet?

47A. Så er det spørsmålet om vår alkoholpolitikk. Verdi 1 står for det standpunkt at det skal være fritt salg og sterk reduksjon av prisene på alkoholholdige drikkevarer. Verdi 10 betyr at salg av alkohol bør reguleres enda sterkere enn i dag. Hvor vil du plassere deg selv på denne skalaen, eller har du ikke tenkt så mye på dette spørsmålet?

53. Jeg vil nå lese opp en liste med saker som mange mener bør gjennomføres i Norge. For hvert av disse forslagene kan De si om det er...
Godt forslag: Meget viktig at det blir gjennomført (osv.)

D. Forby alle former for pornografi
E. (skatt på høye inntekter: Formulering som i 1981)
F. Markedskreftene, dvs. tilbud og etterspørsel, bør i større grad enn nå styre den økonomiske utvikling

1993

2. (viktige saker for stemmegivning: Formulering som i 1981)
3. (u-hjelp: Formulering som i 1981)
4. (omfang av trygder: Formulering som i 1981)
6. (Regulering av alkohol: Formulering som i 1981)
7. (adgang til abort: Formulering som i 1981)

8. Vi kommer nå til en del meninger som folk gjerne gir uttrykk for. Vil du for hvert utsagn jeg leser opp si om du er: helt enig, nokså enig, nokså uenig eller helt uenig i dette?

A. (vassdragsutbygging: Formulering som i 1981)
B. (vekst og vern: Formulering som i 1981)
C. (økonomisk utjevning: Formulering som i 1989)
D. (innvandring trussel: Formulering som i 1989)
F. Samboende homofile bør ha tilnærmet samme rettigheter som gifte.

20. Vi har flere utsagn. Vi bruker igjen svaralternativene helt enig, nokså enig, nokså uenig og helt uenig. Vil du være så vennlig å si hvilket svar du gir for hvert utsagn jeg leser opp?

A. (lønn og innsats: Formulering som i 1989)
C. (arbeid til nordmenn: Formulering som i 1989)
D. (samfunn med vekst: Formulering som i 1981)
E. Innvandrere har krav på offentlig støtte til opplæring i sitt eget morsmål.
F. (skatt og offentlige tjenester: Formulering som i 1985)
G. Markedskreftene styre: Formulering som i 1989)

33A. (regulere innvandring: Formulering som i 1989)

57. Jeg vil nå lese opp en del påstander om politiske spørsmål. Kan du for hver av disse påstandene si om

du er helt enig, nokså enig, nokså uenig eller helt uenig?

B. (Sysselsetting og statlig innflytelse: Formulering som i 1981)
D. Det er moralsk forkastelig å foreta inngrep i naturlige arveanlegg hos mennesker og dyr.
E. (skattlette for høytlønte: Formulering som i 1981)

74. La oss tenke oss to personer A og B som diskuterer et aktuelt spørsmål. Vi har stilt opp to påstander som de to kommer med. A sier: Personer som kommer i vanskeligheter på grunn av sin livsførsel, bør ikke ha krav på støtte fra det offentlige. B sier: Offentlige myndigheter har et spesielt ansvar for å hjelpe personer som ikke klarer seg selv, uansett årsak til deres problemer. Hvem av disse to er du mest enig med.
Mest enig med A osv.

1997

3. (viktige saker for stemmegivning: Formulering som i 1981)
4. (u-hjelp: Formulering som i 1981)
5. (omfang av trygder: Formulering som i 1981)
7. (regulering av alkohol: Formulering som i 1981)

9. Vi kommer nå til en del meninger som folk gjerne gir uttrykk for. Vil du for hvert utsagn jeg leser opp si om du er: helt enig, nokså enig, nokså uenig eller helt uenig i dette?

A. (vassdragsutbygging: Formulering som i 1981)
B. (vekst og vern: Formulering som i 1981)
C. (økonomisk utjevning: Formulering som i 1985)
E. (Innvandring trussel: Formulering som i 1989)
G. (homofile like rettigheter: Formulering som i 1993)

11A. (regulering av innvandring: Formulering som i 1989)

14. La oss igjen ta noen påstander. Vi bruker fortsatt svaralternativene helt enig, nokså enig, nokså uenig og helt uenig. Vil du være så vennlig å si hvilket svar du gir for hvert utsagn jeg leser opp?

D. (Skattelette for høytlønte: Formulering som i 1985)
E. Forskjellene i nordmenns økonomiske evne er fortsatt så store at myndighetene må se det som en hovedoppgave å minske dem.
F. Abort er den beste løsningen hvis det er fare for alvorlig sykdom eller misdannelse hos barnet.

17. Vi har flere utsagn. Vi bruker igjen svaralternativene helt enig, nokså enig, nokså uenig og helt uenig. Vil du være så vennlig å si hvilket svar du gir for hvert utsagn jeg leser opp?

- A. (lønn og innsats: Formulering som i 1985)
- C. (arbeid til nordmenn: Formulering som i 1989)
- D. (samfunn med vekst: Formulering som i 1981)
- E. (støtte til morsmålsopplæring: Formulering som i 1989)
- F. (skatt og offentlige tjenester: Formulering som i 1985)
- G. (Markedskreftene bør styre: Formulering som i 1989)

54. Jeg vil igjen lese opp en del påstander om politiske spørsmål. Kan du for hver av disse påstandene si om du er helt enig, nokså enig, nokså uenig eller helt uenig?

- A. (Kontroll over privat næringsliv: Formulering som i 1981)
- B. (Full sysselsetting og statlig innflytelse: Formulering som i 1981)
- D. Det bør ikke være lov å foreta inngrep i naturlige arveanlegg hos mennesker og dyr.
- G. Vi bør satse på et samfunn der kristne verdier spiller en større rolle.

55E. Så til spørsmålet om større satsing på eldreomsorg. Hvilket parti synes du har den beste politikk og hvilket parti har den dårligste politikk?

55E3. Vil du si at denne saken er meget viktig, ganske viktig, eller betyr det lite eller ingenting for deg personlig?

2001 - ettervalsundersøkelsen

31F. Så gjelder det eldreomsorgen. Hvilket parti synes du har best politikk på dette området?

31G. Så gjelder det helsepolitikken. Hvilket parti synes du har best politikk på dette området?

34. Vi kommer nå til en del meninger som folk gjerne gir uttrykk for. Vil du for hvert utsagn jeg leser opp si om du er helt enig, nokså enig, nokså uenig eller helt uenig i dette?

- A. Vi bør satse på å bygge gasskraftverk i Norge.
 - C. Her i Norge har vi kommet langt nok å redusere økonomiske forskjeller.
 - D. Flere private skoler er nødvendig for å øke kvaliteten på undervisningen.
 - E. (Innvandring trussel: Formulering som i 1989)
 - F. (vekt og vern: Formulering som i 1981)
 - G. (homofile like rettigheter: Formulering som i 1989)
36. (regulering av innvandring: Formulering som i 1989)

37. Hvordan vil du plassere deg selv på en skala fra 0 til 10 der 0 betyr at kristendomsundervisningen bør være obligatorisk i grunnskolen, mens 10 betyr at

kristendomsundervisningen bør være frivillig i grunnskolen?

41. La oss igjen ta for oss noen påstander. Vi bruker fortsatt svaralternativene helt enig, nokså enig, nokså uenig og helt uenig. Vil du være så vennlig å si hvilket svar du gir for hvert utsagn jeg leser opp?

E. Forskjellene i nordmenns økonomiske evne er fortsatt så store at myndighetene må se det som en hovedoppgave å minske dem.

H. Abort er den beste løsningen hvis det er fare for alvorlig sykdom eller misdannelse hos barnet.

44. (adgang til abort: Formulering som i 1981)

45. Vi har noen flere utsagn. Vi bruker igjen svaralternativene helt enig, nokså enig, nokså uenig og helt uenig. Vil du være så vennlig å si hvilket svar du gir for hvert utsagn jeg leser opp?

- A. (lønn og innsats: Formulering som i 1989)
- B. (arbeid til nordmenn: Formulering som i 1989)
- C. (samfunn med vekst: Formulering som i 1981)
- D. Flyktninger og asylsøkere bør ha samme rett til sosialhjelp som nordmenn, selv om de ikke er norske statsborgere.
- E. (Skatt og offentlige tjenester: Formulering som i 1985)
- F. (Markedskrefter bør styre: Formulering som i 1989)
- H. Høye inntekter burde beskattes hardere enn tilfellet er i dag.

80. Jeg vil igjen lese opp en del påstander om politiske spørsmål. Kan du være så vennlig å si hvilket svar du gir for hvert utsagn jeg leser opp?

- A. (Kontroll over privat næringsliv: Formulering som i 1981)
- B. (Full sysselsetting og statlig innflytelse)
- F. Vi bør satse på et samfunn der kristne verdier spiller en større rolle.
- H. En sterk offentlig skole er nødvendig for å sikre alle et likeverdig utdanningstilbud.

2001 – førvalsundersøkelsen

- 13. (u-hjelp: Formulering som i 1981)
- 14. (omfang av trygder: Formulering som i 1981)
- 16. (regulering av alkohol: Formulering som i 1981)

Vedlegg B. Prioritering av helse- og sosialspørsmål. Alternativ koding

Tabell A1 viser prioritering av helse og sosial etter parti når vi også inkluderer respondenter som ikke har oppgitt noen sak som spesielt viktig. Her fremtrer forskjellen mellom Frp-velgere og andre som tydeligere og mer utsagnskraftige i 1993 og 2001. Et metodologisk spørsmål er hvorvidt det å svare vet ikke er ingen sak spesielt viktig, er en indikasjon på at man ikke oppfatter helse- og sosialspørsmål som spesielt viktig. Det blir feil å tolke slike svar dit hen at man rangerer helse- og sosialspørsmål lavere enn andre spørsmål, men det kan være holdbart å tolke slike svar dit hen at enten høy prioritering av helse- og sosial spørsmål som saksområde eller *rask gjenkalling* av dette politikkområdet som respons i intervjusituasjonen, varierer etter stemmegivning. Bare dersom

andelen som svarer vet ikke eller ingen sak viktig, ikke varierer med stemmegivning, er det riktig å se bort fra resultatene i tabell 3. Tallene viser at forskjellen mellom Frp-velgere og andre velgere er fraværende eller ikke signifikant i så henseende. Derfor er det ikke grunnlag for å hevde at Frp-velgeres svarreportoar i større grad er dominert av noen få saker, for eksempel helse og sosial, og at partiets velgere legger større vekt på disse enkeltsakene fremfor partiloyalitet eller helhetsinntrykket av partiet. Med andre ord gir ikke resultatene noe klart tegn på at Frp-velgere i større grad enn andre har helse og sosial ”on top of their mind” for å bruke Zallers uttrykk.

Tabell A1. Helse og sosialspørsmål nevnt som viktigst sak (første eller andre) for stemmegivning etter partivalg. Alle svar inkludert. Prosent (N).

	1981	1985	1989	1993**	1997**	2001**
Frp	12,9 (62)	26,1 (69)	24,2 (219)	22,9 (83)	59,1 (198)	42,2 (187)
Annet parti	11,3 (1533)	27,0 (2111)	22,5 (1976)	13,0 (2111)	42,1 (1769)	28,9 (2154)

** Signifikant på 1 prosentnivå.

*Signifikant på 5 prosentnivå.

Vedlegg C: Tabellanalyse for sammenheng mellom partivalg og enkeltspørsmål om velferd og økonomi

Tabell 4.8. Prosentandel som har markedsliberalistiske holdninger, etter stemmegivning. Prosent (N).

		1981	1985	1989	1993	1997	2001
Redusere trygder	Stemt Frp	45,8** (48)	21,8** (55)	27,6** (192)	23,3** (73)	11,8** (186)	15,3 (163)
	Stemt annet parti	16,5 (1284)	6,1 (1742)	10,3 (1865)	10,4 (1992)	6,1 (1791)	11,1 (1891)
Skattelette for høytlønte ^x	Stemt Frp	42,4* (59)	38,8* (67)	35,5* (214)	31,7** (82)	35,0** (197)	34,8** (184)
	Stemt annet parti	31,0 (1476)	24,8 (1955)	25,6 (1898)	22,2 (2061)	23,9 (1847)	26,5 (1831)
Ikke redusere økonomiske forskjeller mer	Stemt Frp	58,6 (58)	is	53,4 (208)	58,1** (81)	37,8** (199)	33,8** (186)
	Stemt annet parti	44,9 (1421)	is	44,9 (1839)	45,9 (1984)	27,5 (1838)	27,9 (1858)
Statskontroll trygger ikke sysselsetting	Stemt Frp	80,0* (55)	80,4** (56)	is	74,4** (78)	70,1** (194)	59,2 (174)
	Stemt annet parti	60,8 (1304)	57,5 (1667)	is	54,6 (1842)	55,7 (194)	57,6 (1706)
Skattelett fremfor mer velferd	Stemt Frp	is	35,0 (60)	47,8** (205)	49,4** (79)	39,9** (198)	58,0** (186)
	Stemt annet parti	is	19,3 (1906)	29,6 (1867)	23,9 (2006)	25,2 (1833)	30,8 (1830)
Markedet bør styre samfunnsutviklingen	Stemt Frp	is	is	69,3** (189)	85,3** (75)	66,3** (190)	67,4** (175)
	Stemt annet parti	is	is	52,4 (1662)	61,2 (1827)	47,1 (1753)	52,4 (1747)

^x Ny spørsmålsformulering med motsatt retning på svaralternativene i 2001

is = spørsmålet ble ikke stilt

* Signifikant på 1 prosentnivå.

* Signifikant på 5 prosentnivå.

Vedlegg D: Faktoranalyse av indikatorer til holdningsindekser

PC-metoden. Varimax rotasjon. Indikatorer som ut fra teoretiske hensyn kan plasseres i samme indeks, er rammet inn. Indikatorer som inngår i indeksene er markert med fete typer.

1981

Viktige bedrifter bør ikke sosialiseres (snudd)	,706	,240	-,038	,175
Redusere trygder	,247	,578	-,008	,080
Redusere skatten på høye inntekter	,515	,128	,164	,016
Redusere økonomiske forskjeller	,672	,018	,063	-,036
Statlig kontroll trygger sysselsettingen	,709	,180	-,128	,162
Redusere statlig kontroll av privat næringsliv	,533	,113	,037	,004
Lønnsforskjell stimulerer til innsats	,575	-,090	,173	-,119
Høy lønn for høy stilling og utdanning	,629	,060	,010	-,034
Satse på samfunn med høy vekst og produktivitet	,170	,074	,672	,106
Industriutbygging fremfor naturvern	,073	,016	,772	-,006
Øke vassdragsutbygging	-,021	,075	,714	-,037
Mye sløsing med skattepenger	,111	,628	-,032	-,050
Trygdemisbruk er utbredt	,091	,750	,078	-,132
Redusere bistand	-,044	,576	,329	,154

1985

Viktige bedrifter bør sosialiseres	,707	-,059	-,060	-,034
Redusere trygder	,430	-,060	,293	-,095
Skatteutt fremfor mer velferd	,589	-,010	,271	,015
Skatteutt for høye inntekter	,463	,100	-,045	,185
Redusere statlig kontroll	,554	-,123	,010	,166
Statlig kontroll trygger sysselsetting	,744	,055	,085	-,117
Tillate privat helsevesen	,692	-,011	,024	,115
Redusere offentlig sektor	,557	-,021	,128	,199
Øke vassdragsutbyggingen	,084	-,120	,049	,675
Satse på samfunn med høy vekst og produktivitet	,109	-,005	,134	,644
Industriutbygging fremfor naturvern	,029	,013	,061	,741
Redusere bistand	,104	,072	,636	,312
Mer økonomisk støtte til innvandrere	,177	,146	,650	,120
Mye sløsing med skattepenger	-,183	-,149	,570	-,126
Trygdemisbruk er utbredt	,189	-,099	,621	,126
Ikke kristen formålsparagraf i barnehagene (snudd)	-,131	,743	,077	-,114
likestilling av samboende og gifte	-,089	,647	-,202	,082
Liberalt syn på abort	-,081	,760	-,015	-,027
Mer liberal alkoholpolitikk	,276	,591	,073	-,063

1989

Skatteutt fremfor mer velferd	,160	,623	-,015	-,021
Redusere skatt på høye inntekter	-,145	,420	,337	,059

Redusere statlig kontroll av privat næringsliv	,137	,421	,255	-,043
Ikke redusere økonomiske forskjeller (snudd)	-,087	,468	,309	,002
Godta større lønnsforskjeller	-,003	,625	,198	,040
Redusere trygder	,113	,451	-,156	-,072
Markedet bør styre samfunnsutviklingen	,241	,314	,333	-,011
Viktige bedrifter bør sosialiseres	,097	,612	-,114	,037
Samfunnet bør styres som private bedrifter	,317	,356	,392	-,137
Mer privat helsevesen	,174	,682	,086	,077
Øke vassdragsutbygging	,045	,010	,600	-,191
Industriutbygging fremfor naturvern	,167	,015	,586	,052
Satse på samfunn med høy vekst og produktivitet	,288	,107	,565	,116
Trygdemisbruk er utbredt	,541	,211	,054	-,117
Mye sløsing med skattepenger	,387	,260	-,216	-,143
Redusere bistand	,698	,097	,150	,048
Økonomisk støtte til innvandrere	,527	,220	-,071	,062
Økonomisk støtte til flyktninger og asylsøkere	,619	,075	,037	,075
Redusere innvandring enda mer	,775	,077	,250	-,012
Innvandring trussel mot nasjonal egenart	,618	-,125	,326	-,051
I dårlige tider bør vi prioritere arbeid til nordmenn	,634	-,120	,351	-,042
Likestillingen har kommet langt nok	-,282	-,245	-,030	,325
Samboende og gifte bør ha like rettigheter	-,136	-,181	-,099	,660
Liberalholdning til abort	-,030	-,090	-,061	,736
Mer liberal alkoholpolitikk	,162	,326	,143	,555
Ikke forby mot pornografi (snudd)	,103	,265	,018	,478

1993

Redusere trygder	,042	,514	-,088	,035
Skattkutt fremfor mer velferd	,211	,574	-,003	,011
Redusere skatt på høy inntekt	-,008	,297	,398	-,055
Redusere statlig kontroll over privat næringsliv	,129	,543	,343	-,079
Statlig innflytelse trygger sysselsetting	,097	,651	-,098	,129
Redusere økonomiske forskjeller	-,107	,479	,300	-,099
Godta større lønnsforskjeller	,052	,632	,163	,066
Bare gi hjelp til "verdige trengende"	,270	,324	,055	-,021
Markedet bør styre samfunnsutviklingen	,194	,307	,495	,005
Styre samfunnet som private bedrifter	,164	,122	,043	,028
Satse på samfunn med høy vekst og produktivitet	,262	,041	,650	,080
Industriutbygging fremfor naturvern	,151	,029	,613	,122
Øke vassdragsutbygging	-,005	-,078	,610	-,066
Mye sløsing med skattepenger	,562	,103	-,098	-,067
Trygdemisbruk er utbredt	,462	,247	-,028	-,021
Redusere bistand	,651	,051	,211	,154
Prioritere arbeid til nordmenn i dårlige tider	,550	-,125	,368	-,168
Innvandring trussel mot nasjonal egenart	,609	-,106	,300	-,205
Gi innvandrere øk. støtte til opplæring i eget morsmål	,553	,200	-,032	-,027

Redusere innvandring enda mer	,721	,013	,330	-0,064
Like rettigheter for homofile samboende	-0,352	-0,066	-0,102	,516
Liberalt syn på abort	,037	-0,040	-0,057	,762
Likestillingen har kommet langt nok	-0,229	-0,144	-0,166	,374
Inngrep i arveanlegg forkastelig	-0,050	,080	,156	,295
Mer liberal alkoholpolitikk	,199	,210	,103	,573

1997

Redusere trygder	,109	,404	-0,148	-0,014
Behov for utjevning	-0,038	,522	,294	-0,018
Skattelette for høytlønte	,048	,435	,244	-0,096
Redusere statlig kontroll over privat næringsliv	,112	,510	,146	-0,082
Statlig innflytelse trygger sysselsettingen	,053	,552	-0,096	,113
skattekutt fremfor mer velferd	,299	,476	-0,065	,048
Redusere økonomiske forskjeller – annen formulering	-0,098	,670	,073	,133
Godta større lønnsforskjeller	-0,018	,630	,254	,085
Markedet bør styre økonomien	,148	,252	,409	,062
Bygge gasskraftverk i Norge	,025	,130	,566	,151
Satse på samfunn med høy vekst og produktivitet	,229	,110	,589	,047
Industriutbygging fremfor naturvern	,086	,038	,653	-0,006
Økt utbygging av vassdrag	,019	,025	,570	-0,202
Trygdemisbruk er utbredt	,480	,184	-0,087	-0,024
Mye sløsing med skattepenger	,598	,086	-0,128	-0,022
Redusere innvandring enda mer	,709	-0,014	,301	-0,112
Redusere bistand	,664	,031	,238	,123
Prioritere arbeid til nordmenn i dårlige tider	,581	-0,128	,318	-0,129
Innvandring er trussel mot nasjonal egenart	,602	-0,029	,257	-0,220
Gi innvandrere øk. støtte til opplæring i eget morsmål	,480	,174	,063	,024
Inngrep i arveanlegg forkastelig	-0,013	,105	,148	,250
Abort best ved sykdom eller misdannelse	,289	-0,160	,373	,179
Homofile samboende like rettigheter	-0,247	-0,079	-0,136	,503
Liberalt syn på abort	-0,097	-0,029	,089	,736
Samfunn med kristne verdier	-0,005	-0,058	-0,069	,638
Mer liberal alkoholpolitikk	,160	,239	,057	,598

2001

skattekutt fremfor mer velferd	,542	,266	,126	-0,019
Ikke høyere skatt for høytlønte (snudd)	,639	-0,055	,116	,024
Redusere den statlige kontrollen over privat næringsliv	,434	,137	,001	,193
Mer statlig innflytelse for å trygge sysselsettingen	,550	,026	,153	-0,038
Redusere trygder	,459	,094	,020	-0,127
Ikke mer økonomisk utjevning	,503	-0,096	-0,129	,346
Ikke redusere økonomiske forskjeller	,683	-0,110	,046	,154
Godta større lønnsforskjell for å stimulere innsats	,602	-0,074	,010	,180
Flere privatskoler for å bedre kvaliteten	,479	,269	-0,086	,060
Stramme inn sykelønnsordningen	,529	,082	-0,041	,004
Markedet bør styre samfunnsutviklingen	,353	,211	,092	,400

Industriutbygging fremfor naturvern	,058	,148	-,058	,658
Satse på et samfunn med høy vekst og produktivitet	,224	,208	,062	,563
Vi bør bygge gasskraftverk i Norge	,144	-,046	,137	,617
Mye sløsing med skattepenger	,080	,566	,015	-,101
Trygdemisbruk er utbredt	,255	,439	,048	-,027
Redusere bistand	,066	,573	,072	,237
Prioritere arbeid til nordmenn i dårlige tider	-,124	,584	-,190	,268
innvandring utgjør trussel mot nasjonal egenart	-,102	,620	-,239	,214
Ikke lik sos.hjelp til flyktn./asylsøk. og nordmenn (snudd)	,140	,535	,015	,134
Redusere innvandring enda mer	-,029	,680	-,145	,278
Liberalt syn på abort	-,011	-,259	,486	,186
Abort best ved sykdom eller misdannelser	-,131	,173	,040	,476
Homofile samboende bør ha samme rettigheter	-,122	-,431	,294	,065
Ikke obligatorisk kristendomsundervisning (snudd)	,002	-,201	,450	-,031
Mer liberal alkoholpolitikk	,183	,182	,853	,023
Ikke la kristne verdier spille viktigere rolle (snudd)	-,035	-,149	,567	,033

Vedlegg E: Regresjonsanalyse med fire holdningsdimensjoner og alternative indekskonstruksjoner

Når det gjelder vekst-vern-dimensjonen, er indekskonstruksjonen uproblematisk. Indeksene for alle tidspunkt inkluderer de samme tre indikatorene som alle gangene har en alfa-verdi over 0,50 og høye faktorladninger. Unntaket er 2001, der spørsmålet om vassdragsutbygging ikke lenger er stilt og for mitt formål er erstattet av spørsmål om gasskraftverk. Begge spørsmålene ble stilt også i 1997. Da hadde spørsmålet om gasskraftverk noe høyere inter-item-korrelasjon og faktorladning enn spørsmål om utbygging av vassdrag og bidro noe mer til alfa-verdien. Derfor mener jeg det er trygt å la gasskraftverk erstatte vassdrag. Dessuten gjelder begge spørsmålene et konkret energipolitisk spørsmål og er derfor relativt ekvivalente.

Moral- og religion-indeksen består for alle tidspunkt av fire indikatorer, bortsett fra 2001 der fem indikatorer inngår. Spørsmål om abort og regulering av alkohol inngår i indeksen for alle tidspunkt. Ellers har jeg inkludert de relevante spørsmålene som er stilt og som bidrar positivt til alfa-verdien. Dette gjelder spørsmål om å forby pornografi, likestilling av gifte og samboende, homofiles rettigheter, om likestillingen bør videreføres og ulike spørsmål om kristne verdier i

samfunnet. Spørsmålet om likestilling er utelatt i ett tilfelle der indikatoren faktisk bidrar negativt til alfa-verdien. Spørsmålet om regulering av alkohol reduserer alfa-verdien ubetydelig på ett tidspunkt. Den er likevel inkludert i indeksen for alle tidspunkt fordi jeg anser det som teoretisk betydningsfullt og fordi indikatoren de fleste ganger bidrar mye til alfa-verdien. Spørsmålet om abort ved sykdom eller misdannelser bidrar negativt til alfa-verdien og er negativt korrelert med flere andre indikatorer. Det samme gjelder spørsmålet om inngrep i arveanlegg. Disse spørsmålene er derfor utelatt. Cronbachs alfa er lavest i 1989 med 0,46, men er godt over 0,50 i de andre tilfellene.

Resultatene av regresjonsanalysen med alle fire indekser inkludert er gjengitt i tabell E1 og E2. Høy skår på indeksene indikerer henholdsvis markedsliberalistisk, velferdssjåvinistisk, vekstorientert og sekulær holdning. Tabell E3 og E4 viser resultatene vi får når indeksen for offentlig-privat inkluderer spørsmål om sosialisering av viktige bedrifter, omfang av offentlig sektor, privat helsevesen, privatskoler og økonomisk støtte til ”verdige trengende”. Utdrag fra reliabilitets-testen er gjengitt i tabell E5.

Tabell E1. Stemmegivning og holdningsdimensjoner. OLS-regresjon.

		1981	1985	1989	1993	1997	2001
Offentlig-privat	Beta	0,112	0,088	0,131	0,103	0,080	0,067
	R ² -endring	0,014	0,013	0,035	0,017	0,016	0,013
	P-verdi	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
Velferd og solidaritet	Beta	-	0,125	0,265	0,150	0,302	0,275
	R ² -endring	-	0,017	0,063	0,021	0,089	0,084
	P-verdi	-	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
Vekst og vern	Beta	0,062	0,032	- 0,026	- 0,009	0,015	- 0,045
	R ² -endring	0,004	0,001	0,001	0,000	0,000	0,002
	P-verdi	0,020	0,209	0,260	0,708	0,501	0,087
Moral og religion	Beta	-	0,020	0,115	0,002	0,028	-0,021
	R ² -endring	-	0,000	0,013	0,000	0,001	0,000
	P-verdi	-	0,423	< 0,01	0,926	0,200	0,402

Tabell E2. Stemmegivning og holdningsdimensjoner. Sekvensiell logistisk regresjon

		1981	1985	1989	1993	1997	2001
Offentlig-privat	Odds ratio	2,01	1,83	1,93	2,42	1,51	1,46
	Pseudo-R ² *	0,039	0,036	0,055	0,049	0,025	0,022
	P-verdi	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
Velferd-solidaritet	Odds ratio	-	3,71	4,77	4,21	4,64	4,08
	Pseudo-R ²	-	0,096	0,199	0,139	0,197	0,190
	P-verdi	-	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
Vekst-vern	Odds ratio	1,43	1,37	1,04	0,90	1,37	0,68
	Pseudo-R ²	< 0,05	0,100	0,199	0,139	0,202	0,016
	P-verdi	0,117	0,269	0,774	0,615	0,022	0,197
Moral-religion	Odds ratio	-	1,26	1,76	0,81	0,99	1,16
	Pseudo-R ²	-	0,103	0,223	0,141	0,202	0,199
	P-verdi	-	0,329	< 0,01	0,288	0,950	0,195

*Nagelkerke R Square. Gjelder Pseudo-R2 for hele modellen, dvs. for denne og foregående indeks(er).

Tabell E3. Stemmegivning og holdningsdimensjoner. OLS-regresjon. Alternativ indeks for offentlig-privat.

		1981	1985	1989	1993	1997	2001
Offentlig-privat	Beta	11,2	0,094	0,171	0,114	0,084	0,080
	R ² -endring	0,14	0,014	0,048	0,021	0,016	0,016
	P-verdi	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
Velferd og solidaritet	Beta	-	0,133	0,248	0,139	0,302	0,289
	R ² -endring	-	0,017	0,059	0,018	0,089	0,081
	P-verdi	-	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01

Tabell E4. Stemmegivning og holdningsdimensjoner. Sekvensiell logistisk regresjon. Alternativ indeks for offentlig-privat.

		1981	1985	1989	1993	1997**	2001
Offentlig-privat	Oddsrate	2,14	2,04	2,58	2,22	1,53	1,65
	Pseudo-R ² *	0,039	0,039	0,070	0,055	0,025	0,036
	P-verdi	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01
Velferd-solidaritet	Oddsrate	-	4,22	5,22	4,01	4,87	4,32
	Pseudo-R ²	-	0,107	0,212	0,138	0,197	0,195
	P-verdi	-	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01	< 0,01

*Nagelkerke R Square. Hele modellen, dvs. for denne og foregående indeks.

** Kun en indeksversjon for 1997.

Tabell E4. Cronbachs alfa for holdningsindekser

(i parentes maksimal alfa-verdi for indeks med flere relevante indikatorer inkludert)

	1981	1985	1989	1993	1997	2001
Offentlig-privat	0,642 (0,734)	0,612 (0,765)	0,63 (0,713)	0,627 (0,637)	0,672 (-)	0,683 (0,725)
Velferd-solidaritet	-	0,478 (0,540)	0,782 (0,786)	0,730 (0,722)	0,728 (0,716)	0,732 (0,736)
Vekst-vern	0,608	0,544 (-)	0,484 (0,513)	0,543 (0,641)	0,571 (0,649)	0,561 (0,671)
Moral-religion	0,301	0,660 (-)	0,504 (0,514)	0,466 (0,423)	0,521 (0,477)	0,612 (0,544)

Vedlegg F. Velferdsstatssjåvinisme. Operasjonalisering og analyseresultater

Forskningsresultater tyder på at de svakest stilte i et samfunn lettest utvikler negative holdninger til innvandrere fordi de svakest stilte i størst grad opplever innvandrere som konkurrenter, for eksempel på arbeidsmarkedet og ved fordeling av offentlige velferdsgoder – de har den sterkeste opplevelsen av forholdstap.³⁶ Samtidig er begrepet velferdsstatssjåvinisme brukt om Frp fordi partiet ønsker å reservere knappe velferdsgoder for våre egne ”verdige trengende” fremfor å bruke dem på innvandrere og u-hjelp. Dette kan forklare Frps relativt høye oppslutning blant økonomisk svakere stilte velgergrupper.³⁷

På bakgrunn av dette avleder jeg følgende hypoteser der vurdering av FrPs politikk når det gjelder eldreomsorg er avhengig variabel.

- Alder har positiv effekt. Økonomisk sett kan de eldre kan oppleve innvandrere som en konkurrent til midler til eldreomsorg, helsevesen og trygder og at de opplever sin stilling mest truet og derfor være mest negative til innvandrere. I tillegg kan alder antas å ha en generasjonseffekt på vurderingen av hvor viktig velferdsspørsmål er i forhold til andre politiske spørsmål.
- Utdanning har negativ effekt. Økonomisk sett kan utdanning utruste den enkelte med intellektuelle ressurser til forsvar av egne interesser i et komplisert og konkurransepreget samfunn.
- Å være pensjonist eller arbeidsledig har positiv effekt. Å motta trygdeytelser gjør at man objektivt sett står i et avhengighetsforhold til velferdsstaten og kan oppleve konkurransen om velferdsgoder som mer aktuell.

³⁶ Hemes, Gudmund og Knudsen, Knud (1990): *Svart på hvitt: Norske reaksjoner på flyktninger, asylsøkere og innvandrere*, FAFO-rapport 109.

³⁷ Kleven, Laila Th. (1998): *En studie av oppslutningen om Frp i lys av sosiale og politiske endringer*, hovedoppgave i statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

- Opplevd tilhørighet til arbeiderklassen har positiv effekt. Dette kan settes i sammenheng med utdanningsnivå og arbeidsmarked.
- Negativ holdning til innvandring og u-hjelp (høy skår på velferd/solidaritet-indeksen) har positiv effekt. Dette fordi FrP har uttrykt ønske om å bevilge mindre penger til slike formål.
- Markedsliberalistisk holdning (høy skår på offentlig-privat-indeksen) har positiv effekt. Dette i med utgangspunkt i FrPs ideologi.
- Å oppgi helse- og sosialspørsmål som viktig sak for stemmegivning har positiv effekt. Dersom det skal gi mening for et menneske å oppfatte innvandrere som en trussel mot egen velferd, må det allerede ha funnet sted en vurdering av velferdsspørsmålets betydning. Videre er det rimelig å anta at man oppfatter innvandrere som en større trussel mot fornuftig bruk av velferdsmidler dersom man prioriterer velferdsspørsmål høyt enn dersom slike spørsmål prioriteres lavt.
- Effekten av negativ holdning til innvandring og u-hjelp er høyest blant arbeidere og trygdede og blant dem som oppgir helse- og sosialspørsmål som viktig valgkampsak (samspillseffekt).
- Ønske om at staten skal bruke mer av oljeinntektene har positiv effekt. Dette fordi FrP har støttet en slik politikk.
- Å stemme FrP har positiv effekt. Dette med bakgrunn i den betydning partiidentifikasjon kan tenkes å ha.

Tabell E1 viser at alle variabler har fortegn som forventet. Alder har imidlertid ingen signifikant effekt når vi kontrollerer for andre variabler.

Utdanning har ikke signifikant effekt når vi kontrollerer for holdningsdimensjoner. Opplevd tilhørighet til arbeiderklassen har ikke signifikant effekt. Å være trygdet har signifikant effekt inntil samspillsleddene introduseres. I siste modell ser vi

signifikante effekter for partiidentifikasjon, ønske om å bruke mer oljepenger, negativ holdning til innvandrere og u-hjelp samt for samspillet mellom denne variabelen og prioritering av helse- og sosialspørsmål. Negativ holdning til innvandrere og u-hjelp bidrar med 4,7 prosent av forklart varians, mot 6,5 prosent for partiidentifikasjon. Markedsliberalistiske holdninger bidrar med 1,1 prosent. Tallene gir altså grunnlag for å anta at velferdsstatssjåvinisme har en betydning i forhold til FrPs eierskap til eldreomsorgspolitikken.

Tabell E1. Effekt av sosiale bakgrunnsvariabler og ulike holdningsvariabler på vurdering av FrPs politikk når det gjelder eldreomsorg. 1997-valget. Forklart varians, standardiserte regresjonskoeffisienter og p-verdier.

	Endring R ²	Beta	P-verdi
<i>Modell 1</i>	,011		,001
Alder		,015	,000
D1 utdanning:		-,002	,956
D2 utdanning:		-,106	,004
<i>Modell 2</i>	,005		,028
Alder		-,028	,412
D1 utdanning:		,011	,766
D2 utdanning:		-,079	,038
D1 yrke: Arbeider		,044	,121
D2 yrke: Trygdet		,086	,014
<i>Modell 3</i>	,011		,000
Alder		-,021	,535
D1 utdanning:		,007	,850
D2 utdanning:		-,090	,018
D1 yrke: Arbeider		,050	,074
D2 yrke: Trygdet		,094	,007
Offentlig/privat		,108	,000
<i>Modell 4</i>	,047		,000
Alder		-,044	,188
D1 utdanning:		,034	,360
D2 utdanning:		-,004	,922
D1 yrke: Arbeider		,025	,373
D2 yrke: Trygdet		,076	,025
Offentlig-privat		,058	,031
Velferd/solidaritet		,239	,000
<i>Modell 5</i>	,003		,030
Alder		-,052	,121
D1 utdanning:		-,038	,308
D2 utdanning:		-,004	,915
D1 yrke: Arbeider		,022	,425
D2 yrke: Trygdet		,069	,044
Offentlig/privat		,060	,025
Velferd/solidaritet		,229	,000
Helse/sosial viktig		,060	,030

<i>Modell 6</i>	,005		,073
Alder		-,052	,118
D1 utdanning:		,041	,260
D2 utdanning:		,005	,895
D1 yrke: Arbeider		,123	,347
D2 yrke: Trygdet		,018	,900
Offentlig-privat		,063	,020
Velferd/solidaritet		,167	,000
Helse/sosial viktig		-,224	,073
Samspill arbeider		,050	,733
Samspill trygdet –		-,109	,416
Samspill		,315	,019
<i>Modell 7</i>	,005		,006
Alder		-,055	,096
D1 utdanning:		,040	,272
D2 utdanning:		,006	,871
D1 yrke: Arbeider		,121	,317
D2 yrke: Trygdet		,015	,914
Offentlig-privat		,071	,009
Velferd/solidaritet		,157	,000
Helse/sosial viktig		-,225	,070
Samspill arbeider		,050	,731
Samspill trygdet –		-,116	,383
Samspill		,310	,020
Bruke mer		,073	,006
<i>Modell 8</i>	,065		,000
Alder		-,040	,218
D1 utdanning:		,035	,328
D2 utdanning:		-,003	,934
D1 yrke: Arbeider		,142	,259
D2 yrke: Trygdet		,026	,852
Offentlig-privat		,049	,062
Velferd/solidaritet		,087	,036
Helse/sosial viktig		-,185	,122
Samspill arbeider		,039	,778
Samspill trygdet –		-,130	,312
Samspill		,250	,052
Bruke mer		,055	,034
Stemmegivning		,273	,000

Vedlegg G. Manifestoanalyse

Tabell F1. Faktoranalyse av indikatorer til manifestoanalyse

	Etter 1945		Etter 1969	
Free Enterprise	,841	-,299	,835	-,383
Incentives	,354	-,510	,160	-,654
Market Regulation				,174
Econom Planning	-,263	,340		,522
Corporatism	-,324	-,152	-,253	,203
Protectionism +		,508		,482
Protectionism -	,403	-,450	,463	-,563
Economic Goals	-,180	,239	-,133	,459
Keynesian Demand	-,273		-,287	,384
Productivity	-,306	-,339	-,468	-,339
Infrastructure	-,342	-,622	-,429	-,482
Controlled Econ	-,136	,676	-,185	,650
Nationalization	-,189	,620		,532
Econ Orthodoxy	,650		,702	
Marxist Analysis		,201		,211
Culture	-,421		-,666	
Social Justice	-,451	,449	-,471	,674
Welfare +	-,455	,120	-,667	
Welfare -	,893	-,118	,874	-,278
Education +	-,366	-,570	-,502	-,636
Education -	,719	-,120	,661	-,302
Labour +	-,143	,690	-,194	,564
Labour -	,546		,525	

Tabell F2. Økonomisk høyre-venstre-plassering

	1973	1977	1981	1985	1989	1993	1997	2001
Ap	20	17	12,4	13,1	8,8	4,47	8,18	9,58
KrF	6,7	7,7	5,4	6,8	5,6	3,05	2,09	4,79
Høyre	1,7	4,5	-4,7	-5,5	-6,8	-14,67	-6,74	-7,3
Frp	-63,8	-15,7	-24,1	-27,9	-16,9	-26,53	-15,89	-20,41

Tabell F3. Velferdspolitisk høyre-venstre-plassering

	1973	1977	1981	1985	1989	1993	1997	2001
Ap	6,2	8,6	4,2	8,6	11,8	9,98	7,38	18,95
KrF	5,7	5,9	9,4	8,6	12,8	7,76	8,72	14,83
Høyre	8,6	5,3	0,3	7,1	9,5	6,73	6,98	6,78
Frp	-2,2	1,0	-1,8	-1,9	2,4	-0,93	4,06	10,16

Vedlegg H. FrPs alternative forslag til statsbudsjett

1983

Kap.	Post	Formål	Avvik i forhold til komiteens tilråding	Endring i forhold til St.prp. nr. 1 (med eventuelle tillegg)
610		Barnetrygd	-72 000 000	
611		Barne- og ungdomsvern	-19 000 000	-18 000 000
620		Statens edruskapsdirektorat	-12 706 000	-11 110 000
623		Statens fond for alkoholfrie hoteller	-4 200 000	-4 200 000
640		Tilskudd til sosial omsorg (bl.a. innvandrer.)	-30 200 000	-30 200 000
641		Forsøksvirksomhet, opplysningsvirksomhet	-4 000 000	-3 000 000
644		Hjelpeordninger for hjemmene	+50 000 000	50 000 000
660		Krigspensjonering for militære	+21 400 000	+22 000 000
670		Tiltak for eldre og funksjonshemmede	+389 700 000	
	(ny)	Bostøtte for eldre		+400 000 000
718		Tilskudd til universitetssykehus		+600 000
719		Somatiske helseinstitusjoner, andre utgifter		
720		Statens psykiatriske institusjoner		+1 379 000
741		Særlige tiltak for funksjonshemmede	-7 000 000	+3 000 000
760		Det offentlige tannlegevesen	-28 000 000	-18 000 000
778		Andre forebyggende tiltak, helseopplysning		+1 000 000
797		Helseberedskap		+1 400 000
2600		Rikstrygdeverket	-8 000 000	-8 000 000
2601		Folketrygdens regionale organer	-3 000 000	-3 000 000
2650		Sykepenger	-950 000 000	
		Sykepenger arbeidstakere		-700 000 000
		Sykepenger selvstendige		-150 000 000
		Sykepenger statsansatte		-100 000 000
2660		Uførhet		+6 500 000
2663		Attføring	-110 000 000	-100 000 000
2670		Alderdom	+1 300 000 000	
	73	Økning særtilllegg 6 prosentenheter		+650 000 000
	75	Likestilling av gifte og samboende pensjonister		+650 000 000
2680		Enker og enkemenn m.v.		+100 000
2683		Ugifte forsørgere		+500 000
2684		Skilte og separerte forsørgere		+700 000
2772		Bedriftshelsetjeneste m.v.		+100 000
3650	55	Sykelønn, refusjon fra folketrygden	+200 000 000	+200 000 000
570		Bostøtte	-130 000 000	-130 000 000

1985

Kap.	Post	Formål	Avvik i forhold til komiteens tilråding	Endring i forhold til St.prp. nr. 1 (med eventuelle tillegg)
610		Barnetrygd	-10 000 000	
611	62	Barne- og ungdomsvern	-15 000 000	-15 000 000
620		Statens edruskapsdirektorat	-8 900 000	
	1	Driftsutgifter		-3 000 000
	70.1	Edruskapsdirektoratet, avholdsorganisasjoner		-6 300 000
	70.2	Edruskapsdirektoratet, AKAN		+400 000
	70.6	Edruskapsdirektoratet, miljøtilbud		-3 700 000
621	1-11	Statens institutt for alkoholforskning	-1 000 000	-1 000 000
623	60-70	Statens fond for alkoholfrie hoteller m.v.	-1 430 000	-1 430 000
640		Sosial omsorg	-10 930 000	
	61	Sosial omsorg, Oslo kommunes avdeling		-1 430 000
	65	Sosialomsorg, krisetiltak		-9 500 000
641		Informasjons- og forsøksvirksomhet	-5 175 000	
	11.6	Studievirksomhet		-2 000 000
	11.6	Studiestipend		-175 000
	60	Tilskudd		-3 000 000
642		Flyktninghjelp	-250 000	
700	1-11	Helsedirektoratet, administrasjon	-3 000 000	-3 000 000
711		Statlig drift av institusjoner for ortopedisk kirurgi		
719	62	Behandling i somatiske helseinst., andre utgifter	+49 000 000	+60 000 000
741		Særlige tiltak for funksjonshemmede	+2 000 000	
	70	Særlige tiltak for funksjonshemmede		+3 000 000
	72	Særlige tiltak for funksjonshemmede		+1 000 000
750		Fylkeslegekontorene m.fl.	-2 500 000	
770		Statens institutt for folkehelse	-4 500 000	-4 000 000
778	71	Andre forebyggende tiltak	+5 000 000	+5 000 000
2600	01-11	Rikstrygdeverket	-10 000 000	-10 000 000
2601	01-11	Folketrygdens regionale organer	-3 000 000	-3 000 000
2602	01-11	Trygdekontorene m.v.	-80 000 000	-80 000 000
2650		Sykepenges	-1 145 000 000	
	70	Sykepenges arbeidstakere		-660 000 000
	71	Sykepenges selvstendig næringsrivende		-155 000 000
	72	Sykepenges, statsansatte		-330 000 000
2663		Attføring	-110 000 000	-110 000 000
2670		Alderdom	3 190 000 000	
	70	Alderdom grunnpensjon		+1 020 000 000
	73	Alderdom særtillegg for minstepensjonister		+1 350 000 000
	75 (ny)	Alderdom, lik pensjon for ektefeller		+820 000 000
2672	70	Forlengt ferie for arbeidstakere over 60 år	-360 000 000	-360 000 000
2680		Enker og enkemenn m.v.		+45 000
2683		Ugifte forsørgere		+900 000
2684		Skilte og separerte forsørgere		+95 000
2710	60	Fylkeshelsetjenesten m.v.	+400 000 000	+409 000 000
2755	60	Helsetjenesten i kommunene	+400 000 000	+400 000 000
580		Bostøtte	-79 000 000	-200 000 000

1987

Kap.	Post	Formål	Avvik i forhold til komiteens tilråding	Endring i forhold til St.prp. nr. 1 (med evt. tillegg)
611		Barne- og ungdomsvern	-10 000 000	-10 000 000
620		Statens edruskapsdirektorat	+750 000	+750 000
621		Statens institutt for alkoholforskning	-2 000 000	-2 000 000
623		Statens fond for alkoholfrie hoteller	-2 235 000	-2 235 000
640		Tilskudd til sosial omsorg	-27 150 000	-27 150 000
641		Forsøksvirksomhet - opplysningsvirksomhet	-10 000 000	-10 000 000
670		Tiltak for eldre	+3 000 000	+3 000 000
673		Tiltak for funksjonshemmede	+4 000 000	+4 000 000
713		Oslo sanitetsforenings revmatismesykehus	0	+1 000 000
714		Det norske radiumhospital	-4 000 000	-4 000 000
719		Andre utgifter	+60 000 000	
	72	Kjøp av operasjoner i utlandet		+60 000 000
732		Kontroll og tilsyn med psykisk utviklingshemmede	+500 000	+500 000
741		Særlige tiltak for funksjonshemmede	+14 500 000	+14 500 000
750		Fylkeslegekontorene	-2 500 000	-2 500 000
752		Gjennomføring av lov om svangerskapsavbrudd	-1 000 000	-1 000 000
777		Familievern	0	-1 400 000
2600	01-11	Rikstrygdeverket, driftsutgifter		+3 800 000
2601	01-11	Folketrygdens regionale organer		-2 000 000
2602		Trygdekontorene		-50 000 000
2650		Sykepenger	-1 001 500 000	
	70	Sykepenger for arbeidstakere		-560 000 000
	71	Sykepenger for selvstendig næringsdrivende		+60 000 000
	72	Sykepenger for statsansatte		-300 000 000
	73	Fødselspenger yrkesaktive		-200 000 000
	74	Fødselspenger hjemmевærende		+25 000 000
2660		Uførhet	+80 000 000	
	74	Uførhet - grunnstønad		+50 000 000
	75	Hjelpestønad		+50 000 000
2672		Forlenget ferie	-390 000 000	-390 000 000
2670		Alderdom	+2 008 000 000	
		Økt grunnbeløp		+1 248 000 000
		Særtilllegg 8% enheter		+760 000 000
2710		Tilsk. Til helse- og sosialtjenesten i kommunene	+9 500 000	+9 500 000
580		Bostøtte	-120 000 000	-100 000 000

Frp foreslo kutt på 50 mill. kr i kap. 640 post 60 utgifter til asylsøkere og 50 mill. kr i kap. 642 post 60 flyktningshjelp. På bakgrunn av Frps velferdssjåvinistiske profil kan det gi et skjevt bilde av Frps helse- og sosialpolitikk for øvrig å inkludere i analysen så store utgiftskutt til formål som Frp alltid har fremhevet at partiet vil nedprioritere. Endringer for disse kapitlene er derfor utelatt.

1989

Kap.	Post	Formål	Avvik i forhold til komiteens tilråding	Endring i forhold til St.prp. nr. 1 (med evt. tillegg)
600		Sosialdepartementet		-3 500 000
621	1-11	Statens institutt for alkoholforskning	-2 800 000	-2 800 000
622	70	Tilskudd avholdsorganisasjoner	-9 500 000	-6 500 000
	1-11	Rusmiddeldirektoratet		-3 000 000
623	70	Alkoholfrie hoteller og serveringssteder	-2 400 000	-2 400 000
640	61	Oslo kommunes arbeid med sigøynere	-22 900 000	-20 900 000
641	11	Forsøks- og opplysningsarbeid	-14 200 000	-7 000 000
	60	Kommunal forsøksvirksomhet		-7 200 000
660	50	Krigspensjon for militære	+60 000 000	+60 000 000
670	1-11	Tiltak for eldre	+2 700 000	+700 000
	70-71	Tiltak for eldre		+2 000 000
673	70-74	Tiltak for funksjonshemmede	+120 000 000	+20 000 000
673	61	HVPU-reformen		+100 000 000
675	60	Bostøtte for pensjonister	+30 000 000	+30 000 000
676	50	AFP	-70 000 000	-70 000 000
710		Rikshospitalet		
719	70	Kjøp av syke- og aldershjemplasser	+365 000 000	+365 000 000
732	70	Støtte til frivillig arbeid med psykisk funksjonshemmede	+1 500 000	+1 500 000
741	72	Særlige tiltak for funksjonshemmede	+2 000 000	+2 000 000
757		Kreftregisteret	0	+300 000
774	1-11	Statens helseundersøkelse	+1 000 000	+1 000 000
2600	1-11	Rikstrygdeverket	-8 000 000	-8 000 000
2601	1-11	Folketrygdens regionale organer	-4 000 000	-4 000 000
2602	1-11	Trygdekontorene	-55 000 000	-70 000 000
2603		Trygderetten		700 000
2650	70	Sykepenger for arbeidstakere	-2 377 500 000	-1 400 000 000
	71	Sykepenger for selvstendig næringsdrivende		-100 000 000
	72	Sykepenger for statsansatte		-400 000 000
	73	Fødselspenger til yrkesaktive		-583 000 000
	74	Fødselspenger til hjemmearbeidende kvinner		+125 000 000
2660	74	Uførhet - grunnstønad	+143 000 000	+65 000 000
	75	Hjelpestønad		+78 000 000
2670		Alderdøm grunnbeløp og særtillegg	+4 487 000 000	+4 487 000 000
2672	70	Forlenget ferie	-390 000 000	-390 000 000
2683	70-74	Ugifte og skilte forsørgere	-300 000 000	-300 000 000
2685	70	Forskuttering underholdsbidrag	-200 000 000	-200 000 000
2710	60	Rammetilskudd fylkene - helse	+218 000 000	+200 000 000
2711	62	Behandlingstilbud i utlandet		+100 000 000
2760	60	Rammetilskudd kommunene	+302 400 000	+300 000 000
2770	(ny)	Øremerkede tilskudd helsetjenesten	+800 000 000	+800 000 000
2790		Andre helsetiltak		
580	70.1	Bostøtte (pensjonister skjermes)	-120 000 000	-120 000 000

1991

Kap.	Post	Formål	Endring i forhold til St.prp. nr. 1 (med evt. tillegg)	Avvik i forhold til Komiteens tilråding
603	21	Utredningsvirksomhet, veiledning og forsøksvirksomhet	-2 000 000	-2 000 000
623	70	Statens fond for alkoholfrie hoteller m.v.	-3 500 000	-2 500 000
640	61	Sosial omsorg, tilskudd til Oslo komm. arb. med sigøynere	-500 000	-2 500 000
641	11.6.	Informasjonsvirksomhet m.v. i sosialsektoren	2 000 000	+2 000 000
660		Krigspensjon	119 000 000	+119 000 000
	50	Krigspensjon, tilskudd militære		+27 000 000
	51	Krigspensjon, tilskudd sivile		+92 000 000
670	70	Tilskudd til Norsk Pensjonistforbund	5 240 000	+240 000
	73 (ny)	Eldreomsorgsombud		+5 000 000
673		Eldre og funksjonshemmede	222 000 000	
	61	Oppfølging HVPJU-reformen		+220 000 000
	71	Tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner		+2 000 000
675		Bostøtte for pensjonister		+25 000 000
724	61	Tilskudd til psykososialt arbeid for flyktninger og asylsøk.	-3 700 000	-3 700 000
752	70	Lov om svangerskapsavbrudd, tilskudd til AAN-kontorene	-1 000 000	-1 000 000
760	60	Fylkesk. helse-/sos.tjeneste, kjøp av behandlingsplasser	271 000 000	+300 000 000
761	60	Kommunenes helse-/sosialtjeneste	620 000 000	+140 000 000
		Øremerket kjøp av institusjonsplasser		+300 000 000
761		Oppplæring av helsepersonell i moderne smertebehandling		+40 000 000
		Ikke gi adgang til egenbetaling på hjemmesykepleie		+100 000 000
	70	Ikke innføre egenbetaling på laboratorieprøver hos leger		+40 000 000
770	30 (ny)	Statens institutt for folkehelse, nybygg	-30 000 000	-15 000 000
778	60	Andre forebyggende tiltak, yrkesmedisinske tiltak	1 000 000	+2 000 000
2650	70	Sykepenger for arbeidstakere m.v.	-4 371 000 000	-3 100 000 000
	73	Fødselspenger til yrkesaktive		-980 000 000
	74	Fødselspenger til hjemmearbeidende		+360 000 000
2660		Uførhet	+370 000 000	
	70	Grunnpensjon		+141 000 000
	71	Tilleggs pensjon		+164 000 000
	72	Særtilllegg		+165 000 000
2662	70	Yrkesskadetrygd	+2 000 000	+2 000 000
2663		Attføring	+80 000 000	
	70	Attføringspenger under medisinsk		+41 000 000
	71	Attføringspenger under attføring		+39 000 000
2670		Alderdom	+1 525 000 000	
	70	Grunnpensjon		+335 000 000
	71	Tilleggs pensjon		+267 000 000
	72	Ventetillegg		+7 000 000
	73	Særtilllegg		+916 000 000
2680		Enker og enkemenn m.v.	+39 000 000	
	70	Grunnpensjon		+15 000 000
	71	Tilleggs pensjon		+14 000 000
	72	Særtilllegg		+10 000 000
2681		Etterlatte familiepleiere	+4 000 000	
	70	Pensjon og overgangsstønad		+1 000 000
	71	Særtilllegg		+3 000 000
2682	70	Barnepensjoner	+4 000 000	+4 000 000
2683		Ugifte, skilte og separerte forsørgere	-400 000	
	70	Overgangsstønad		-200 000
	71	Særtilllegg		-100 000
	72	Stønad til barnetilsyn		-100 000

2685	70	Forskuttering av underholdsbidrag	-100 000 000	-100 000 000
2686	70	Gravferdshjelp	+45 000 000	+45 000 000
2711	75	Rekonvalesenthjem og kurbad	-20 000 000	+20 000 000
2751	70	Legemidler	120 000 000	+150 000 000
2752	70	Refusjon av egenbetaling	+7 000 000	+40 000 000
2755		Helsetjeneste i kommunene	+15 000 000	
	70	Refusjon almenlegehjelp		+14 000 000
	71	Refusjon fysioterapi		+1 000 000
2790		Andre helsetiltak		
	p70	Briller og kontaktlinser til barn/unge med spes. med. behov		+6 000 000
580		Bostøtte	-160 000 000	-130 000 000

1993

Kap.	Post	Formål	Endring i forhold til St.prp. nr. 1 (med evt. tillegg)	Avvik i forhold til komiteens tilråding
603	21	Utredningsvirksomhet, veiledning og forsøksvirks.	-5 000 000	-4 000 000
610	1	Rusmiddeldirektoratet	-600 000	-2 600 000
612		Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning	-3 000 000	
613	70	Statens fond for alkoholfrie hoteller m.v.	-3 670 000	-3 670 000
651	61	Forsøksvirksomhet, opplysningsvirksomhet m.v.	-10 000 000	-10 500 000
665	60	Bostøtte for pensjonister	+115 000 000	+115 000 000
673	61	Tiltak for funksjonshemmede	+300 000 000	+320 000 000
	71		+20 000 000	
701	21	Forsøks- og effektiviseringsvirksomhet	-13 000 000	-13 000 000
	70		-2 000 000	
710		Statens institutt for folkehelse		
712	11	Statens helseundersøkelser	-2 000 000	-2 000 000
713	1	Statens ernæringsråd	-500 000	-1 000 000
	11		-500 000	
714	1	Statens tobakkskaderåd	-500 000	-1 000 000
	11		-500 000	
717	71	Til gjennomføring av lov om svangerskapsavbrudd	+2 000 000	+2 000 000
718	11	Handlingsprogram for redusert spedbarnsdødelighet	+1 500 000	+1 250 000
719		Andre forebyggende tiltak, handlingsplan mot HIV/AIDS		+4 000 000
731	1	Rikshospitalet	+7 000 000	+10 000 000
	11		+3 000 000	
733	1	Professorat og utdanningsstilling i revmatologi	+1 000 000	+1 000 000
739	71	Tilskudd til Norsk Pasientforening	+1 000 000	+51 000 000
739	73 (ny)	Andre utgifter	+100 000 000	
739	70			
741	1	Statens klinikk for narkomane	-3 000 000	-3 000 000
743	61	Statlige stimulerings tiltak for psykisk helsevern	-5 000 000	-5 000 000
750	1	Statens legemiddelkontroll	-13 000 000	-14 000 000
	11		-1 000 000	

760	60	Fylkeskommunenes helse- og /sosialtjeneste	+500 000 000	+500 000 000
761	60	Kommunenes helse- og sosialtjeneste	-50 000 000	+706 000 000
	60	Ombygging/nybygging (enerom)	+756 000 000	
2600	11	Trygdeetaten	-4 400 000	-4 400 000
	70		+4 400 000	
2650		Sykepenges		-3 170 000 000
	70	Sykepenges, 2 karendager og 90 pst. NKN	-2 080 000 000	
2660	70	Uførhet, grunnpensjon	+503 000 000	+564 000 000
	72	Uførhet, særtillegg	+61 000 000	
2670	70	Alderdom, likestilling av gifte og samboende pensjonister	+798 000 000	+1 117 000 000
	73	Alderdom, likestilling av gifte og samboende pensjonister	+319 000 000	
2680	70	Enker og enkemenn m.v., grunnpensjon		+4 000 000
	71	Enker og enkemenn m.v., særtillegg?	+4 000 000	
2681	71	Etterlatte familiepleiere	+1 000 000	+1 000 000
2683		Ugifte, skilte og separerte forsørgere		-416 000 000
	70	Overgangsstønad	-300 000 000	
	71	Særtillegg	+64 000 000	
	72	Stønad til barnetilsyn	-100 000 000	
	73	Utdanningsstønad	-80 000 000	
2686	70	Gravferdshjelp	+90 000 000	+90 000 000
2752	70		+12 000 000	+12 000 000
580		Bostøtte	-726 000 000	-726 000 000

Kap.	Post	Formål	Endring i forhold til St.prp. nr. 1 (med evt. tillegg)	Avvik i forhold til komiteens tilråding
600		Sosial- og helsedep.		-5 000 000
	1	Sosial- og helsedepartementet, lønn/godtgj.	-5 000 000	
603		Utredningsvirksomhet, veiledning og forsøksvirksomhet		-5 000 000
	21	Spesielle driftsutgifter	-5 000 000	
604		Frivillighetsentraler		
	1-11		-2 498 000	
	70	Frivillighetsentraler, tilskudd	+2 498 000	
605	21	Moderniserings- og utviklingsarbeid	-2 000 000	-2 000 000
610		Rusmiddeldirektoratet		
	70	Tilskudd til avholdsorganisasjoner	+3 750 000	
	73	Tilskudd til Blå Kors	+250 000	
612		Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning	-2 000 000	-2 000 000
	1	Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning, lønn/godtgj.	-1 000 000	
	11	Varer og tjenester	-1 000 000	
614		Tiltak for stoffmisbrukere		+3 000 000
	63	Evangeliesenteret	+3 000 000	
651		Forsøksvirksomhet, opplysningsvirksomhet m.v		-12 000 000
	11	Forsøksvirksomhet, opplysningsvirksomhet m.v., varer/tjenester	-4 000 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	-10 000 000	
	70	Tilskudd til spesielle formål	+2 000 000	
665	60	Bostøtte for pensjonister, tilskudd til kommuner	+50 000 000	+50 000 000
670		Tiltak for eldre		+400 000 000
	61	Tilskudd omsorgstjenester	+400 000 000	
673		Tiltak for funksjonshemmede		+325 000 000
	61	oppfølging HVPU-reformen	+300 000 000	
	75	Tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner	+30 000 000	
674		Handlingsplan for funksjonshemmede		+50 000 000
	21	Spesielle driftsutgifter	+50 000 000	
701		Forsøks- og effektiviseringsvirksomhet		-11 000 000
	21	Spesielle driftsutgifter, likemannsarbeidet	-10 000 000	
	70	Tilskudd, Norsk institutt for sykehusforskning	-1 000 000	
713		Statens ernæringsråd		-4 750 000
	11	Varer og tjenester	-450 000	
	30	Statens ernæringsråd, nybygg	-4 300 000	
739		Andre utgifter		+100 000 000
	75(ny)	Tilskudd til kjøp av ekstra behandlingsskapasitet	+100 000 000	
750		Statens legemiddelkontroll		-12 000 000
	1	Lønn/godtgjørelser	-10 000 000	
	11	Varer og tjenester	-2 000 000	
760		Fylkeskommunal helse- og sosialtjeneste		+640 000 000
	62	Tilskudd til regionsykehus	+40 000 000	
	65	Tilskudd til behandling, rehabilitering m.m.	+600 000 000	
761		Kommunenes helse- og sosialtjeneste		+505 000 000
	62	Tilskudd til kommuner	+500 000 000	
	63	Tilskudd til opphold i institusjon for eldre	+5 000 000	

2650	Sykepenger for arbeidstakere m.v		-4 000 000 000
	70 Jamfør kap. 739 post 75	-100 000 000	
	70 2 karensdager og 80 pst. NKN	-3 900 000 000	
2660	Uførhet		+478 000 000
	70 Uførhet, grunnpensjon	+215 000 000	
	72 Uførhet, særtillegg	+263 000 000	
2663	Medisinsk rehabilitering		+3 500 000
	70 Medisinsk rehabilitering	+3 500 000	
2670	Alderdom		+2 653 200 000
	70 Grunnpensjon, likestilling samboende og gifte pensjonister	+1 194 500 000	
	73 Særtillegg økes 5000 kr	+1 458 700 000	
2680	72 Enker og enkemenn m.v., særtillegg	+22 100 000	+22 100 000
2681	71 Etterlatte familiepleiere, særtillegg	+2 500 000	+2 500 000
2682	70 Barnepensjoner		+300 000
2683	Ugifte, skilte og separerte forsørgere		
	70 Overgangsstønad	-100 000 000	-100 000 000
	71 Særtillegg	+220 100 000	+220 100 000
2686	70 Gravferdshjelp kr 6000	+92 000 000	+92 000 000
2711	Fylkeshelsetjenesten		
	75 Fylkeshelsetjenesten, opptreningsinstitusjoner	+25 000 000	+5 000 000
2750	Legehjelp		+2 000 000
	73 Legehjelp, kiropraktorbehandling	+2 000 000	
2751	Medisiner m.v.		+10 000 000
	71 Medisiner m.v., høreapparater	+10 000 000	
2752	70 Refusjon av egenbetaling	+25 000 000	+25 000 000

1997

Kap.	Post	Formål	Endring i forhold til St.prp. nr. 1 (med evt. tillegg)	Avvik i forhold til komiteens tilråding
600		Sosial- og helsedepartementet		-5 000 000
	01	Lønn og godtgjørelser	-3 000 000	
	11	Varer og tjenester	-2 000 000	
603		Forskning og utredning		-5 000 000
	21	Spesielle driftsutgifter	-5 000 000	
604		Frivillighetssentraler		0
	01	Frivillighetssentraler, lønn og godtgjørelse	-1 000 000	
	70	Frivillighetssentraler, tilskudd	+1 000 000	
610		Rusmiddeldirektoratet		-3 000 000
	11	Rusmiddeldirektoratet, varer og tjenester	-3 000 000	
612		Statens inst for alkohol- og narkotikaforskning		-1 000 000
	01	Lønn/godtgjørelser	-500 000	
	11	Varer og tjenester	-500 000	
614		Tiltak for rusmiddelmisbrukere		+27 000 000
	21	Driftsutgifter	+500 000	
	63	Tilskudd til tiltak	+25 000 000	
	70	Tilskudd	+1 500 000	
651	70	Forsøksvirksomhet	+5 000 000	+5 000 000
665	60	Bostøtte for pensjonister	+100 000 000	+100 000 000
670		Tiltak for eldre		+355 000 000
	61	Tilskudd til omsorgstjenester	+300 000 000	
	62	Styrking av geriatri	+50 000 000	
	70	Tilskudd til pensjonistenes org	+5 000 000	
672		Rådet for funksjonshemmede		0
673		Tiltak for funksjonshemmede		+43 500 000
	61	Oppfølging av ansvarsreformen	+50 000 000	
	75	Tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner	+5 000 000	
674		Handlingsplan for funksjonshemmede		+10 000 000
	60	Tilskudd til assistenter	+10 000 000	
712		Statens helseundersøkelser		+2 000 000
	11	Varer og tjenester	+2 000 000	
717		Gjennomføring av lov om svangerskapsavbrudd		+2 000 000
	71	Stiftelsen Alternativ til abort i Norge	+2 000 000	
719		Andre forebyggende tiltak		+55 000 000
	61	Forebyggende tiltak, mammografiscreening	+60 000 000	
	70	Forebyggende tiltak, handlingsplan mot HIV/AIDS	-5 000 000	
730		Rikshospitalet		+50 000 000
	01	Lønn og godtgjørelser	+50 000 000	
734		Radiumhospitalet		+25 000 000
	01	Radiumhospitalet, lønn og godtgjørelser	+25 000 000	
739		Andre utgifter		+402 000 000
	(ny)	Tilskudd til kjøp av ekstra behandl kapasitet	+100 000 000	
	76 (ny)	Andre utgifter, pasientbro	+300 000 000	
742		Forpleining ,kontroll og tilsyn med psyk. pasienter		-5 000 000
	01	Lønn og godtgjørelse	-4 000 000	
	11	Varer og tjenester	-1 000 000	
743		Statlig stimulering...		+2 000 000
	60	Statlige stimuleringstiltak for psykisk helsevern	+2 000 000	
750		Statens legemiddelkontroll		-20 000 000
	01	Lønn og godtgjørelser	-14 000 000	
	11	Statens legemiddelkontroll, varer og tjenester	-6 000 000	

760		Fylkeskommunenes helse- og sosiatjeneste		+2 275 000 000
	64 (Ny)	Utstørsinvesteringer	+50 000 000	
	66	Samarbeidstiltak	-50 000 000	
	62	Tilskudd regionsykehus	+400 000 000	
	65	Tilskudd til pasientbehandling og -rehabilitering	+1 200 000 000	
	68	Tilskudd til psykisk helsevern	+600 000 000	
	69	Utprøvende behandling	+50 000 000	
	(Ny)	Høgekostbehandling i utlandet	+25 000 000	
761		Kommunenes...		+300 000 000
	62	Tilskudd til psykiatri	+300 000 000	
2600		Trygdeetaten		-75 000 000
	01	Trygdeetaten, lønn og godtgjørelser	-25 000 000	
	11	Trygdeetaten, varer og tjenester	-50 000 000	
2601		Hjelpe....		-20 000 000
	01	Hjelpemiddelsentraler m v , lønn og godtgjørelser	-20 000 000	
2603		Trygderetten		+3 000 000
	01	Trygderetten, lønn og godtgjørelser	+3 000 000	
2650		Sykepenges		-3 060 000 000
	70	Sykepenges for arbeidstakere	-3 060 000 000	
2660		Uførhet		+715 500 000
	70	Uførhet, grunnpensjon	+426 500 000	
	72	Uførhet, særtillegg	+289 000 000	
2663		Medisinsk rehabilitering		+68 500 000
	75	Tekniske hjelpemidler	+5 000 000	
	70	Rehabiliteringspenges	+50 000 000	
	71	Attføringspenges i påvente av attføring	+5 000 000	
	72	Foreløpig uførestønad	+9 000 000	
2670		Alderdom		+2 461 000 000
	70	Alderdom, grunnpensjon	+1 030 000 000	
	73	Alderdom, særtillegg	+1 431 000 000	
2680		Enker....		+23 000 000
	72	Enker og enkemenn, særtillegg	+23 000 000	
2681		Etterlatte...		+2 000 000
	71	Etterlatte familiepleiere, særtillegg	+2 000 000	
2683		Ugifte, skilte og separerte forsørgere, overgangsstønad	-200 000 000	-200 000 000
2711		Fylkes....		+80 000 000
	75	Fylkeshelsetjenesten opptreningsinstitusjoner	+30 000 000	
	72	Div tiltak fylkeshelsetjenesten, refusjon tannlegehjelp	+50 000 000	
2750		Legehjelp		+3 000 000
	71	Skyssverdelag for leger	+145 000 000	
	75	Legehjelp m.v., logopedisk behandling	+3 000 000	
2751		Medisiner...		+70 000 000
	70	Medisiner m.v., legemidler	+50 000 000	
	71	Medisiner m.v., høreapparater	+20 000 000	
2755		Helsetjenesten i kommunene, refusjon almenlegehjelp	+125 000 000	+125 000 000

1999

Kap.	Post	Formål	Endring i forhold til St.prp. nr. 1 (med evt. tillegg)	Avvik i forhold til komiteens tilråding
600	1	Sosial- og helsedepartementet, driftsutgifter	-5 000 000	-3 653 000
610	1	Rusmiddeldirektoratet, driftsutgifter	-5 000 000	-4 565 000
	60	Regionale kompetansesentra innen rusmiddelomsorg, jf. post 1.	+5 000 000	+5 000 000
	70	Tilskudd alkoholfrie serveringssteder	-10 000 000	-10 000 000
614	63	tiltak for rusmiddelmissbrukere, Metadonbehandling	+20 000 000	+20 000 000
660	70	Krigspensjon	+24 000 000	+24 000 000
670	61	Tiltak for eldre, skjønnstilsk. og økt pleiebemannings sykehjem	+145 000 000	145 000 000
	70	Tilskudd til pensjonistorganisasjonene	+5 000 000	+5 000 000
673	63	Bruk av tvang overfor psykisk funksjonshemmede	-108 000 000	-108 000 000
674	60	Personlige assistenter for funksjonshemmede	+20 000 000	+20 000 000
701		Forsøks- og utviklingsvirksomhet		
	21	Forberede ikraftsettelse av fastlegeordningen i år 2000.	-84 000 000	-9 400 000
		Arbeid med implantater i tannhelsetjenesten.	+1 000 000	0
702	1	Nemnd for bioteknologi, driftsutgifter	-500 000	-451 000
704	1	Giftinformasjonssentralen	-1 000 000	-914 000
710	1	Statens institutt for folkehelse, driftsutgifter	-5 000 000	-3 264 000
711	1	Statens rettsstoksikologiske institutt, driftsutgifter	-5 000 000	-664 000
713	1	Statens ernæringsråd	-5 000 000	-4 788 000
714	1	Statens tobakkskaderåd, driftsutgifter	-5 000 000	-2 672 000
716	1	Kreftregisteret, driftsutgifter, utbygging av kreftomsorgen	+10 000 000	9 239 000
719	1	Helsefremmende/forebyggende arb., mammografiscreening	+20 000 000	20 002 000
730		Fylkeskommunenes helsetjeneste		0
	60	Øke innsatsbasert finansiering fra 45 til 60 pst.	+3 211 000 000	+2 200 000 000
	61	Ikke øke egenandelen	+20 000 000	+12 000 000
	64	Innkjøp av nytt medisinsk-teknisk utstyr	+100 000 000	+100 000 000
733	1	Nasjonalt råd for spesialistutdanning av leger, driftsutgifter	-2 000 000	-1 959 000
738	1	Styrke beredskapen ved Longyearbyen sykehus	+2 000 000	+2 101 000
739	21	Utpøving av nye behandlingsmetoder	+10 000 000	+9 300 000
	61	Driftsavtale for privat legevirksomhet	+50 000 000	+50 000 000
	71	Tilskudd til Norsk Pasientforening	+1 000 000	0
743	62	Omsorgs- og kulturtilbud for langtidspsykiatriske pasienter.	+100 000 000	+100 000 000
	63	Bygges ut senge- og behandlingsskapasitet i psykiatrien	+100 000 000	+100 000 000
750	1	Statens legemiddelkontroll, driftsutgifter	-1 000 000	-426 000
2600	1	Trygdeetaten, driftsutgifter	+10 000 000	+45 600 000
	21	Forsøksprosjekt, utvikling og forskning.	+5 000 000	+5 800 000
2650	70	Sykepenger for arbeidstakere, 2 karensdager og 80 pst. NKN	-4 420 000 000	-4 830 000 000
2660	70	Uførhet, likestilling av gifte og samboende pensjonister	+174 000 000	+24 000 000
	72	Jf. Post 70.	+10 000 000	-30 000 000
2663	72	Medisinsk rehabilitering m.v., jf. kap 2660 post 70.	+1 000 000	+91 000 000
2670		Alderdom		0
	70	Jf. kap 2660 post 70.	+1 004 000 000	+1 004 000 000
	73	Jf. Kap 2660 post 70.	+70 000 000	+90 000 000
2683		Stønad til enslig mor og far (jf. kap. 5701)		0
	70	Overgangsstønad	-88 000 000	-68 000 000
	73	Studiestøtte	-130 000 000	-130 000 000

2711		Diverse tiltak i fylkeshelsetjenesten m.v.		0
	70	Redusert økning av egenandeler	+15 000 000	+15 000 000
	72	Styrke arbeidet med sjeldne tannekjøtt sykdommer.	+2 000 000	+2 000 000
2751		Medisiner m.v.		0
	70	Aricept på blå resept, ikke øke egenandelstaket	+630 000 000	+645 000 000
	72	Ingen endring i egenandelstaket.	+75 000 000	75 000 000
2755		Helsetjenesten i kommunene		0
	61	Tilskudd til fastlønnsordning almenleger, jf. kap. 2711 post 70.	+10 000 000	+10 000 000
	62	Tilskudd til fysioterapeuter. jf. kap. 2711 post 70.	+5 000 000	+5 000 000
	70	Refusjons almenlegehjelp, jf. kap. 2711 post 70.	+45 000 000	+350 000 000
	71	Refusjon fysioterapi, jf. kap. 2711 post 70.	+15 000 000	+15 000 000
580		Bostøtte	-60 000 000	-60 000 000
2543		Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	+153 000 000	+153 000 000

2001

Kap.	Post	Formål	Endring i forhold til St.prp. nr. 1 (med evt. tillegg)	Avvik i forhold til komiteens tilråding
600	1	Sosial- og helsedepartementet Driftsutgifter	-2 000 000	
612	1	Statens institutt for rusmiddelforskning Driftsutgifter	-3 000 000	-2 900 000
614	50	Norges forskningsråd, forskning på behandling av narkomane	+2 000 000	+2 000 000
	63	Utvide metadon- og subutex-assistert rehabilitering	+40 000 000	+54 000 000
670	61	Tilskudd til omsorgstjeneste, økt bemanning ved sykehjem	+200 000 000	+200 000 000
	70	Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner	+2 000 000	+2 000 000
673	61	Oppfølging av HVPU-reformen	+36 860 000	+10 860 000
	62	Utflytting av yngre funksjonshemmede til egne botilbud	+30 000 000	+30 000 000
	75	Tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner	+2 000 000	+2 000 000
674	60	Tilskudd til personlige assistenter for funksjonshemmede	+10 000 000	+10 000 000
675	70	Tilskudd til spesielle formål, Kirkens nødtelefon	+1 000 000	+1 000 000
701	21	Spesielle driftsutgifter, avskaffe fastlegeordningen	-16 000 000	-9 000 000
	50	Norges forskningsråd, økt medisinsk forskning	+20 000 000	+20 000 000
716	1	Kreftregistret, driftsutgifter, forskning (strålebehandling, mammografi)	+10 000 000	+10 200 000
719	21	Styrking av skolehelsetjenesten blir vesentlig styrket	+5 000 000	+4 800 000
	50	Norges forskningsråd, forskning På resistente bakteriestammer	+10 000 000	+11 000 000
	72	Stiftelsen AAN	+1 000 000	0
730		Fylkeskommunenes helsetjeneste		0
	60	Innsatsstyrt finansiering økes fra 50 til 60 pst	+2 507 000 000	+2 945 000 000
		Men til gjengjeld red rammeoverfør til komm med 2,5 mrd	+350 000 000	
	61	Refusjon poliklinisk virksomhet, ikke øke egenandelene	+20 000 000	+47 000 000
	62	Tilskudd til regionsykehus, øremedisinsk forskning	+30 000 000	+45 000 000
	64	Tilskudd til utstyr, økt statlig andel av fordelingsnøkkel	+1 250 000 000	+1 250 000 000
731	50	Rikshospitalet, behandling av døvfødte barn og Parkinson-pasienter	+20 000 000	+73 500 000
738	1	Helsetjenesten på Svalbard, fast helsebetjening i Ny Ålesund	+1 000 000	+1 000 000
739	50	Norges forskningsråd, forskning innen geriatri og Alzheimers	+10 000 000	+11 000 000
	61	Driftsavtaler for legespesialister og psykologer	+20 000 000	+20 000 000
	65	Kreftbehandling	+100 000 000	+100 000 000

	66	Mammografiscreening	+20 000 000	+20 000 000
743	62	Tilskudd til psykiatrien i kommunene	+50 000 000	0
	63	Tilskudd til styrking av psykisk helsevern i fylkene	+150 000 000	+130 000 000
	65	Utbygging av psykisk helsevern for barn og ungdom	+100 000 000	+100 000 000
	70	Tilskudd til forskning og videre- og etterutdanning	+5 000 000	+5 000 000
2600		Trygdeetaten		
	1	Driftsutgifter, utsette fastlegeordningen	-83 400 000	-87 900 000
		Driftsutgifter, effektivisering	-10 000 000	
		kjøp av helsetjenester til sykemeldte	+25 000 000	
	21	prosjekter og forsøksvirksomhet bør avsluttes/ikke iverksettes	-5 000 000	-5 000 000
	45	Større utstyrsanskaffelser	-15 000 000	-15 000 000
	50	Norges forskningsråd	+5 000 000	+5 000 000
	70	Bevare kuratortjeneste v/Nasjonaltjenestens fond for krigens ofre	+8 200 000	+8 200 000
2650	70	Sykepenger for arbeidstakere, 2 karensdager og 80 pst NKN	-2 863 000 000	-2 863 000 000
2660	70	Uførhet, grunnpensjon, likestilling gifte/samboende pensjonister	+204 000 000	+234 000 000
	72	Uførhet, særtillegg, jfr post 70	+10 000 000	+10 000 000
2663	75	Medisinsk rehabilitering m. m., ikke øke egenandelene	+16 000 000	+16 000 000
2670		Alderdom		
	70	Grunnpensjon, likestilling av gifte og samboende pensjonister	+1 088 000 000	+1 088 000 000
	73	Særtillegg, likestilling av gifte og samboende pensjonister	+66 000 000	+66 000 000
2683		Stønad til enslig mor og far		
	70	Overgangsstønad	-60 000 000	-60 000 000
	73	Utdanningsstønad	-149 000 000	-149 000 000
2711		Diverse tiltak i fylkeshelsetjenesten		
	70	Refusjon spesialisthjelp, ikke øke egenandeler	+15 000 000	+15 000 000
	75	Opptreningsinstitusjoner	+5 000 000	-25 850 000
2750	77	Syketransport, ikke øke egenandeler	+50 000 000	+90 000 000
2751	70	Legemidler, ikke heve «taket» for egenandeler	+40 000 000	+40 000 000
2752	70	Refusjon av egenbetaling, ikke øke egenandelen	+20 000 000	+20 000 000
2755		Helsetjenesten i kommunene		
	70	Refusjon allmennlegehjelp, ikke øke egenandeler	+50 000 000	+50 000 000
	71	Refusjon fysioterapi, ikke øke egenandeler	+10 000 000	+10 000 000
580		Bostøtte	+90 000 000	-70 000 000

2003

Kap.	Post	Formål	Avvik i forhold til komiteens tilråding	Endring i forhold til St.prp. nr. 1 (med evt. tillegg)
701		Forsknings- og forsøksvirksomhet		
	21	Spesielle driftsutgifter	+1 000 000	
	50	Norges forskningsråd	+2 100 000	
706	1	Sosial- og helsedirektoratet, driftsutgifter	-5 000 000	-5 000 000
707		Nasjonalt folkehelseinstitutt		-5 000 000
	1	Driftsutgifter	-2 000 000	
716		Kreftregisteret		
	70	Tilskudd	+2 500 000	+5 000 000
718		Rehabilitering		
	21	Spesielle driftsutgifter	+233 720 000	+233 720 000
	61	Rehabilitering, rusmiddelmissbrukere		
719		Helsefremmende og forebyggende arbeid		
	21	Tilskudd til helsefremmende og forebyggende tiltak	+1 100 000	+1 200 000
	70	Forebygg. seksuelt overførbare sykdommer	+1 000 000	+2 000 000
732		Regionale helseforetak		
	21	IT og elektronisk samhandling m.m.	+5 000 000	
	70	Tilskudd til helseforetakene		
	71	Tilskudd til Helse Øst RHF	+229 702 000	+229 702 000
	72	Tilskudd til Helse Sør RHF	+134 854 000	+134 854 000
	73	Tilskudd til Helse Vest RHF	+122 547 000	+122 547 000
	74	Tilskudd til Helse Midt-Norge RHF	+96 428 000	+98 428 000
	75	Tilskudd til Helse Nord RHF	+80 470 000	+80 470 000
	76	Innsatsstyrt finansiering av sykehus		
	77	Refusjon poliklinisk virksomhet ved sykehus	+30 000 000	+30 000 000
739		Andre utgifter		
	70	Behandlingsreiser til utlandet	-6 000 000	
	78(ny)		+50 000 000	+50 000 000
	75	Tilskudd til styrking av psykisk helsevern	+330 000 000	+330 000 000
2711		Diverse tiltak i spesialisthelsetjenesten		
	70	Refusjon spesialisthjelp	+10 000 000	+10 000 000
	71	Refusjon psykologhjelp		
	72	Refusjon tannlegehjelp	+50 000 000	+50 000 000
	76	Private laboratorier og røntgeninstitutt		
	78	Opptreningsinstitusjoner m.fl.	+78 000 000	+95 000 000
2750		Syketransport mv.		
	77	Syketransport	+25 000 000	+25 000 000
2751		Medisiner mv.		
	70	Legemidler	+720 000 000	+1 120 000 000
	72	Sykepleieartikler	+85 000 000	+150 000 000
2752		Refusjon av egenbetaling		
	70	Refusjon av egenbetaling, frikortordninge	-445 000 000	-370 000 000
2755		Helsetjeneste i kommunene		
	70	Refusjon allmennlegehjelp	+52 500 000	+40 000 000
	71	Refusjon fysioterapi	+10 000 000	+10 000 000
2790		Andre helsetiltak		

	70	Bidrag, lokalt	+10 000 000	+10 000 000
	72	Sykebehandling i utlandet	-25 000 000	
600		Sosialdepartementet		
600	1	Driftsutgifter	-5 000 000	-5 000 000
621		Tilskudd til kommunale tjenester m.v.		
	21	Spesielle driftsutgifter	-500 000	
	60	Tilskudd til omsorgstjenester	+175 000 000	+175 000 000
	63	Tilskudd til rusmiddeltiltak	-3 000 000	
	66	Tilskudd til assistenter for funksjonshemmede	+5 000 000	+5 000 000
	70	Frivillig rusmiddelforebyggende arbeid	-7 000 000	
	74	Tilskudd til pensjonistenes og funksjonshemmedes org.	+1 000 000	+5 500 000
2655		Uførhet		
	70	Grunnpensjon	+32 000 000	+182 000 000
	73	Foreløpig uførestønad	+866 000	+866 000
2661		Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler m.v.		
	74	Tilskudd til biler	+110 000 000	+110 000 000
2670		Alderdom		
	70	Grunnpensjon	+119 000 000	+604 000 000
2683		Stønad til enslig mor eller far		
	72	Stønad til barnetilsyn	+40 000 000	
	73	Utdanningsstønad	-50 000 000	-50 000 000
2686		Gravferdsstønad	+150 000 000	+150 000 000
2690	70	Diverse utgifter, sykestønadsutgifter i utlandet	+18 500 000	+18 500 000

Vedlegg I. Nøkkeltall for budsjettforslag

Tabell I1. Netto utgifter i St.prp. nr. 1 og komiteens tilråding, og FrPs endringsforslag i prosent. Tilsvarende rammeområde 15 og 16, kapittel 580, 586 og 2543.

Budsjett- år	Netto utgifter (1000 kr)		Endring i forhold til St. prp. nr. 1 (prosent)				Endring i forhold til komiteens tilråding (prosent)			
	St.prp. nr.1	Komiteens tilråding	1	2	3	4	1	2	3	4
1983	59 862 254	60 530 945	1,19	-0,98	2,78	0,60	0,96	-1,18	2,53	0,38
1985	72 580 272	73 472 190	2,90	-1,49	4,48	0,09	2,99	-1,35	4,55	0,21
1987	91 256 154	91 304 004	0,68	-1,52	1,77	-0,43	0,67	-1,54	1,77	-0,44
1989	111 570 609	111 474 029	2,72	-1,30	4,95	0,93	2,65	-1,37	4,78	0,76
1991	120 962 000	122 043 700	-0,13	-1,40	2,43	1,17	-1,02	-2,27	2,56	1,32
1993	129 948 002	131 071 653	0,20	-0,66	1,80	0,94	-0,67	-1,52	1,75	0,90
1995	117 319 980	118 182 286	1,24	-1,02	4,57	2,31	1,21	-1,03	4,51	2,27
1997	133 834 078	133 990 578	2,97	1,14	5,26	3,42	2,84	1,01	5,13	3,29
1999	170 016 363	171 221 321	0,67	0,02	3,27	2,62	0,05	-0,59	2,87	2,23
2001	201 726 821	201 731 821	1,73	1,16	3,15	2,58	1,72	1,15	3,14	2,57
2003	259 860 737	260 990 737	1,40	1,17	1,40	1,17	0,94	0,90	0,94	0,90

1: Netto endringer totalt, 2 = Endringer uten alderdom, 3 = Endringer uten sykelønn, 4 = Endringer uten alderdom og sykelønn

Vedlegg J. Oversikt over søkeuttrykk

Til påstandsanalysen:

(frp* eller fr.p.* eller fremskrittspartiet*) og (helse* eller eldreomsorg* eller *pensjon* eller *trygd* eller sosialhjelp* eller velferdsstat* eller sykelønn*)

Til frekvensanalysen:

(frp* eller fr.p.* eller fremskrittspartiet*) og.a...

(høyre eller høyres eller høyre-leder* eller høyreleder*) og.a...

(aldershjem* eller sykehjem* eller eldreomsorg*)

(helse* eller sykehus*)

(*pensjon* ikke pensjonistpartiet* eller *trygd* ikke barnetrygd*)

(minstepensjon* ikke *pensjon*)

(folketrygd* ikke *trygd*)

sosialhjelp*

(sykelønn eller syketrygd* eller karensdag*)

skatt*

privatiser*

arbeidsledighet*

(arbeidsledighet* eller sysselsetting*)

(*bedrift* eller næringsliv* ikke dagens næringsliv)

subsidie*

rente*

(inflasjon* eller prisstigning*)

(utdann* eller skole* ikke skolevalg)

(barnehage* eller barnehave*)

(politiet* eller kriminalitet* eller kriminell*)

forsvaret*

(innvandr* eller asylsøk* eller flyktning*)

u-hjelp*

(landbruk* eller jordbruk*)

samferdsel*

forurens

Vedlegg K. Kodebok for påstandsanalyse

Velferdsvennlig om helsevesen:

- - Det er utrolig frekt av Godal å snakke om likhet i velferdsstaten når 100 000 mennesker står i helsekø.
- John Alvheim (fr.p.) lover en ny inngripen for å få astmamedisinen Singulair på blå resept.
- Hagen gikk inn for at Folketrygden automatisk skal betale for operasjoner enten folk vil legge seg inn på privat eller offentlig sykehus.

Nøytralt om helsevesen:

- - Helsepolitikken er nøkkelordet for å forklare den sterke framgangen. Her er vi konsekvente og vinner gjenklang hos den vanlige mann, uttalte en seierssikker stortingsmann og førstekandidat i Troms, Øyvind Korsberg.
- Fr.p.s helsepolitiske talsmann John Alvheim ville ikke kommentere partiformann Hagens løfte om åpent sjekkhefte eller "koste hva det koste vil".
- I helsesektoren er et godt lege- og fysioterapisystem med betaling for utført arbeide og like vilkår for alle, ødelagt og erstattet av et halvsosialistisk system med driftstilskuddsavtale for noen, og ikke andre.

Velferdskritisk om helsevesen:

- - De som søker abort bør selv betale for inngrepet, sier stortingsrepresentant Terje Nyberget fra Fremskrittspartiet til Vårt Land.

Velferdsvennlig om eldreomsorg:

- Han mener mangelen på for eksempel hjelpepleiere kan løses ved at kommunene får råd til å utvide stillingene til mange av hjelpepleierne som i dag jobber deltid. En annen mulighet er å la eldre få muligheten til å tilbringe deler av året i varmere strøk.
- – Velgerne har fått med budskapet at vi har 230 milliarder i overskudd, og at vi vil bruke mer penger i helsesektoren og i eldreomsorgssektoren for å bli kvitt

problemene vi har der. De andre driver bare med prat, prat, prat, sa en lett oppgitt Hagen til NTB.

- - Det som skjer i Oslo, viser hvordan kommunepolitikere er blitt rene gisler for Staten. Ap-kommuner som Trondheim og Nannestad sliter på samme måte. Derfor må Staten overta det økonomiske ansvaret for helsesektoren.

Velferdsvennlig om sykelønn

- M.a.o. uansett om din mann tjener kr. 160 000 eller kr. 260 000, får han bare utbetalt sykepengen tilsvarende en lønn på kr. 145 000. Dette er selvsagt dypt urettferdig og får alvorlige følger for mange eninntektsfamilier hvor forsørgeren rammes av langvarig sykdom.

Nøytralt om sykelønn:

- - Glimrende, sier FrPs Siv Jensen om at NHO tror på tiltak uten å røre sykelønnen. Partikollega John Alvheim er imidlertid skeptisk til om det vil gi resultater.

Velferdskritisk om sykelønn:

- – For å komme noe av skulkingen til livs vil vi ha en egenandel på sykelønnen. Det finnes noen skulkere i Norge, det må jo være en grunn til at nordmenn er så mye sykere enn folk i andre land, sier Hagen.

Nøytralt om sosialhjelp:

- Fremskrittspartiets John I. Alvheim mener staten bør ta seg av sosialhjelpen fordi det er for store forskjeller mellom kommunene når det gjelder størrelsen på hjelpen.
- - Fedre som ikke betaler barnebidrag er også snyltere, sier Carl I. Hagen til Aftenposten.

Velferdskritisk om sosialhjelp:

- Han sa bl.a. at alenemødre som ved uansvarlig livsførsel har seg selv å takke for situasjonen, får for mye offentlig hjelp.

Velferdsvennlig om alderspensjon:

- - Fremskrittspartiet har vært det parti som konsekvent ved hver budsjettbehandling har foreslått økede minstepensjoner og økning av særfradraget for alder. At et parti med en slik historie å vise til skulle ønske en forverret situasjon for minstepensjonistene, må man være en generell glødende motstander av Fr.p. for å kunne få seg til å hevde, samt ha en lite utviklet sans for ærlighet og rettferdighet i sin fremferd, sier Hagen i en pressemelding.

Nøytralt om alderspensjon:

- Vår representant Bjørn Erling Ytterhorn har stilt flere spørsmål i Stortinget om regulering av statspensjoner, og jeg har flere ganger gitt uttrykk for at lønnstillegg i Staten bør gis i form av regulering av satser i de enkelte lønnsklasser, ikke ved klasseopprykk som derved har uthult den reelle verdi av statspensjonene.
- - Jeg vil ikke komme med noen tall. Jeg vet hva som da kommer til å skje. Da er det noen som begynner å regne og så har vi det gående. Det må være en pensjon som man må kunne leve sånn noenlunde rimelig av. Og pensjonspremien må baseres på fremtidige utbetalinger.
- Det er bred enighet blant økonomer om at vi i Norge trenger å øke sparingen for å sikre fremtidig vekst. Steigumutvalget skriver f.eks. at "gjenopp- retting av ubalansen i økonomien krever at sparingen øker i de nærmeste årene". Privat pensjonssparing vil være en mulighet til å få til dette og innebærer altså ikke en ekstra byrde i forhold til det vi uansett burde gjøre.
- - Folketrygden i dag er bygd opp på samme måte som Ole Christian Bachs pyramidespill, sier Frp- lederen Carl I. Hagen. Med de løftene om tilleggs- pensjon som de andre partiene på Stortinget har gitt, vil

Folketrygden etter Hagens beregninger i år 2040 ha et underskudd på om lag 100 milliarder kroner regnet ut fra kroneverdien i 1987.

Velferdskritisk om alderspensjon:

- - Har dere noen tanker om hvor stor grad av privat finansiering dere ser for dere i tillegg til den offentlige?
- Vi håper jo at den blir størst mulig, for da vil jo det igjen redusere behovet for offentlig finansiering, fastslår Fridtjof Frank Gundersen.
- Utgiftene vil Frp redusere ved å stanse tildelingen av nye pensjonspoeng til tilleggspensjon og ved å privatisere tilleggspensjonen.

Velferdsvennlig om velferdsstaten:

- - Når vi har fått ekstraordinære inntekter som ikke er forhåndsbudsjettet, kan vi bruke dem til ting som vi tidligere ikke hadde råd til, sier Fremskrittspartiets formann Carl I. Hagen.

Velferdskritisk om velferdsstaten:

- På andre områder vil vi sikre alle forsvarlige livsmuligheter, men basert på at hver enkelt frisk og arbeidsfør borger selv har gjort sitt beste for å livnære seg ved egen arbeidsinnsats. Minstepensjonister må få langt bedre behandling enn "giddalause sosialnyltere" som lar fellesskapet betale stønad uten egeninnsats.
- Hagen sa at den moderne velferdsstaten bare strør om seg med rettigheter og krav, og ikke plikter. Han etterlyste arbeiderbevegelsens slagord om "gjør din plikt, krev din rett".

Velferdssjåvinistisk:

- - Jeg opplever det som urettferdig og ukulturelt at innvandrere får bedre boliger, bedre klær og mer lomme penger enn mange av våre minstepensjo- nister, sa Hagen.

Vedlegg L. Eksempel på utbygging av datamatrikse for påstandsanalyse

ART-ID: Treffnummer i A-tekst (eldste treff først, ett søk for hver kilde)

ÅR: Hvilket år artikkelen ble publisert

MEDIUM: Hvilket medium som publiserte uttalelsen. 1 = NTB = 2 = Aftenposten, 3 = Dagens Næringsliv

KILDE: Hvilken FrP-politiker som uttalte seg.

1 = Carl I. Hagen

2 = Liberalist (Tor Mikkel Wara, Pål Atle Skjervengen, Jan Arild Snoen eller Ellen Christine Christiansen)

3 = John Alvheim

4 = Populist (Fritjof Frank Gundersen, Vidar Kleppe eller andre "verstinger" som forlot partiet i 2000-2001)

9 = Annen

POSITIV: Antall utsagn som uttrykker positiv

holdning til å opprettholde eller utvide velferdsordninger, eller som uttrykker positiv holdning til dem som nyter godt av velferdsordninger.

NEGATIV: Antall utsagn som uttrykker negativ holdning til ovenstående.

NØYTRAL: Antall utsagn som ikke uttrykker noen klar holdning til ovenstående.

SUM: Antall negative, nøytrale og positive utsagn totalt.

NETTO: Balanse mellom positive og negative utsagn, nøytrale utsagn regnes ikke med.

RETNING: Artikkelens helhetsinntrykk på grunnlag av ovenstående fire variabler.

1 = kun velferdskritisk, 2 = blandet, 3 = kun velferdsvennlig, 9 = kun nøytral

VELFSJÅV: Velferdssjåvinistisk utsagn, 1 = forekommer, 0 = forekommer ikke

ART-ID	ÅR	MEDIUM	KILDE	POS	NEG	NØY	SUM	NETTO	RETNING
31	1993	1	1	2	0	0	2	2	3
3	1993	2	2	1	0	0	1	1	3
16	1993	2	2	0	1	1	2	-1	1
19	1993	2	1	4	2	1	7	2	2
26	1993	2	1	0	1	0	1	1	1
31	1993	2	9	3	0	0	3	3	3

